

'Ajorpoq' – vi får ingen svar!

"Bedre borgerinddragelse om Kuannersuit"

**Undersøgelse ved
Mia Olsen Siegstad og Mads Fægteborg
for ICC Grønland i samarbejde med
NGO-koalitionen for bedre Borgerinddragelse**

December 2015

Indhold

Indledning ved Hjalmar Dahl, præsident ICC Grønland	<i>side</i>	3
Forarbejdet	-	5
Historik	-	6
<i>Råstofaktiviteter og miljø</i>	-	7
<i>Udledninger</i>	-	8
<i>Kapital og arbejdskraft</i>	-	13
<i>Sociale erfaringer</i>	-	16
<i>Resume af afsnittene</i>	-	18
Lov & Ret	-	19
<i>Råstoffer, love og administration</i>	-	20
<i>Rettigheder og råstofaktiviteter</i>	-	22
<i>Resume af afsnittene</i>	-	26
GME's hjemmeside	-	27
Rejsen til Kommune Kujalleq	-	32
<i>Kommune Kujalleq</i>	-	33
<i>Qassiarsuk</i>	-	35
<i>Ipiutaq</i>	-	39
<i>Narsaq</i>	-	46
<i>Qaqortoq</i>	-	64
Bedre borgerinddragelse	-	76
Afsluttende bemærkning	-	80
Kuannersuit (English)	-	81
Litteratur	-	87

Indledning

Ved Hjalmar Dahl, præsident ICC Grønland

I perioden 1958 til 1981 udvandt den danske stat *uran* i Kuannersuit / Kvanefjeldet otte km Nordøst for Narsaq i Sydgrønland. Uranforekomsten blev fundet i 1956 og er siden blevet geologisk kortlagt og opmålt. Der har været gennemført flere boreprogrammer, og der er boret i alt 70 huller; den samlede borekernelængde er 11 km. I 1962 blev der udtaget 180 t malm fra en 20 m skakt i kanten af Kvanefjeldsplateauet, og 1979-81 4.700 t malm fra en 970 m lang tunnel, der gik tværs gennem forekomsten, ca. 150 m under overfladen.

I 1988 indførte man den såkaldte *nultolerance*¹, hvilket indebar, at ingen mineraludvin-
ding kunne finde sted, hvis der samtidig fandtes forekomster af uran. Tanken om uranud-
vinding har ikke tidligere delt den grønlandske befolkning, men i de seneste år, hvor det
har været på tale at udvinde de *sjældne jordarter*, som bl.a. findes i Kuannersuit har man
måttet tage stilling til om de kunne udvindes, eller ej, fordi de sjældne jordarter findes i
den samme malm, hvor uranen befinder sig. Dermed vil uran blive udvundet som et bi-
produkt.

I valgkampen til Inatsisartut (parlamentet) i 2013 var der to modsatrettede synspunkter
for / imod en ophævelse af nultolerancen. Partierne, som vil ophæve nultolerancen vandt,
og med én stemmes flertal i Inatsisartut blev nultolerancen ophævet i oktober samme år.

Argumenterne for en ophævelse af nultolerancen er klar og entydig, etablering af nye ar-
bejdspladser og øgede eksportindtægter. Argumentationen mod en ophævelse er ligeledes
klar, affaldsproblematikken, fremmed arbejdskraft og sociale problemer.

ICC Grønland har fulgt debatten i medierne, og har konstateret, at der i Narsaq og mere
generelt i Kommune Kujalleq er delte holdninger til en kommende udvinding. Samtidig er
det konstateret, at mange mennesker føler, at de ikke modtager de fornødne informatio-
ner til at kunne tage en kvalificeret holdning til mineprojektet på Kuannersuit.

Herværende undersøgelse har forsøgt at afdække, hvilke behov, der er for en nuanceret og
kvalificeret oplysning af befolkningen i Kommune Kujalleq. I den forbindelse har ICC Grøn-
land lænet sig op ad *ILO Konvention nr. 169* og *FN's Erklæringen vedrørende oprindelige
folks rettigheder* (UNDRIP), hvor befolkningen har krav på, at få en *uafhængig, forudgående
informeret oplysning* (FPIC) for derved at kunne give sin *samtykke* til projekter af denne
karakter og i denne størrelsesorden.

Projektet '*Bedre borgerinddragelse om Kuannersuit*' er bevilget kr. 250.000,- af Forman-
dens Departement (NSN), Finanslovens hovedkonto 10.06.27 '*Pulje til støtte for uafhængig
research omkring større industriprojekter*'.

---

¹ Nultolerancen blev besluttet af Fællesrådet for Mineralske Råstoffer i Grønland, men ses ikke
afspejlet i nogen lovgivning. Jf. Gry Thomasen, 2014: side 1.

Til at gennemføre undersøgelsesprojektet har ICC Grønland hyret eskimolog Mads Fægteborg og Mia Olsen Siegstad, BA i samfundsvidenskab.

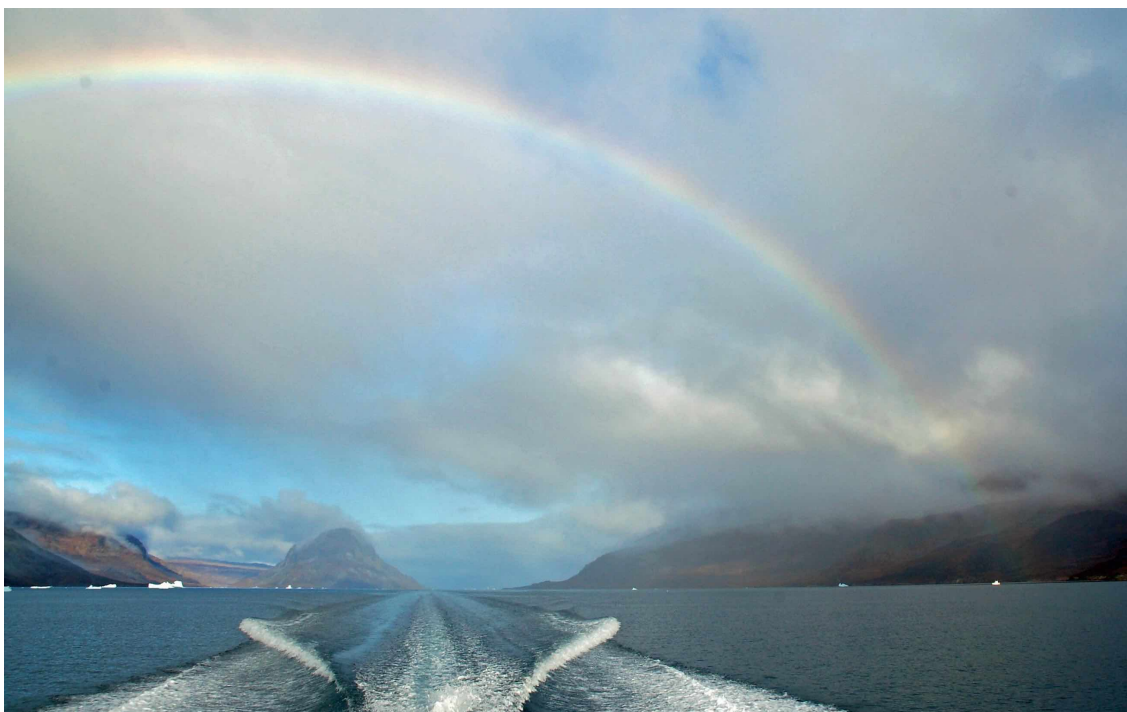
Projektet blev gennemført i perioden 1. august – 30. november 2015. Den endelige redigering er foretaget i perioden december – februar 2016, hvor herværende dansksprogede rapport foreligger. Et engelsksproget resume er inkluderet og en grønlandsk oversættelse følger.

I perioden frem til 27. september bestod arbejdet af diverse undersøgelser af informationsmateriale, medieomtale mv. Dette forarbejde var nødvendigt for at skaffe de nødvendige forudsætninger for møder med de involverede interessenter i Kommune Kujalleq i perioden 28. september – 13. oktober og i Nuuk 17. – 27. november.

Interessenterne blev på forhånd identificeret til faglige organisationer, enkeltpersoner, virksomheder, administration og politiske beslutningstagere. Interessenterne blev valgt ud fra kvalitative, fremfor kvantitative kriterier. Dette har indebåret, at de, som har deltaget i undersøgelsen har kendskab og / eller holdninger til problematikken omkring mineraludvindingen på Kuannersuit.

På intet tidspunkt har dette undersøgelsesprojekt skulle tage stilling til et *for* eller *imod* udvinding af sjældne jordarter med uran som biprodukt i Kuannersuit. Projektet har alene haft til formål, at undersøge, hvorvidt de involverede interessenter føler sig velinformerede og inddraget i de processer, som skal lede frem til en udnyttelse af ressourcerne i Kuannersuit.

Interessenternes udsagn og tilkendegivelser, er forsøgt gengivet objektivt og som den regnbue af holdninger som de repræsenterer.

Regnbue over Tunulliarfik fjorden den 29. september 2015.

Forarbejdet

Udgangspunktet for undersøgelsesprojektet '*Bedre borgerinddragelse om Kuannersuit*' var at indkredse de problematikker, som er medbestemmende for, hvilke holdninger befolkningen og politikerne indtager i forhold til råstofaktiviteter generelt og Kuannersuit specifikt.

Efter nogle overvejelser lavede vi en foreløbig liste – *afklaring og spørgsmål* – med stikord til, hvilke problemstillinger, der skulle undersøges fra hhv. kontoret og i felten, sidstnævnte vil sige rejsen til fåreholdersteder, bygder og byer i Kommune Kujalleq.

Råstoffer – Hjemmestyre – Selvstyre – lovgivning
Retten til oplysning – ILO 169 og UNDRIP: <i>Free, prior and informed consent</i>
Brugsrettigheder – arealanvendelse – erstatningsspørgsmål
Civilsamfundshøringer – frister
Informationsmateriale – borgermøder
Nultolerance – ja / nej
Økonomi – lokal – regional – national
Arbejdskraft – lokal – regional – national – udenlandsk
Interaktion – isolation / integration – de / os – samvær – social tryghed
Mine – etablering – drift – lukning – efter lukningen
Forurening – sikkerhed – land – vand – luft – sundhed – <i>worst case scenario</i> – erstatning
Produkt image – landbrug – fiskeri – turisme – ren natur
Sammenligninger med udenlandske erfaringer

Flere af de stikord til problemstillinger, som fremkom, er tidligere blevet behandlet i de fem rapporter, der var udbyttet af et toårigt projektsamarbejde mellem WWF Verdensnaturfonden og ICC Grønland. Projektets formål var, at fremme debatten og inddragelsen af offentligheden i beslutningsprocesser om råstofaktiviteter i Grønland.

I den sjette afsluttende og sammenfattende rapport hed det indledningsvis: "*Kort beskrevet fandtes der ingen klare procedurer for oplysning, civilsamfundshøringer og godkendelse af udvindingsprojekter. Det er i høj grad de multinationale selskaber, der ønsker adgang til de grønlandske mineralske ressourcer, som udsender oplysningsmateriale og information om den positive effekt, netop deres projekt, vil have for det grønlandske samfund.*"²

---

² Mette Frost og Mads Fægteborg, 2014: side 5. Alle rapporter kan frit hentes på de to organisationers hjemmesider.

Historik

Råstofaktiviteter og miljø

Kapital og arbejdskraft

Sociale erfaringer

Resume

Qassiarsuk, 28. september 2015

Råstofaktiviteter og miljø

Mennesket har gennemgået en udvikling fra at være udelukkende afhængig af de levende – eller fornyelige ressourcer – til at inddrage de ikke levende – eller de ikke fornyelige ressourcer – som hjælpemidler i dagligdagen.³

På udkig efter en alternativ søvej til Indien og Kina, begyndte europæiske søfarende at søge efter en søvej nord om Amerika, den såkaldte Nordvestpassage. Vejen gik forbi Grønland, hvilket de dansk-norske konger ikke brød sig om. Kontakten til Grønland skulle etableres, og kongens monopol og suverænitet over det nordlige Atlanterhav skulle stadfæstes. Men, hvorfor det var så vigtigt for de dansk-norske konger, at få fasttømret suveræniteten over Grønland? Svaret er enkelt – adgangen til landets ressourcer.⁴

De udsendte ekspeditioner medbragte skind, narhvaltænder, prøver på bjergarter og stjålne mennesker, men det var dog så som så med værdien af de hjembragte mineraler – de viste sig at være aldeles værdiløse.⁵

Karl Ludwig Giesecke og Hinrich Johannes Rink var blandt pionererne til at beskrive de mineralske forekomster. I kølvandet fulgte mange andre, og efterhånden blev udvindingen af mineralske råstoffer en realitet. Oplysninger om disse tidlige råstofaktiviteter kan man finde både på GEUS Hjemmesiden *Minex Online*⁶ og på selve GEUS' Hjemmeside⁷, hvor findes der et hav af værdifulde oplysninger om minedrift i Grønland. *Minex Online* omtaler kortfattet de største råstofaktiviteter i 1900-tallet, og det er kryolit ved Ivittuut (1854-1987), kul ved Qullitssat (1924-72), bly og zink ved Mestersvig (1956-63) og zink, bly og sølv ved Maarmorilik (1973-90).

Næsten overalt i landet er der fundet mere eller mindre kendte råstoffer. Nogle af disse kan muligvis udnyttes kommercielt, andre måske ikke. Det er udelukkende et spørgsmål om rentabilitet, eller sagt på en anden måde, om mineralerne har en lødighed, som gør dem konkurrencedygtige i forhold til lignende mineraler andre steder i verden.

Enhver industriel aktivitet medfører følgevirkninger. I forbindelse med råstofaktiviteter findes der en række begreber, som ikke altid er letforståelige for ikke-fagfolk. DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi har udgivet rapport "Nr. 41: Jameson Land. En strategisk miljøvurdering af både Mineral- og Olieaktiviteter." Et uddrag med begrebsforklaringer er efterfølgende medtaget.⁸

---

³ Den almene udlægning af en **ressource** er mængden af materialer, midler, råstoffer, fysiske eller psykiske kræfter mv., som i et vist omfang er til rådighed, besiddes eller kan udnyttes.

⁴ Mads Fægteborg, 2013: side 32-34. Rapporten findes på organisationernes hjemmesider.

⁵ Finn Gad, 1967: side. 264 f.

⁶ http://www.geus.dk/minex/mx_history-dk.htm

⁷ <http://www.geus.dk/index.htm>

⁸ <http://dce.au.dk/udgivelser/vr/nr-1-49/abstracts/nr.-41-jameson-land.-en-strategisk-miljoevurdering-af-baade-mineral-og-olieaktiviteter/>

Udledninger i forbindelse med råstofudvinding

"Det drejer sig om udledninger til luften (udstødning fra maskineri) og affald fra beboelse og lejre. Men særligt udvinding og behandling af det kommercielle mineral kan give anledning til særlige miljøpåvirkninger af stort omfang.

Det største af miljøproblemer ved minedrift relaterer til de store mængder af mineaffald, der produceres. Dette består dels af gråbjerg (den del af fjeldet, der skal fjernes for at komme ind til det mineral, man graver efter) dels af 'tailings', som er restproduktet fra opkoncentreringen af det kommercielle mineral. Disse restprodukter deponeres sædvanligvis nær minen, og kan, ved siden af de æstetiske påvirkninger, i mange tilfælde også give anledning til forurening med miljøgifte. Sidstnævnte især hvis der er tale om sulfidminerale, som ved kontakt med vand og ilt danner syre, som kan opløse og sprede tungmetaller, der er bundet i tailings ('acid drainage').

Behandling af det brudte mineral kræver ofte anvendelse af kemikalier, som kan være særdeles giftige i miljøet. For eksempel bruges cyanid ved udvinding af guld.

En yderligere kilde til forurening af mineomgivelserne er det støv som dannes ved mange af aktiviteterne: brydning, transport og knusning. Det er primært tungmetaller der er problemet i denne sammenhæng.

I Jameson Land vil drænvand fra mineaffald kunne påvirke dyrelivet i både ferskvand og i havet, da der ikke er langt fra potentielle minesteder til kysten. Det vil potentielt kunne medføre forhøjede værdier af forurenende stoffer i dyr, som udnyttes af befolkningen i Itoqqortoormiit, ligesom det er set i fjordene nær mine i Maarmorilik.

Spredning af miljøgifte fra et mineanlæg skal imødegås ved allerede i planlægningsfasen at indarbejde integrerede, forebyggende tiltag i alle processer. Her er BEP (Best Environmental Practice) og BAT (Best Available Technology) principperne vigtige at indarbejde ligesom høje HSE (Health, Safety and Environment) standarder.

Det er for eksempel vigtigt, at forureningspotentialer i 'tailings' og gråbjerg undersøges på forhånd, sådan at deponi af disse affaldsstoffer kan gøres miljømæssigt forsvarligt, og sådanne undersøgelser indgår som en væsentlig del af udarbejdelsen af miljøvurderinger og myndighedsgodkendelsen af aktiviteterne."

På de efterfølgende sider er der udvalgt nogle få eksempler på udnyttelse og miljøkonsekvenser af råstofaktiviteter. En mere fyldestgørende beskrivelse findes i Mads Fægteborgs rapport fra WWF Verdensnaturfonden og ICC Grønland projektsamarbejde.⁹

Kryolit

Halvvejs inde i den sydgrønlandske fjord Arsuk ligger Ivittuut, hvor Giesecke havde identificeret den grønlandske sten *orsugisat*, som kryolit. Eksperimenter med kryolit viste at det kunne adskilles i *soda*, *ler* og *alun*, og anvendes i forskellige produktioner, f.eks. anvendte man *soda* i glas og sæbeproduktion, og *alun* som farvestof. Siden blev kryolit den væsentligste bestanddel i fremstilling af aluminium.

Et amerikansk firma Pennsalt indgik en kontrakt med Kryolitselskabet i 1865 om leverancer på 6.000 tons årligt frem til 1903, og samtidig erhvervede firmaet monopol på køb og salg af kryolit i Nord- og Sydamerika.¹⁰ Efter 1903 var efterspørgslen fra USA ikke så stor, men råstoffet genvandt sin værdi, da aluminium begyndte at få stor betydning i flyindustrien, og især i årene op til Anden Verdenskrig havde minen en opblomstringsperiode, fordi stormagterne oprustedede.

Kryolitminen lukkede i 1987. På det tidspunkt var der brudt omkring 3,7 millioner tons kryolitmalm.

I Ivittuut har udvindingen af kryolit bevirket en forurening med bly og zink af Arsukfjorden. Hovedkilden er frasorterede sten, det såkaldte gråbjerg, fra brydningen. Dette materiale er bl.a. efterladt som opfyld langs kysten, og indeholder bly og zinkminerale, som udvaskes af tidevandet til fjorden. Forureningen i området er blevet overvåget siden 1982, men har siden 1985 kun omfattet blæretang og blåmuslinger, fordi tidligere undersøgelser viste, at fisk og rejer fra fjorden ikke var belastede. *NERI Technical Report No. 812* omfatter den undersøgelse, som blev udført i juli 2010.¹¹

Kobber

En købmand fra Aalborg medtog i 1850 prøver af kobbermalm fra Qaqortoq. Kobberet stammede fra *Storøen* (Qeqertarsuaq) syd for Qaqortoq, og det følgende år i 1851 anlagde et hold minearbejdere Frederik VII's Kobbermine, hvor der hen over vinteren blev brudt 13 tons kobbermalm, og så var minen tom.¹²

Arbejdsholdet fra *Storøen* blev samme år sendt op til stedet, der var blevet opkaldt efter finderens, *Josvas Kobbermine*, og man påbegyndte brydning af kobber. Første år blev det til 20 tons malm – året efter til 30 tons, og så syntes minen tom, og efter at have fortsat med blymalmbrydning ved Ivittuut i 1855 standsede Aalborg købmanden helt sit virke i Grønland, bl.a. fordi hans skibe sank med lasten. Minen blev genåbnet i 1904, men det var ikke den store succes og brydningen af kobber ophørte i 1914.

Der har ikke umiddelbart kunnet lokaliseres afrapporteringer om eventuelle forureningsproblemer i forbindelse med ovennævnte aktiviteter, udover at man helt generelt ved at

⁹ Mads Fægteborg, 2013: side 63-88. Rapporten findes på organisationernes hjemmesider.

¹⁰ En af Pennsalts store kunder hed *Pittsburg Reduction Company*, der blev grundlagt i 1888. I 1907 skiftede firmaet navn til *Aluminium Company of America* og fra 1910 kendt som ALCOA, dog først officielt taget i brug i 1999. ALCOA er i dag verdens førende producent af aluminium.

¹¹ P. Johansen m.fl., 2010.

¹² Richard Bøgvad, 1950 Bd. 1, side 97.

kobber i større mængder kan påvirke miljøet negativt. Den mest sandsynlige kilde til kobberforurening har imidlertid vist sig at stamme fra bundmalingen fra skibe og både.¹³

Kul

Flere steder blev der brudt kul til lokalt brug. Et af stederne blev kaldt for "*Kulbrækkeriet på Diskøen*", og senere kaldt for "*Ritenbenk Kulbrud*". I nærheden af Uummannaq blev der i 1905 åbnet en statsejet kulmine ved *Qaarsuarsuk* på *Nuussuaq* halvøens nordlige kyst, som var i drift i næsten tyve år. Flere steder på *Nuussuaq* halvøens sydkyst, har der også været brudt kul. Da man i begyndelsen af 1920'erne indså at kulbrydningen ved *Qaarsuarsuk* snart ville få en ende lukkede man minen og flyttede den til *Qullissat* på *Qeqertarsuaq* eller *Diskoøen* i 1924.

I 1939 var kulminen ved selve *Qullissat* stort set tømt, og bruddet blev flyttet et par kilometer sydøst til *Nungarut*. Fra 1924 til 1939 blev der brudt over 60.000 tons. På det nye sted oversteg produktionen 6.000 tons årligt. Kul blev ikke eksporteret men anvendtes overalt i Grønland.

Efter krigen var der mange påstande om at kulminen ikke var rentabel og derfor skulle lukkes.

I marts 2003 blev "*Forslag til landstingsbeslutning om, at Landsstyret pålægges at arbejde for en oprydning af den nedlagte kulmineby Qullissat*" fremsat. Oprydningen var imidlertid ikke miljørelateret, men havde udelukkende karakter af en kosmetisk oprydning efter en flodbølge.¹⁴ Det har ikke været muligt at lokalisere rapporter om forureningsproblemer ved *Qullissat*.

Marmor

I 1933 planlagde man at åbne et marmorbrud på øen *Appat* i Uummannaq kommune – dengang distrikt. Der var imidlertid altid problemer med havneforholdene på *Appat*, og samtidig havde man fundet store marmorforekomster i bunden af *Qaamarujuk* fjorden. Marmorprøver derfra havde vist sig meget positive, og derfor nedlagde man bruddet på *Appat* i 1936, og flyttede produktionen til den lokalitet, der fik navnet *Maarmorilik*.

I perioden 1936-40 blev der sendt 3-4.000 tons marmor til Danmark, eller omkring 1.400 kubikmeter. I forbindelse med Nazi-Tysklands besættelse af Danmark den 9. april 1940 blev bruddet lukket, men var atter åben en kort overgang fra 1966 til 1971 for nogle forsøgsbrydninger. I alt blev der brudt 5.000 tons, som blev bragt til Danmark. En ny spiller kom på banen, men det var ikke marmor, som havde interessen, derimod bly og zink i "*Den Sorte Engel*" i fjeldet på den modsatte side af fjordarmen *Affarlikassaa*.¹⁵

Der findes ingen indikationer af alvorlig forurening fra marmorbrydningen i *Maarmorilik*.

---

¹³ Mette Mygind Nielsen, 2002: side 87.

¹⁴ <http://www.inatsisartut.gl/dvd/cd-rom/samlinger/FM-2003/Dagsordenspunkt%2072-1.htm>

¹⁵ Torben Lodberg, 1993: side 9-23.

Bly, zink og sølv – Den Sorte Engel

Da Maarmorilik lukkede blev selskabets aktier overtaget af *Greenex A/S*, der ville bryde zink og bly i *Den Sorte Engel*. Der skulle dog gå mange år før en brydning af malm fra minen blev en realitet.

Greenex A/S var et canadisk-dansk mineselskab, der blev grundlagt i 1964 og i 1971 fik udnyttelseskoncessionen, som startede opbygningen af bjergværket i 1972 med bl.a. *Danish Arctic Contractors* (DAC) som underentreprenør. Malmen blev brudt i ca. 600 meters højde og transporteret i en tovbane hen over fjorden til et oparbejdningsanlæg i Maarmorilik, hvorfra bly- og zinkkoncentratet blev udskibet til metalsmelteværker i Europa.

I minen blev omkring 11 millioner tons *bly* og *zink* udnyttet fra 1971 til 1990. Som sidegevinst blev der også udvundet en mindre mængde *sølv*. Minen blev endeligt forladt i 1991, da man skønnede minen var økonomisk set tom. Selskabet kom i økonomiske vanskeligheder og Råstofforvaltningen begærede herefter *Greenex A/S* konkurs, men Grønlands Landsret afviste konkursen, og efterfølgende startede forhandlingerne med det svenske mineselskab *Boliden AB* om en overtagelse af aktiekapitalen. *Boliden AB* havde som udgangspunkt til hensigt at drive minen frem til udgangen af 1987, men da det lykkedes for selskabet at vende underskuddet til et overskud udskød man minens lukning til 1990.¹⁶ På det tidspunkt var der i alt blevet brudt 11,3 mio. tons malm, hvoraf der var blevet udvundet 12% zink, 4% bly og 29 gram sølv pr. ton malm.

Ifølge koncessionen skulle mineselskabet sørge for at dens aktiviteter ikke ville skade det lokale erhverv, og at en betydelig stigning af tungmetaller ikke ville blive tolereret. Dette blev ikke overholdt.

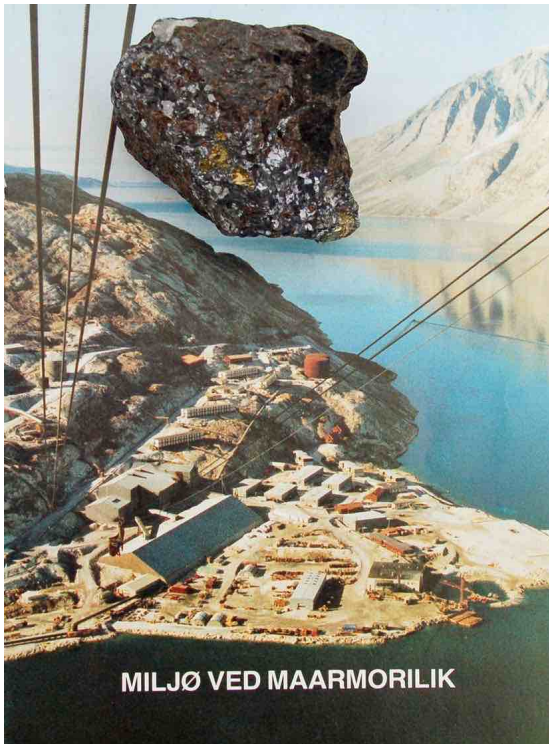
Den lokale befolkning var aldrig blevet informeret om de reelle farer for forurening med tungmetaller, og derfor var diskussionen om forurening begrænset til visuelle observationer som drivende olietønder mv. I 1975 advarede mineselskabet lokalbefolkningen om, at der var risici ved fiskeri i visse områder tæt på minen. I 1976 konkluderede myndighederne, at flere fiskebestande var blevet forurenede med tungmetaller, og at fiskebestandene var faldende. I visse områder var dyrelivet helt forsvundet. Men det var ikke kun fiskebestandene, der var berørt også sælerne forsvandt fra området, sandsynligvis på grund af støj og røg fra minedriften og skibstrafik på fjorden. Edderfugle og andre fugle var også forsvundet fra områder tæt på minen. Der var den gang ingen tvivl om, at minedriften ved Maarmorilik havde en alvorlig negativ indflydelse på Ukkusissat.¹⁷

Under selve brydningen af malmen var der flere forureningskilder. Knusningen og transporten af koncentratet producerede støv, som blev spredt i omgivelserne. De såkaldte gråbjerge med et lavt indhold af bly og zink var også en støvkilde, men de frigav også bly og zink til ferskvand og fjorden. Den største forureningskilde var dog resterne fra oparbejdningen, de såkaldte *tailings*, som blev udledt til Affarlikassaa, hvor de blev aflejret på bunden. Efter lukningen af minen blev et gråbjerg gravet op og placeret på bunden af fjordarmen ovenpå disse *tailings*.

---

¹⁶ Torben Lodberg, 1993: side 104 f.

¹⁷ Ole Hertz, 1995: side 154 f.

Miljøtilstanden i fjordene ved Maarmorilik er blevet undersøgt siden 1972, og kort før minens lukning blev en lille folder udsendt. I folderen findes der en liste over, hvad der var forurenet og ikke var. Sundhedsfarligt på grund af for højt blyindhold: plettet havkat (lever), ulk (lever), musling og tang. Lettere forurenet men ikke sundhedsfarligt: reje (kød), ammassat, edderfugl (nyre) og hvidvinget måge (lever og nyre). De miljømæssige undersøgelser, som blev foretaget i 2002 viste, at forureningskilderne stadig eksisterede ved Maarmorilik 12 år efter at minen lukkede. Imidlertid var bly og zink niveauerne i havvandet og biotoperne over årene faldet, men området er stadig berørt af bly og zink forurening.

Det kan nævnes, at en lignende forureningsproblematik gør sig gældende i Østgrønland ved bly, zink og sølvminen i Mestersvig.

Guld – Nalunaq

"Guldet i Nalunaq-malmen koncentreredes ved kemisk ekstraktion (carbon-in-pulp) med brug af cyanid, der er en stærk gift. Derfor blev der løbende ført streng kontrol med udstrømningen af cyanid fra minen til dalen. Ved den seneste rutinemæssige miljøovervågning af minen blev der taget prøver af blåmuslinger, tang og ulke i Kirkespirbugten, fjeldørred blev fanget i Kirkespirelven og snekruslav blev samlet i Kirkespirdalen og ved bugten. Alle prøver blev analyseret for 12 grundstoffer: arsen (As), guld (Au), cadmium (Cd), kobolt (Co), krom (Cr), kobber (Cu), jern (Fe), kviksølv (Hg), nikkel (Ni), bly (Pb), selen (Se) og zink (Zn). Undersøgelsen konkluderer at miljøbelastningen fra minedriften på miljøet i Kirkespirdalen og Kirkespirbugten må anses for at være begrænset, og at der ikke er brug for yderligere tiltag for at reducere miljøbelastningen".¹⁸

---

¹⁸ Anders Mosbech, 2014: side 27.

Kapital og arbejdskraft

Råstofudvinding er som regel ganske kapitalkrævende, og derfor kan udenlandsk kapital få en stor indflydelse på den grønlandske økonomi. Om råstofferne i undergrunden skal hentes op er i dag et grønlandsk anliggende, og interessen for den grønlandske undergrund er ikke ny. Det nye er, at den udenlandske kapital kan sætte Grønland i et andet økonomisk afhængighedsforhold end det eksisterende forhold til Danmark. Et lille eksempel herpå følger: *"Jeg forhandlede engang med det utroligt store amerikanske firma ARCO i Los Angeles om en kontrakt på efterforskning af olie i Grønland. Kontrakten var på 50 millioner kroner. Firmaet var privat ejet af én mand, nemlig Bob Anderson. Da jeg kom op på hans kontor på 52. etage, var det første, han sagde: "Velkommen hr. minister. Ved De hvad, jeg har lige opdaget, at Deres land og mit firma ligner hinanden. Vi har nemlig samme omsætning". Dette udtalte tidligere grønlandsminister (1982-87) Tom Høyem i forbindelse med et interview i 2008. Høyem fortsatte: "Derfor tror jeg, det er ekstremt vigtigt for Grønland fortsat at have medlemmer i vores folketing. Det er vigtigt, at Danmark som et lille land har indflydelse på det arktiske område, og at det ikke bliver Rusland eller Amerika. For alternativet er, at Grønlands forhold bliver afgjort i et direktionslokale i Los Angeles."*¹⁹ Den daværende ministers udtalelse er ikke så svær at følge, når man 'oversætter' den til grønlandske forhold. Et eksempel kunne være ALCOA, som planlægger et aluminiumssmelteværk i nærheden af Maniitsoq. ALOCOA har på verdensplan en årlig bruttoomsætning på omkring 23,7 milliarder amerikanske dollars, eller ca. DKK 136 milliarder, og i nærheden af 60.000 ansatte.²⁰ Til sammenligning havde Grønland et Bruttonationalprodukt på næsten DKK 12,3 milliarder og en samlet arbejdsstyrke på lidt over 40.000 personer i 2011.²¹

Kryolit

Kryolitten ved Ivittuut var den største lokaliserede forekomst i verden, og den blev brudt i en åben mine. I opstartsfasen var det grønlandske mænd fra Arsuk, der huggede kryolit og fragtede det med koneyd ud til en ø, hvor det kunne afhentes af Atlantgående skibe.²² Fra omkring 1860 frem til man standsede brydningen i 1962 var der næsten udelukkende dansk mandskab i Ivittuut.

I de første mange år var selskabet, som udvandt kryolit privatejet, men fra 1940 blev den danske stat involveret. *"Dette statsengagement viste sig yderst heldigt under 2. verdenskrig, hvor kryolitten ikke mindst i kraft af det stigende forbrug af aluminium i krigsindustrien var det økonomiske fundament for de offentlige aktiviteter i Grønland."*²³

---

¹⁹ Kristeligt Dagblad, 29. maj 2008.

²⁰ http://www.alcoa.com/global/en/investment/pdfs/2012_Annual_Report.pdf

²¹ <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/16252/19faer.pdf>

²² Sven Stigø, u.å. (1987?): side 16 f.

²³ Tom Høyem, 1986: side 206 f.

Kul

Undtages kulbrydningen og marmorbrydningen, især i forbindelse med kulminen i Qullissat, har anvendelsen af grønlandsk arbejdskraft haft sine begrænsninger. Kulmineindustrien i Grønland havde indtil oprettelsen af Qullissat kun haft få grønlandske ansatte. Dette ændrede sig, idet der i 1950 kun var et par europæiske mineingeniører og en maskinmester ansat. Den resterende arbejdsstyrke, som talte 30 fast ansatte og 150-200 løsarbejdere var alle grønlandere, der var bosiddende i minebyen, der på det pågældende tidspunkt havde omkring 900 indbyggere.

I 1960 var Qullissat Grønlands tredjestørste by med 1.260 indbyggere, og da den blev lukket i 1972 var indbyggerantallet 1.400, hvoraf flere end 90% var grønlandere.²⁴ Uanset at befolkningen protesterede blev alle indbyggere flyttet til andre steder, hovedsageligt til de større byer i Diskobugten og andre større vestgrønlandske byer – de såkaldte *fabriksbyer*. Alle havde fået et tilbud om et nyt job, selv om det kun varede en enkelt dag! Det var simpelthen umuligt at finde relevante job, og mange endte i job langt væk fra de færdigheder, de var blevet oplært til i mineindustrien, således endte mange som almindelige vejarbejdere mv. Mest markant var, at arbejdstagere fra Qullissat kom til nye steder hvor de ikke følte sig specielt velkomne. Samtidig var huslejerne på lejeboligerne langt højere end de var vant til, og selvfølgelig blev de også afhængige af indkøbt mad fra butikkerne, fordi de ikke kendte fangst- og fiskepladserne, hvorfra de kunne have suppleret deres daglige fødevarerbehov gennem fritidsjagt og fiskeri, sådan som de havde gjort i Qullissat.²⁵

Marmor

I Maarmorilik blev de første forsøg på at arbejde med luftværktøj om vinteren i et åbent brud i 1936-37.²⁶ Arbejdskraften var ikke længere lokal, men hvervet fra hele vestkysten, dvs. fra Upernavik i nord til Paamiut i syd. *"Desværre måtte en del af dem, der var taget dertil i håb om store arbejdsfortjenester returnere til deres hjemsted som fuldstændig uegnet til regelmæssigt arbejde."* Dette til trods var det dog lykkedes at få samlet 36 mand til stenboring i døgndrift, altså to hold på 18 mand med 12 timers arbejdstid.²⁷ Herudover har der været ansat grønlandsk arbejdskraft som medhjælpere ved bygning af boliger mv. I alt var der omkring 100 mennesker bosiddende ved Maarmorilik.

Bly, zink og sølv

Der deltog omkring 400 personer i arbejdet med at opføre minen Den Sorte Engel ved Maarmorilik. I 1974 var der ansat 162 og senere voksede arbejdstyrken til 350. Da Grønland ikke selv var i stand til at levere uddannet personale nok, fik mineselskabet lov til at ansætte denne arbejdskraft fra lande uden for Grønland – hovedsageligt fra Danmark og de øvrige skandinaviske lande. Da minen lukkede, havde det samlede antal ansatte været 970, og heraf var 851 eller 88% født uden for Grønland.²⁸ Grønlanderne, der var ansat i minen var migrantarbejdere, der kom fra det meste af Vestgrønland. De blev hyret på kontraktbasis, og tilbragte en vis periode i mineleiren, som ikke var en integreret del af samfundet, men et isoleret sted, hvor den sociale kontrol, hverken var i hænderne på samfundet eller familien, men alene i hænderne på mineselskabet.

---

²⁴ Kalaallit Nunaat / Grønland, 2004: side 71.

²⁵ Birte Haagen, 1977: side 42 f.

²⁶ Anders Dyrlov Olsen, 1992: side 89 f.

²⁷ Hans Jacobi, 1967: side 182.

²⁸ Rasmus Ole Rasmussen, 2005: side 1218 f.

Et andet problem opstod, fordi mineselskabet var i stand til at tilbyde højere lønninger end det øvrige samfund, hvilket førte til mangel på arbejdskraft indenfor visse fag i andre dele af samfundet. Bortset fra, at den beskedne grønlandske arbejdskraft havde *rimelige* lønninger, havde samfundet som helhed ikke vundet så meget, fordi fødevarerforsyninger og de fleste andre ting kom fra steder udenfor Grønland.²⁹ De *rimelige* lønninger var imidlertid til diskussion i 1977, idet *Grønlands Arbejdersammenslutning* (G.A.S.) i forbindelse med overenskomstforhandlingerne havde krævet "*indførelse af ligeløn mellem dansk og grønlandsk arbejdskraft i henhold til Greenex A/S overenskomster med LO.*" Forhandlingerne fandt sted i hhv. Kangerlussuaq og København, men var frugtesløse, og tanken om *strejke* fødtes. Efter to strejkevarsler bøjede Greenex A/S sig, men krævede *danske fagretlige regler* indført, hvilket afvistes fra grønlandsk side, og dermed var 1 ½ måneders strejke en realitet. Udgangen på strejken var, at parterne underskrev en aftale, der siden er blevet betragtet som en sejr for G.A.S.

Medens minen var profitabel bidrog den med et økonomisk input til Uummannaq kommune i form af skatteindtægter, som blev anvendt til at modernisere byen. Ligeledes finansierede de også låneordninger for fangerne og fiskerne til indkøb af små både med henblik på at intensivere fiskeriet i kommunen.

Økonomisk set har råstofudvinding i Grønland ikke været særlig succesrig, og langt fra så succesrig som mange håbede – det gælder for udvindingen af grafit og kobber, kulbrydning, marmor, og bly, zink og sølv – senest også guld. Alt sammen har set lovende ud, men ingen af aktiviteterne har været særlig langtidsholdbare, og det har således også kun været en begrænset økonomisk gevinst for det grønlandske samfund som helhed, men heller ikke lokalt fordi fødevarerforsyninger og de fleste andre ting, inklusive serviceydelser kom fra steder udenfor Grønland.

"Den økonomiske virkelighed er, at investeringer i minedrift balancerer på en knivsæg for, om det er rentabelt at investere i Grønlands undergrund. Grønland har mange råstoffer, ja. Det har andre lande også. Lande, der er større, med ligeså spændende undergrund og ofte med en bedre og billigere infrastruktur." ... "Vi bør naturligvis nøje overveje samtlige konsekvenser, når en lille økonomi som den grønlandske inviterer konglomerater indenfor med koncernbudgetter, der i størrelse overgår vores nationale husholdning." ... "De investerer der, hvor rammevilkår, infrastruktur, omkostningsniveau, adgangen til energi eller uddannet arbejdskraft er den bedste."³⁰

---

²⁹ Jens Dahl & Karl Johan Lyberth, 1980: side 97 f.

³⁰ <http://sermitsiaq.ag/erhvervsleder-groenland-mineland-endnu> (14. januar 2011)

Sociale erfaringer

Finn Lynge skrev om årene efter "nyordningen" og G-60: "Dette var en periode med enestående byggeprojekter på beboelsesområdet og i industrien, ligesom også telekommunikationen blev udbygget og der blev lavet nye transportsystemer både til vands og i luften – alt sammen planlagt, bygget og drevet af effektive danskere. Alt sammen til gavn for grønlanderne, det er sikkert – men sidstnævnte følte, at de blev tabt bag vognen som passive tilskuer. De havde simpelthen ikke de kvalifikationer, der skulle til for at bygge det nye samfund, som deres egne ledere var gået ind for." ... "Alt i alt viste perioden 1953-70 sig at være en periode med lige rettigheder – men uden lige muligheder."³¹ Det Lynge hér skriver om, er den alment kendte problemstilling, som på sæt og vis førte frem til grønlandiseringen i begyndelsen af 1970'erne og indførelsen af Hjemmestyret i 1979, og som seneste skud på stammen, Selvstyret i 2009.

En anden alment kendt problemstilling var længe en underkendt eller måske snarere tabubelagt problemstilling i den offentlige debat. Det drejer sig om den danske arbejdsstyrkes indflydelse på det nære grønlandske familieliv.

Både Socialforskningsinstituttet og Udvalget vedrørende grønlandske kvinders forhold udgav i 1975 nogle rapporter om 'sociale problemer' og 'kvinders liv og vilkår i Grønland', hvor man stort set undlader at belyse de seksuelle forhold mellem de sæsonansatte danske arbejdere og håndværkere, 'sommermændene', og de grønlandske kvinder, som opstod i kølvandet af samfundets modernisering og industrialisering efter Anden Verdenskrig.³²

I moderniseringens første fase blev der brug for kvinderne på arbejdsmarkedet, og mange unge kvinder blev migrantarbejdere på rejefabrikkerne, hvorfor de blev kaldt for 'rejepigerne'. Men i takt med den teknologiske udvikling blev de overflødiggjort, og mistede den beskedne prestige de havde opnået i det nye samfund, men denne kunne genvindes, idet deres danske 'kærestere' – sommermændene – havde penge og bajere i barakkerne. Sådan forholdt det sig bare ikke hos de danske mænd, der udnyttede pigernes tillid, og betragtede dem som "billige ludere, som man kan bruge, som man vil, og som man ikke behøver at respektere. De grønlandske piger imponeres af de danske mænds økonomiske formåen, smigrer over deres opmærksomhed, og ser dem som prestigefyldte partnere. Mange af pigerne håber på et rigtigt varigt forhold, men det bliver naturligvis de danske mænds præmisser, der bliver bestemmende og som sætter rammerne for samværet, efter en brug-og-smid væk recept."³³

"Man tager en flok arbejdere – helst unge, undersøger om de er uden sygdomme, der eventuelt kan hæmme dem i deres arbejde, ryster dem sammen i en DC8'er og sender dem til Grønland. Her stuver man dem sammen i barakker med kamre på ca. 4 m², lader dem arbejde 11-14 timer i døgnet og giver dem en frisøndag hver anden uge. Man tager en flok unge grønlandske piger, sender dem på efterskole i Danmark, lærer dem at børste tænder og tale dansk. Man lader dem forstå, at deres fremtid for en del beror på deres evner til at tale dansk, men året efter sender man dem hjem til Grønland. Her har man intet arbejde til dem. De har lært så meget, at de er fremmedgjorte for deres egen kultur, men ikke så meget, at de kan klare sig i den danske. Det hænder, at de unge danske mænd og de unge grønlandske

---

³¹ Finn Lynge, 1977: side 61 f.

³² Anders From m.fl., 1975.

Udvalget vedrørende grønlandske kvinders forhold, 1975.

³³ Signe Arnfred, 1991: side 105 f.

piger slår sig sammen. De drikker, elsker og slås og lever i barakkerne."³⁴

Ovennævnte har naturligvis ikke været gældende for alle dansk-grønlandske forhold, fordi der trods alt findes mange lykkelige historier om indgåede blandede ægteskaber og forhold fra både før, under og efter den omtalte periode.

Dette til trods opstod der en anden alment kendt problemstilling, som ligeledes længe havde været tabubelagt i den offentlige debat, nemlig de '*juridisk faderløse*'. Men kan man være '*juridisk faderløs*'? Iht. Lov nr. 131 af 7. Maj 1937 om Børn uden for Ægteskab hedder det i § 1: "*Børn uden for Ægteskab har samme retlige Stillingen i Forhold til deres Forældre som Ægtebørn, medmindre Lovgivningen udtrykkeligt fastsætter andet.*" Loven, som trådte i kraft 1. januar 1938 gav ligestilling mellem børn født indenfor og udenfor ægteskab, men kun når faderen var kendt.

Statsministeriet modtog i 2011 en historisk udredning om børn født udenfor ægteskab i Grønland, og den peger på en tre årsager til ovennævnte begrundelse: "*For det første moralske overvejelser knyttet til hvad det ville betyde for seksualmoralen og antallet af børn uden for ægteskab, hvis der blev indført regler om faderskab. Bekymringen for at det ville medføre uansvarlighed, særlig fra kvindernes side, var udtalt, og der var et udbredt ønske om at beskytte "sædeligheden", familien og ægteskabet. Det blev anført, at "tiden ikke var moden". For det andet økonomiske hensyn til at sikre barnet forsørgelse. Dette blev anset for altafgørende og overskyggede andre hensyn, herunder hensyn til barnet. Man var derfor også betænkelig ved at risikere en situation, hvor man ikke fik en mand, der kunne sikre barnets forsørgelse – som i så fald ville blive en byrde for de offentlige kasser. For det tredje vanskelighederne knyttet til bevis for faderskabet, da de blodtypebestemmelser, der blev anvendt i Danmark ikke var velegnede for grønlandske forhold, og det derfor kunne være vanskeligt at sikre faderskabet. Hertil kom, at en regel om obligatorisk fastslåen af faderskab ikke ville hjælpe, hvis det ved danske fædre, f.eks. håndværkere, var vanskeligt at finde dem, fordi de var rejst tilbage til Danmark.*"³⁵

Man har skønnet, at der findes et sted mellem 6-20.000 juridisk faderløse.

---

³⁴ Jørgen Liljensøe, 1977: Bagsiden.

³⁵ Historisk udredning. Afgivet til Statsministeriet d. 1. juni 2011: side 5 f.

Resume af afsnittene

Råstofaktiviteter og miljø, Kapital og arbejdskraft og Sociale erfaringer

På de forløbne sider har vi forsøgt at trække nogle enkelte historiske linjer op fra erfaringerne hentet fra moderniseringen, industrialiseringen og råstofaktiviteterne. Egentlig er der ikke mange opmuntrende beretninger omkring disse erfaringer.

Al menneskelig aktivitet har konsekvenser, og vi ved at tidligere tiders råstofaktiviteter ikke har taget de nødvendige miljømæssige hensyn, hvilket bekræftes af de mange rapporter, som foreligger omkring miljøpåvirkninger f.eks. ved Den Sorte Engel og Mestersvig. Men også fra andre steder i landet.

Råstofaktiviteterne, bortset fra udvindingen af kryolit i Ivittuut, har ikke haft den forventede og ønskede positive økonomiske effekt på samfundet. Til gengæld var indtægterne fra kryolit så store, at de i en meget lang periode overskyggede statens totale omkostningsniveau i Grønland.

I kølvandet heraf har den grønlandske arbejdsstyrke, bortset fra Qullissat og Maarmorilik, heller ikke kunnet oppebære mange arbejdspladser, ligesom de afledte serviceerhverv også kun i begrænset omfang har fundet afsætningsmuligheder for deres produkter eller ydelser.

Når man atter engang ser bort fra Qullissat har den overvejende del af arbejdsstyrken ved råstofaktiviteter levet i minelejre, i modsætning til minebyer, hvor der kunne opbygges et harmonisk samfund over tid. Men en mineby, hvor beskæftigelsen udelukkende er afhængig af en eneste ressource er samtidig sårbar, idet ressourcen kan slippe op eller vise sig urentabel. Sidstnævnte gjorde sig gældende ved lukningen af minen og minebyen Qullissat, og det førte jo desværre til en menneskelig tragedie for mange af de involverede familier.

Den grønlandske arbejdsstyrke blev som nævnt kun anvendt i begrænset omfang, hvilket medførte et stort forbrug af udenlandsk arbejdskraft, som havde de kompetencer der var brug for i samfundets modernisering, gradvise industrialisering og i råstofsektoren. Historisk ved vi, at den fremmede arbejdskraft har haft en stor, men til tider også negativ indflydelse på samfundets sociale mønstre, familiestrukturer og seksuel adfærd.

Vores forståelse af vore omgivelser har ændret karakter, og der vil næppe i dag kunne findes politisk opbakning til en gentagelse af de historiske fakta, som er opridset i de tre foregående kapitler.

Det som skete for nogle årtier tilbage, vil i dag anses som uansvarligt. På alle fronter er der sket meget, og helt nye standarder er dukket op – disse gennemgås senere.

Lov & Ret

Råstoffer, love og administration

Rettigheder og råstofaktiviteter

Resume

Tuukaq Teatret, 1993

Råstoffer, love og administration

Princippet i den danske undergrundslov fra 1932 kom til at gælde for Grønland fra 1935 og blev stadfæstet i en lov fra 1950. Men den første egentlige lovgivning om mineralske råstoffer i Grønland er fra den 12. maj 1965. Loven fastslog, at alle mineralske råstoffer i Grønland tilhørte staten. Der var dog en undtagelse *"Den i Grønland bosiddende befolkning kan dog i samme omfang som hidtil forsyne sig med kul, tørv, vegsten, grus, sten og lignende til eget forbrug."*³⁶ I betænkningen, som dannede grundlag for loven nævntes det: *"For Grønlands vedkommende gør der sig det særegne forhold gældende, at såvel overfladesom undergrundsrettigheder tilkommer staten, og at private grundejere således i princippet ikke forekommer. Man må dog herved være opmærksom på de faktisk eksisterende private arvelige grundinteresser, der i form af brugsrettigheder, bebyggede arealer, redskabspladser, fåreholderpladser, jagtområder o.s.v. findes i Grønland."*³⁷

Blandt grønlænderne voksede modstanden mod den danske grønlandspolitik. Det var kommet til udtryk under en konference i Sisimiut i 1970 og blev mere og mere det tema, som førte frem til indførelsen af Hjemmestyret i 1979. *"Hvem har for øvrigt givet den danske stat ejendomsret til vort land og hvad der er deri? Hvor står det?"*, spurgte Angmalortoq Olsen (1926-2004) i 1976.³⁸

Forud for Hjemmestyrets introduktion, var et af de store stridspunkter mellem Danmark og Grønland den danske ejendomsret til undergrunden. Den socialdemokratiske statsminister Anker Jørgensen gav grønlænderne med pegepinden: *"Der er ikke noget at rafle om. Hvis man vil have ejendomsretten til undergrunden på Grønland, så må man tage konsekvenserne og ... sige, at man ønsker at kappe båndene over til Danmark. Det er den eneste måde ... Ingen tvivl om det."*³⁹ Kompromisset blev, at *"den fastboende befolkning i Grønland har grundlæggende rettigheder til Grønlands naturgivne ressourcer"*, og at der var fælles beslutningskompetence for staten og Hjemmestyret i *Fællesrådet for mineralske råstoffer i Grønland*, der var ligeligt sammensat af repræsentanter fra staten og Hjemmestyret, med fem hver plus en formand.⁴⁰ Administrationen blev varetaget af *Råstofforvaltningen for Grønland*, der var underlagt Miljø- og Energiministeriet. Et stadigt voksende politisk pres fra Landsstyret om at overføre Råstofforvaltningen til Hjemmestyret, førte i november 1994 til en treårig aftale mellem regeringen og Landsstyret om opbygning af et grønlandsk råstofkontor samt stadig stigende kompetenceopbygning i Grønland. Med etableringen, først af et Råstofkontor, og siden et Råstofdirektorat under Hjemmestyret i Nuuk, fik Grønland overført administrationen i juli 1998.

En række omstændigheder – bl.a. om udenrigs- og sikkerhedspolitik – førte frem til forhandlingerne om en modernisering i forholdet mellem Grønland og Danmark. Resultatet blev Selvstyret, som trådte i kraft den 21. juni 2009.

---

³⁶ J.P. Trap, 1970: side 51.

³⁷ Minelovskommission for Grønland: Betænkning nr. 340, 1963: side 9.

³⁸ Angmalortoq Olsen, 1976: side 33.

³⁹ Jens Brøsted, 1979: side 8.

⁴⁰ Lov nr. 577, 1978: § 8.

I forbindelse med Selvstyrets overtagelse af sagsområder, hedder det i § 7: "Indtægter fra råstofaktiviteter i Grønland tilfalder Grønlands Selvstyre." I § 8 lyder det: "Tilfalder der Grønlands Selvstyre indtægter fra råstofaktiviteter i Grønland, jf. § 7, reduceres statens tilskud til selvstyret med et beløb, der svarer til halvdelen af de indtægter, som i det pågældende år ligger over 75 mio. kr."⁴¹

Råstofloven af 7. december 2009 med virkning fra 1. januar 2010 fastslår i § 2, at "Grønlands Selvstyre har ejendomsretten til at råde over og udnytte mineralske råstoffer i undergrunden i Grønland." Nærmere om den grønlandske befolknings rettigheder til brugen af naturen, f.eks. jf. brugsrettigheder står der i § 45: "En person, der er fast bosiddende og fuldt skattepligtig i Grønland kan, uden at der dertil kræves tilladelse, foretage ikke-erhvervsmæssig indsamling af løst liggende mineraler." Men, der er dog begrænsninger jf. Stk. 2: "Indsamling efter stk. 1, må ikke foretages i områder, hvor der er meddelt tilladelse efter §§ 16 (tilladelse med eneret til efterforskning og udnyttelse af et eller flere mineralske råstoffer) eller 33 (tilladelse med eller uden eneret til småskala efterforskning eller udnyttelse af mineraler), og må kun foretages med respekt af undergrundstilladelser efter § 39" (tilladelse til anvendelse af undergrunden til lagring eller formål vedrørende forundersøgelse, efterforskning eller udnyttelse af mineralske råstoffer).

Frem til 2012 blev alle ansøgninger eftersøgning efter mineralske råstoffer behandlet i Råstofdirektoratet, men efter en del kritik blev miljødelen, *Miljøvurderingen* (VVM) og *Vurderingen af samfundsmæssig bæredygtighed* (VSB) udskilt fra Råstofdirektoratet overført til det nyoprettede Miljøstyrelsen. Råstofstyrelsen varetager forvaltningen af forundersøgelser-, efterforsknings- og udnyttelsestilladelser på råstofområdet. I forbindelse med udvindingsprojekter, dog ikke småskalaprojekter, skal der gennemføres en VVM. Hvis projektet antages at få en væsentlig samfundsmæssig indvirkning skal der foretages en VSB.⁴²

UNECE's konvention om adgang til oplysninger, offentlighedens medvirken og klageadgang på miljøområdet (Århus konventionen) er ikke sat i kraft i Grønland.⁴³

---

⁴¹ Lovtidende A 2009. Udgivet den 13. juni 2009.

⁴² Se *Inatsisartutlov nr. 7 af 7. december 2009 om mineralske råstoffer og aktiviteter af betydning herfor* med efterfølgende ændringer kapitel 15 og 16 og *Inatsisartutlov nr. 25 af 18. december 2012 om bygge- og anlægsarbejder ved storskalaprojekter* kapitel 4.

⁴³ Thomas Trier Hansen, 2013: side 39-40. Rapporten findes på organisationernes hjemmesider.

Rettigheder og råstofaktiviteter

Længe var det den gængse opfattelse, at den grønlandske befolkning bestod af tre inuitbefolkninger, *kitaamiut* (vestgrønlanderne), *tunumiut* (østgrønlanderne) og *inughuit* (polareskimoerne i Avanaarsuaq). De tre befolkningsgrupper identificerer sig selv som sådan, fordi de adskiller sig fra hinanden i tre distinkte geografiske, kulturelle og sproglige områder. Men med Danmarks ratifikation af ILO Konvention 169 i 1997, var det slut: "*I Danmark findes der kun et indfødt folk i konvention nr. 169's betydning. Det drejer sig om den oprindelige befolkning i Grønland eller Inuit.*"⁴⁴ Derved opnåede man, at inughuit og tunumiut ikke længere havde særegen status som oprindelige folk, hvilket fik betydning for inughuits erstatningssag mod den danske stat ved såvel Østre Landsret i 1999 og Højesteret i 2003. Begge domme underkendte '*Retten til Thulelandet*'. Hertil bemærker tidligere dommer ved Retten i Grønland, Thomas Trier Hansen (f. 1969), med reference til andre internationale instrumenter end ILO: "*De internationale afgørelser og udtalelser kan dog alle ses at være udtryk for, at det centrale element i vurderingen altid bør være den konkrete gruppes egen selvopfattelse. At en stat har erklæret, at der kun er et oprindeligt folk inden for dennes territorium, kan ikke udelukke andre fra at opfatte sig selv som et oprindeligt folk og ønske sin identitet som sådan beskyttet og respekteret.*"⁴⁵

Brugsrettigheder har længe været indskrevet i lovene, men principperne omkring disse rettigheder er ikke afklarede, og der er opstået interessekonflikter mellem dele af befolkningen og myndighederne, idet den traditionelle kollektive brugsret er blevet udfordret af mineselskabernes eneretskoncessioner. Daværende internationale formand for ICC, Aqqaluk Lyng (f. 1947): "*Vi er sprunget direkte ind i mineproblematikken, uden at se nærmere på hvordan vi opfatter ejendomsretten til jorden og undergrunden.*"⁴⁶ Lyng refererer til de oprindelige folks rettigheder.

Op gennem 1970'erne og 1980'erne voksede de oprindelige folks selvbevidsthed, og efterhånden blev det klart, at de oprindelige folk måtte have et forum, som kunne have direkte kontakt til FN-systemet. *FN's Arbejdsgruppe for Oprindelige Folkeslag* (UNWGIP) blev oprettet i 1982, og dens vigtigste opgave var at udarbejde den deklARATION for oprindelige folks rettigheder, som forelå i 1994. Hovedelementerne er, at de oprindelige folk anerkendes som distinkte folkeslag med retten til eget sprog, egen kultur, landet og dets ressourcer, samt retten til økonomisk og social udvikling. Det var dog først i 2007 at FN's Generalforsamling vedtog *Erklæringen vedrørende oprindelige folks rettigheder* (UNDRIP). Både ILO Konvention 169 og UNDRIP fastslår, at befolkningen har krav på, at få en *uafhængig, forudgående informeret oplysning* (FPIC) for derved at kunne give sin *samtykke* til større industriprojekter.

Thomas Trier Hansen har i sin rapport en fyldig gennemgang befolkningens rettigheder i forbindelse med råstofaktiviteter.⁴⁷ I sin konklusion skriver han bl.a.:

"Internationale menneskerettigheds- og miljøkonventioner stiller krav til den grønlandske lovgivning og implementeringen heraf i forbindelse med råstofprojekter. Konventionerne giver personer, der tilhører det grønlandske folk, en ret til at blive hørt. Konventionerne er

---

⁴⁴ Udenrigsministeriet, den 9. oktober 1997 - Niels Helveg Petersen
<http://www.logir.fo/foldb/bek/1997/0000097.htm>

⁴⁵ Thomas Trier Hansen, 2013: side 15. Rapporten findes på organisationernes hjemmesider.

⁴⁶ Lasse Wamsler, 2. juli 2012.

⁴⁷ Thomas Trier Hansen, 2013: side 66-67. Rapporten findes på organisationernes hjemmesider.

anvendelige, uanset om man opfatter den grønlandske befolkning som et folk bestående af forskellige grupperinger eller som særskilte folk.

Konventionerne stiller krav om en klar proces, ret til adgang til informationer, og at Staten skal sikre, at målet med høringsprocesserne er et frit og forudgående samtykke til den pågældende aktivitet fra de påvirkede borgere. Heri ligger et krav om inddragelse, dialog og reelle aftryk på proces, resultat og mål.

Et råstofprojekt er typisk en overdragelse af anvendelsen af det grønlandske territorium til en personkreds uden for det grønlandske folk.⁴⁸ En sådan overdragelse er et indgreb i det grønlandske folks kollektive ret til adgang til og anvendelse af territoriet.

At enhver person fra Qaanaaq i nord til Nanortalik i syd i princippet kan anses for at være påvirket af råstofprojektets gennemførelse, kan skabe en usikkerhed om, hvordan man skal afgrænse høringsprocesser. Udgangspunktet må dog være, at der ved projekter med en vis påvirkning skal høres både lokalt og nationalt. Det grønlandske Selvstyre, vil som den legitime repræsentant for den grønlandske befolkning, have ansvaret for at give samtykket til aktiviteten, men skal også sikre, at de internationale forpligtelser er overholdt på vegne af Staten.

Den grønlandske lovgivning ses umiddelbart at være i overensstemmelse med de internationale konventioner, uanset at lovgivningen ikke detaljeret regulerer alle faser af råstofprojektet. Da konventionerne ikke stiller krav til, hvordan de implementeres nationalt, vil brugen af retningslinjer for VVM og VSB være tilstrækkeligt. De forskellige klagemuligheder i forhold til afgørelser truffet i processen understøtter opfattelsen af, at lovgivningen i det væsentligste er i overensstemmelse med de internationale forpligtelser.

Det, der umiddelbart synes at være udfordringen i forhold til beskyttelsen af oprindelige folks rettigheder i forhold til råstofprojekter, er den faktiske implementering af national lovgivning.

De gennemførte VSBer vurderer ikke systematisk menneskerettigheder, herunder oprindelige folks rettigheder, uagtet at de henviser til, at ILO 169 er anvendelig som krav til høringsprocessen. Dette medfører, at der er risiko for, at VSBen ikke indeholder de fuldstændige problemstillinger, eller at den bliver for lokalt orienteret. Endvidere synes de undersøgte VSBer ikke at tage højde for den ressourceknaphed, der er hos de hørte interessenter. Der er en begrundet mistanke om, at informationsgrundlaget er utilstrækkeligt, at der ikke er den nødvendige tid til at forberede sig forud for høringer, at materialet ikke altid er oversat til grønlandsk, og at styringen af høringerne ikke er uafhængig. Med det forbehold, at vurderingen alene har haft adgang til det offentliggjorte materiale, forekommer hele inddragelsen af interessenterne at ske på de valgte konsulents præmisser. Processerne ses ikke at være udarbejdet sammen med de berørte personer, og der er ingen indikationer på at observationer, forslag eller proces har været udarbejdet i en løbende dialog med disse.

Dette kan få betydning for, om den endelige VSB også reflekterer alle kritiske observationer, selvom de inviterede interessenter generelt repræsenterer det grønlandske folk lokalt og nationalt.

Uanset at det i VSBerne er tilkendegivet, at man skal efterleve ILO 169, ses der endvidere ikke at være gjort egentlige overvejelser af, hvad dette betyder for metodevalg og proces. Det vir-

---

⁴⁸ Hvis overdragelsen skete inden for kredsen af det grønlandske folk, må dette følge de skrevne eller uskrevne regler, der gælder for overdragelser af rettigheder inden for kredsen. Artikel 17(1) i ILO 169 foreskriver således, at: "Procedurer, som er etableret af disse folk for overdragelse af rettigheder til landarealer mellem medlemmerne af disse folk, skal respekteres."

ker som, at man anser ILO 169 for opfyldt blot man hører et udsnit af den grønlandske befolkning på de forskellige niveauer.

Ufuldstændige høringer og VSB (samt VVM) kan i sidste ende medføre klager og eventuelle retssager om projekternes gennemførelse, nationalt eller internationalt. Modsat nationale muligheder, vil de internationale organer konstatering af en krænkelse af de respektive konventioner ikke direkte kunne medføre, at projekter, der er igangsat, bliver stoppet.”

Carl og Ellen K. Frederiksen, Qassiaruk den 28. september 2015, udtrykte det anderledes, men meningen var den samme: *”Der er en begrundet mistanke om, at informationsgrundlaget er utilstrækkeligt, at der ikke er den nødvendige tid til at forberede sig forud for høringer, at materialet ikke altid er oversat til grønlandsk, og at styringen af høringerne ikke er uafhængig.”* Jf. Thomas Trier Hansens tekst ovenfor.

Hvorledes er de nuværende krav til råstofindustrielle aktiviteter? I Råstofudvalgets betænkning til Inatsisartut (Grønlands parlament) om Råstofloven fra 2009 er det formuleret således:

”Råstoflovgivningens formål – en vanskelig balancegang

Set fra et overordnet perspektiv skal råstoflovgivningen tjene flere formål: Den skal sikre grundlaget for råstofaktiviteter her i landet, i form af rammer, som gør det interessant for mine- og olieselskaber at investere i efterforskningsprojekter. Den skal sikre, at det grønlandske samfund får et økonomisk udbytte, og herunder også gerne et beskæftigelsesmæssigt udbytte, af råstofaktiviteter her i landet. Og endelig skal den sikre, at råstofaktiviteterne ikke påfører miljøet – og herunder ikke mindst den meget sårbare arktiske natur – uoprettelig skade.

Disse hensyn er til dels modsatrettede: Større krav til samfundets udbytte og til beskyttelse af miljøet, gør det mindre attraktivt for mine- og olieselskaber at investere i efterforskningsprojekter. Der er således tale om en vanskelig balancegang.

Lovforslaget fastsætter de overordnede rammer for denne balancegang. Inden for disse rammer vil det være op til Naalakkersuisut at lave udfyldende bestemmelser i form af bekendtgørelser, standardvilkår og modeltilladelser m.v.

One door princippet og hensynet til beskyttelse af miljøet

Lovforslaget bygger på anvendelse af det såkaldte one door (eller one stop shop) princip, hvor en enkelt myndighed – råstofmyndigheden – står for en samlet, integreret myndighedsbehandling.

Princippet angives at være forbundet med væsentlige fordele:

Mine- og olieselskaber slipper for at skulle henvende sig til mere end én myndighed for at opnå de fornødne tilladelser, og sagsbehandlingstiden reduceres. Dette er en fordel for selskaberne – og dermed for Grønlands evne til at tiltrække råstofvirksomhed.

Samtidig skaber det grundlag for opbygning og fastholdelse af et specialiseret fagligt miljø, og mulighed for en helhedsorienteret opgavevaretagelse.

Udvalget er opmærksomt på, at princippet også kan siges at være forbundet med ulemper. F.eks. har der været peget på risikoen for, at en råstofmyndighed tillægger økonomiske og erhvervsmæssige interesser en forholdsvis større vægt end f.eks. miljømæssige hensyn. Denne risiko ville kunne imødegås ved f.eks. at placere kompetencen til at træffe afgørelse vedr. miljømæssige spørgsmål i forbindelse med råstoftilladelser til de almindelige miljømyndigheder.

Udvalget har imidlertid noteret sig, at en betydelig teknisk indsigt og faglig ekspertise inden for råstofområdet kan være en forudsætning for at kunne stille relevante og effektive miljøkrav i forbindelse med råstoftilladelser.” ...⁴⁹

---

⁴⁹ http://cms.inatsisartut.gl/documents/samlinger2009/pkt120_2beh_BET_dk.pdf

Resume af afsnittene

Brugsrettigheder eller arealanvendelse har længe været indskrevet i lovene, men principperne omkring disse rettigheder er ikke afklarede, og der er opstået interessekonflikter mellem dele af befolkningen og myndighederne, idet den traditionelle kollektive brugsret er blevet udfordret af mineselskabernes eneretskoncessioner.

I 2007 vedtog FN's Generalforsamling *Erklæringen vedrørende oprindelige folks rettigheder* (UNDRIP). Både ILO Konvention 169 og UNDRIP fastslår, at befolkningen har krav på, at få en *uafhængig, forudgående informeret oplysning* (FPIC) for derved at kunne give sin *samtykke* til større industriprojekter.

Thomas Trier Hansen skriver i sin rapport, at "*Internationale menneskerettigheds- og miljøkonventioner stiller krav til den grønlandske lovgivning og implementeringen heraf i forbindelse med råstofprojekter. Konventionerne giver personer, der tilhører det grønlandske folk, en ret til at blive hørt. Konventionerne er anvendelige, uanset om man opfatter den grønlandske befolkning som et folk bestående af forskellige grupperinger eller som særskilte folk.*

Konventionerne stiller krav om en klar proces, ret til adgang til informationer, og at Staten skal sikre, at målet med høringsprocesserne er et frit og forudgående samtykke til den pågældende aktivitet fra de påvirkede borgere. Heri ligger et krav om inddragelse, dialog og reelle aftryk på proces, resultat og mål.

Et råstofprojekt er typisk en overdragelse af anvendelsen af det grønlandske territorium til en personkreds uden for det grønlandske folk. En sådan overdragelse er et indgreb i det grønlandske folks kollektive ret til adgang til og anvendelse af territoriet."

Inuit Circumpolar Councils tidligere internationale formand Aqqaluk Lyngé formulerede i 2012 denne interessekonflikt således: "*Vi er sprunget direkte ind i mineproblematikken, uden at se nærmere på hvordan vi opfatter ejendomsretten til jorden og undergrunden.*" Lyngé refererede til de oprindelige folks rettigheder og miljøkonventionerne.

Selvom lovgivningen synes at være i overensstemmelse med konventionerne, mener Thomas Trier Hansen trods alt, at der er noget, der halter bagud: "*Det, der umiddelbart synes at være udfordringen i forhold til beskyttelsen af oprindelige folks rettigheder i forhold til råstofprojekter, er den faktiske implementering af national lovgivning. De gennemførte VSBer vurderer ikke systematisk menneskerettigheder, herunder oprindelige folks rettigheder, uagtet at de henviser til, at ILO 169 er anvendelig som krav til høringsprocessen. Dette medfører, at der er risiko for, at VSBen ikke indeholder de fuldstændige problemstillinger, eller at den bliver for lokalt orienteret. Endvidere synes de undersøgte VSBer ikke at tage højde for den ressourceknaphed, der er hos de hørte interessenter. Der er en begrundet mistanke om, at informationsgrundlaget er utilstrækkeligt, at der ikke er den nødvendige tid til at forberede sig forud for høringer, at materialet ikke altid er oversat til grønlandsk, og at styringen af høringerne ikke er uafhængig."*

Det var overordnet denne problemstilling denne rapport skulle undersøge i felten, hvilket i praksis betød møder med interessenterne under vores rejse til Sydgrønland.

GME's hjemmeside

Forud for rejsen var det nødvendigt at se nærmere på, hvilke oplysninger, der var tilgængelige omkring det planlagte mineprojekt i Kuannersuit. Derfor blev Greenland Minerals and Energy's (GME) hjemmeside undersøgt for dens informationer omkring både positive og negative konsekvenser af de planlagte aktiviteter.

Fire konkrete sider blev på forhånd udvalgt: 1: "Kvanefjeldet – Status, juni 2015"; 2: "Crash-kursus i sjældne jordarters metaller"; 3: "Fremtidens Kvanefjeld – nye attraktive jobs til Grønland" 4: "Sundhed og miljø hænger uløseligt sammen". Flere sider kunne have været inddraget, men vi skønnede at disse sider ville være tilstrækkelige forud for rejsen. Det viste sig imidlertid, at diverse faktasider og eksterne internetsider måtte undersøges for at få et bedre udbytte af siderne.

1: "Kvanefjeldet – Status, juni 2015". Oplysningsmaterialet består af en PowerPoint i PPTX format, der kan downloades fra Internettet på virksomhedens hjemmeside <http://gme.gl>. Der er tale om 37 slides på dansk. Generelt er oplysningsmaterialets danske sprogbrug ikke optimalt. Et eksempel: "Ligger i en lavere breddegrad end andre etablerede mine regioner i Alaska og det nordlige Canada". Der burde stå: "Ligger på en lavere breddegrad end andre etablerede mineregioner i Alaska og det nordlige Canada". Et andet eksempel: "Byen Narsaq ligger nær minen som kan levere arbejdskraft og service". Sprogligt fortæller sætningen, at det er minen, som kan levere disse ydelser til byen – ikke omvendt.

I introduktionen til "Forekomsternes placeringer i det nordlige Ilimaussaq kompleks" vises der et satellitkort med en række angivelser uden uddybende forklaring. Skal man vide, hvad det drejer sig om skal man søge andre steder, men hver gang opstår det samme problem – hver enkelt uddybende forklaring kræver atter en uddybende forklaring, og således fortsætter det.

Et andet billede er et satellitkort "Kvanefjeldet – Projekt placeringer", hvor der er indtegnet en række faciliteter i forskellige farver med engelsksproget forklaring. Ligeledes er der en forklaringsboks "Legend", dog uden, at alle farverne på kortet er medtaget. En blå punkteret linje viser "Haul road". Herom skriver The Free Dictionary by Farlex: "Haul road is not available in the general English dictionary and thesaurus." Wikipedia kan dog henvise til "Dalton Highway" "Once called the North Slope Haul Road (a name by which it is still sometimes known), it was built as a supply road to support the Trans-Alaska Pipeline".

På billedet "Projekt Infrastruktur. Ny Infrastruktur – Havneanlæg" møder man i anden rubrik om den permanente havn sætningen "for import / eksport af reagenter og produkter". "Reagenter"? "Der er ingen resultater med "reagent" i Den Danske Ordbog"!

2: "Crash-kursus i sjældne jordarters metaller". Siden omtaler kortfattet, hvilke sjældne jordarter, der findes, og hvilken anvendelsesmuligheder de har. Der er ingen nærmere forklaring udover de alment kendte anvendelsesmuligheder. Der findes dog henvisninger til faktasider, inklusive en spørgsmål / svarsider, hvor der er supplerende oplysninger at hente.

3: "Fremtidens Kvanefjeld – nye attraktive jobs til Grønland". Siden er udarbejdet som en artikel skrevet af *John Mair, Ph.d., Managing Director Greenland Minerals & Energy Ltd.* Artiklen er et partsindlæg fra GME og har været bragt som kronik i Sermitsiaq den 14. november 2014.

Indledningsvis skriver John Mair, at minen vil skabe 1000 nye jobs i anlægsfasen og 735 jobs i driftsfasen. På en faktaside står der imidlertid andre tal at læse: *"De foreløbige skøn for projektet er, at der vil være behov for op til 383 medarbejdere i driftsfasen, hvoraf cirka en tredjedel ideelt ville være lokalt ansatte fra Kommune Kujalleq. Den resterende del af det nødvendige personale, hvoraf op til en tredjedel vil komme fra det øvrige Grønland, vil højst sandsynligt blive ansat på fly-in/fly-out basis. Dette personale vil blive indkvarteret i en ny bydel."* På en anden faktaside opgives: *"Når de store anlægsprojekter er afsluttet, er minen klar til produktion. Til den tid skal der ansættes mellem 400 og 600 mennesker, som skal varetage de mange forskellige funktioner i en mine med masser af ny og avanceret teknologi."*

Byen Narsaq har omkring 1.800 indbyggere og kommune Kujalleq har omkring 7.200. I artiklen oplyses det, at 1/3 af arbejdskraften vil kunne hentes i kommune Kujalleq, og en 1/3 af den øvrige arbejdskraft vil kunne hentes fra andre lokaliteter i Grønland. Antager man at minen kommer til at beskæftige 600 mennesker, betyder det 200 arbejdspladser i kommune Kujalleq og 133 arbejdspladser fra det øvrige Grønland. Vil minen beskæftige 900 mennesker ser tallene således ud: 300 i kommune Kujalleq og 200 arbejdspladser fra det øvrige Grønland.

4: "Sundhed og miljø hænger uløseligt sammen"

"Miljøkonsekvenserne ved minedrift på Kuannersuit/Kvanefjeld undersøges af konsulent- og rådgivningsvirksomheden Orbicon. Firmaet har siden 2007 indsamlet oplysninger om miljøet omkring Narsaq i forbindelse med forundersøgelser af sjældne jordarteres metaller, uran og zink." – "jordarteres" = "jordarters".

Orbicon er en dansk virksomhed og har mange års erfaring med rådgivning på råstofområdet både på land og til havs. *"Undersøgelser af de miljømæssige konsekvenser kaldes på dansk, VVM : Vurdering af Virkning på Miljøet. EIA er nøjagtig det samme og er den engelske betegnelse – Environmental Impact Assessment. De to forkortelser bruges af fagfolk lidt i flæng."*

På GME's side oplyses det, at Orbicons retningslinjer er udarbejdet i samarbejde med Råstofstyrelsen og DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi.

På trods af overskriften 'Sundhed og miljø hænger uløseligt sammen' gør GME ikke meget ud af, hvorledes sammenhængen er. Dog skal det bemærkes, at en GME faktaside indeholder rapporter desangående.

En af disse hedder *"ToR for SIA, Kvanefjeld Multi-Element Projekt"* og er udarbejdet af Grontmij i juli 2011. *"ToR"* betyder *"Terms of Reference"* – eller *"referencerammer"*. Fra rapportens indledning får man en række termer omkring, hvilke forundersøgelser, som skal foretages inden myndighederne kan tage stilling til mineprojektet.

"Den 9. december 2010 fik Greenland Minerals and Energy (GME) Ltd tilladelse af Råstofdirektoratet (Bureau of Minerals and Petroleum, BMP) til at gennemføre lønsomhedsstudie (feasibility studies) for Kvanefjeld Multi-Element Projektet ("Kvanefjeld", "Projektet", "Kvanefjeldsprojektet"). Lønsomhedsstudiet, inklusiv en Vurdering af Samfundsmæssig Bæredygtighed (VSB – også kaldet Social Impact Assessment, SIA) er en forudsætning for at GME kan opnå en udnyttelsestilladelse.

Råstofdirektoratet har udarbejdet en vejledning til gennemførelse af en SIA for mineprojekter i Grønland "Guidelines for Social Impact Assessments for mining projects in Greenland" af november 2009 ("Vejledningen"). SIA processen for Kvanefjeldsprojektet vil blive gennemført i overensstemmelse med denne vejledning.

En SIA skal identificere og analysere de potentielle sociale og socio-økonomiske påvirkninger af eventuelle foreslåede minedrift. En SIA for Kvanefjeldsprojektet vil:

- *Identificere og analysere sociale påvirkninger*
- *Anbefale initiativer til at videreudvikle muligheder*
- *Hjælpe med at minimere de negative sociale og socio-økonomiske påvirkninger*
- *Hjælpe med at bevare kulturelle værdier og traditioner*
- *Hjælpe med at realisere bæredygtige udviklingsmuligheder*

I henhold til Vejledningen er formålet med en SIA at:

- *Engagere alle relevante interessenter i konsultationer og offentlige høringer*
- *Tilvejebringe en detaljeret beskrivelse og analyse af de sociale baggrundsforhold før projekt start. Denne information bruges som udgangspunkt for udvikling, afhjælpende tiltag og fremtidig monitoring*
- *Tilvejebringe en vurdering baseret på indsamlede baggrundsdata og -informationer til at identificere både positive og negative sociale påvirkninger lokalt såvel som nationalt*
- *Optimere positive påvirkninger og begrænse negative påvirkninger fra mineaktiviteterne under hele projektforsløbet*
- *Udarbejde en plan for fordele og påvirkninger (Benefit and Impact Plan, BIP) for implementeringen af aftalen om påvirkninger og fordele (Impact Benefit Agreement, IBA).*

Formålet med nærværende dokument som er udarbejdet af Grøntmij, på vegne af GME, er at beskrive det foreslåede indhold af SIA for Kvanefjeldsprojektet og informere Råstofdirektoratet om den planlagte tilgang til gennemførelse af SIA processen.

En del øvrige studier og vurderinger, såsom Vurdering af Virkninger på Miljøet (VVM), lønsomhedsstudier mv., bliver gennemført i løbet af 2011 og 2012, således at projekteringen kan færdiggøres og ansøgning om de nødvendige tilladelser og licenser som kræves kan forberedes."

Et vigtigt afsnit i "ToR for SIA, Kvanefjeld Multi-Element Projekt" er: "5: VIGTIGE SOCIALE EMNER, DER SKAL BEHANDLES I FORHOLD TIL PÅVIRKNINGERNE FRA PROJEKTET

Som et resultat af den indledende fase er der identificeret en række kritiske hovedproblemstillinger som:

- *Integration af udefra kommende arbejdsstyrke (uden for Grønland)*
- *Infrastruktur (muligheder for adgang for offentligheden og behovet for at koordinere projektets infrastruktur med de offentlige infrastrukturplaner)*
- *Fåreholdere (potentiell konflikt og synergi med eksisterende fåreholdere)*
- *Adgang til naturområder der er vigtige ud fra et kulturelt / traditionelt formål*
- *Bekymring for forurening pga. støv og fluorid*

Andre sociale emner, der vil blive behandlet under SIA processen:

- *Demografiske forandringer, forandringer af produktionssystemer og levevilkår i Narsaq og Qaqortoq*
- *Folkesundhed*
- *Potentielle erhvervsmuligheder og direkte fordele ved projektets (spin-off fra f.eks. turisme)*
- *Beskæftigelsesmuligheder på projektet både på kort og langt sigt for såvel lokale som ikke-lokale*
- *Uddannelsesbehov og -muligheder (overførelse af viden og træning)*
- *Potentielle konflikter med andre økonomiske sektorer*
- *Potentielle sociale konflikter (konkurrence for jobs, sårbare grupper, livsstil og kultur)*
- *Kumulative effekter"*

Sammenligning af det danske og det grønlandske materiale

Ved en sammenligning af materialet i PowerPoint præsentationen "Kuannersuit - Killiffik Juni 2015" og "Kvanefjeldet - Status, juni 2015" viste det sig, at de fleste billeder var blevet oversat til grønlandsk, dog var oversættelserne ikke så detaljerede, som de burde have været. Nogle overskrifter er forståelige, selv om nogle af dem er direkte oversat fra dansk eller engelsk til grønlandsk. Eksempelvis titlen "Specialty Metals for a Greener World" eller "Special metaller for en grønnere verden" er oversat til grønlandsk: "Saviminissat immikkoortut Nunarsuaq Qorsuunerusoq". Hvis man skal versionere det til dansk, vil det betyde: "Særprægede jernmalme – mere grøn jord/klode". Også den danske oversættelse fra engelsk halter. Umiddelbart burde oversættelsen lyde: "Specialitet: Metaller for en grønnere verden".

Når man ser på teksterne i PowerPoint præsentationen, er teksterne svære at forstå, og man har svært at forstå projektets status. Alle tekniske detaljer er skrevet på engelsk, og ikke oversat til grønlandsk og heller ikke redegjort for. De tre resterende artikler er forståelige, da oversættelsen er tilstrækkelig god. Dog har oversættelsen manglende sammenhæng, ligesom det er på dansk og engelsk.

Vurdering af hjemmesiden

Undersøgelsen har ingen *for / mod* konklusion vedrørende Kuannersuit projektet, hvilket heller ikke er projektets formål. Vi undersøgte GME's hjemmeside for at se dens informationsniveau i forhold til såvel positive som negative konsekvenser af de planlagte aktiviteter. Måske var det lidt forudsigeligt, at der som sådan ikke findes potentielt negative konsekvenser beskrevet.

Vurderingen er, at "*Kvanefjeldet – Status, juni 2015*" er indholdsmæssigt svært forståelig, hvilket afføder mange opslag på andre internetsider for blot at få et nogenlunde overblik over, hvad det drejer sig om. Hertil kommer et dårligt dansk sprogbrug, samt brugen af ord, end ikke ordbøgerne kender.

"*Crash-kursus i sjældne jordarters metaller*" er let tilgængeligt og forståeligt, men samtidig noget overfladisk.

Kronikken "*Fremtidens Kvanefjeld – nye attraktive jobs til Grønland*" er ikke troværdig fordi den konstant er i uoverensstemmelse med GME's faktasider.

Siden "*Sundhed og miljø hænger uløseligt sammen*" beskæftiger sig i et vist omfang med miljø, men meget lidt med sundhed. Her skal man igen ud at lede på andre faktasider.

Overordnet betragtet ville GME kunne vinde meget i forhold til kritikernes tillid, hvis virksomheden var mere konsekvent mht. til overskrifter og indhold, sproglig håndtering og brug af supplerende informationer – uden at skulle gå på opdagelse på diverse faktasider og eksterne internetsider.

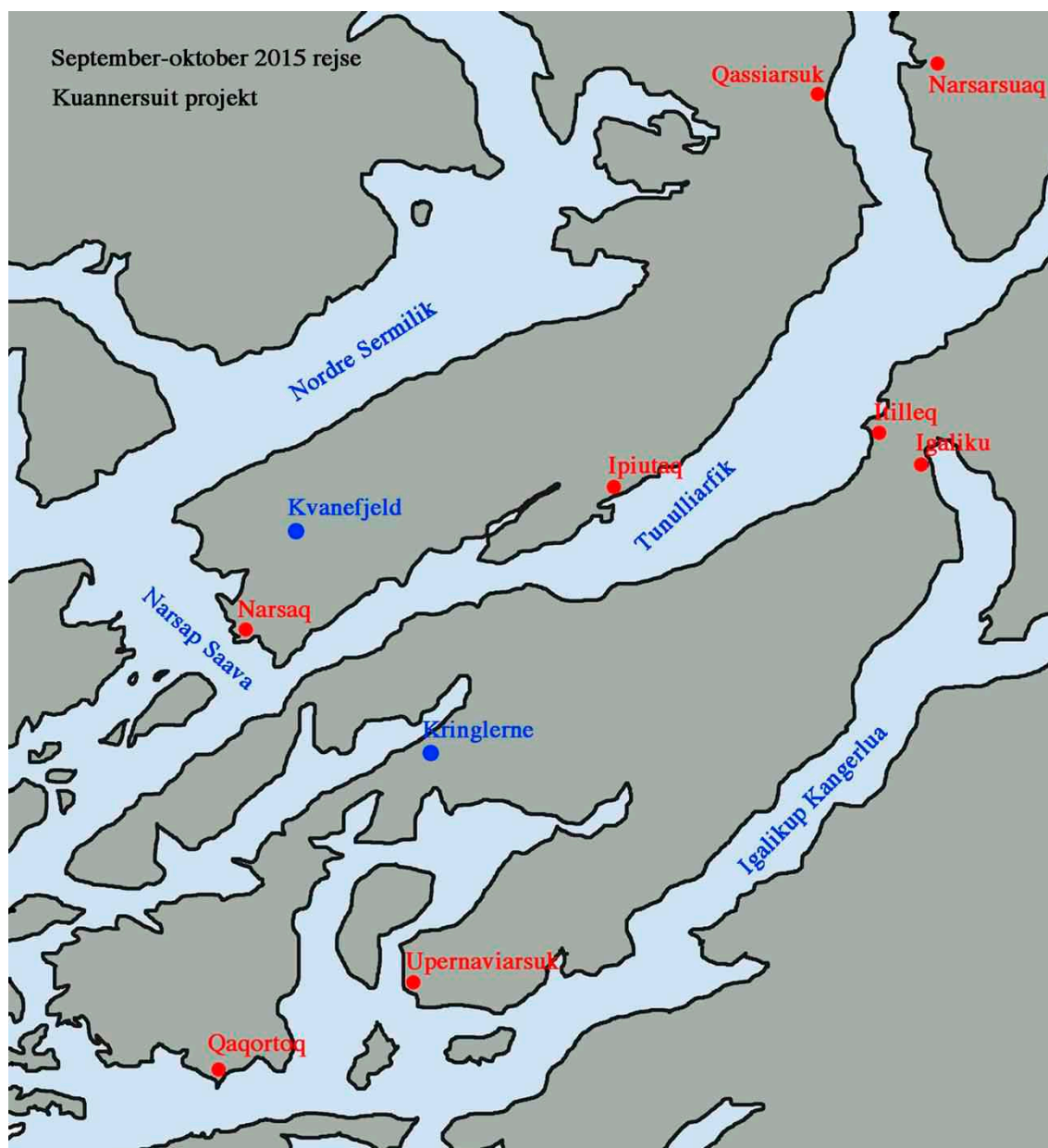

GMI's kontorbygning i Narsaq, 5. oktober 2015.

Rejsen til Kommune Kujalleq

Forud for rejsen til Sydgrønland havde vi på baggrund af vores forarbejde udvalgt forskellige steder, hvor vi gerne ville tale om borgerinddragelse i forbindelse med den planlagte minedrift ved Kuannersuit. Af logistiske og økonomiske årsager blev det umuligt at besøge Itilleq og Igaliku.

Et besøg i Upernaviarsuk, som er Selvstyrets forsøgsstation og skole for landbrugserhvervet i Grønland, måtte skrinlægges på grund af vejret.

Kommune Kujalleq

Efter kommunalreformen i 2008 blev de tidligere kommuner Nanortalik, Narsaq og Qaqortoq sammenlagt i Kommune Kujalleq pr. 1. januar 2009. Selv om det er den mindste af de fire kommuner dækker den trods alt et areal på ca. 32.000 km² med blot omkring 7.000 indbyggere. Kommunen består af tre byer, 11 bygder og 37 landbrugssteder, (fåre-avl, renavl og kvægavl).

Qaqortoq er den største af de tre byer og har de fleste overordnede servicefunktioner, men også Nanortalik og Narsaq er bysamfund, som har vigtige funktioner i forhold til deres oplande, bygderne og landbrugsstederne.⁵⁰

Den gennemsnitlige arbejdsstyrke i kommunen mellem 18-64 år M/K var i 2013 på 3.111 personer, heraf var 2.693 i beskæftigelse og 418 ledige. Hertil skal medregnes 1.349 personer som står udenfor arbejdsstyrken.⁵¹ For hele landet var arbejdsstyrken 27.021 personer, heraf var 24.296 i beskæftigelse og 2.725 ledige. Udenfor arbejdsstyrken var 9.489 personer.⁵²

Kommunen står overfor nye prioriteringer inden for erhvervsudviklingen. Fiskeri og fangst vil også fremover have betydning med muligheder for udvikling og vækst gennem øget selvforsyning og ved forædling og innovation.

Råstofområdet forventes at få stor betydning i fremtiden, og anses for at få stor betydning for beskæftigelsesmuligheder og afledte supportjobs indenfor fx håndværk og service.

Også turismeerhvervet forventes at få fremgang de kommende år.

"Grønland er kendt for sin storslåede og rene natur. Men naturen i Grønland er også truet. Dels er der miljøpåvirkninger fra den øvrige industrialiserede verden som påvirker os og dels vil udviklingen af det grønlandske samfund – fabriksanlæg, minedrift, dyrehold, fiskeri og transport – også kunne belaste miljø og natur, hvis ikke der tages højde for eventuelle risici i den kommunale planlægning.

En ren natur er af stor værdi for såvel lokalbefolkning som besøgende, derfor skal kommunen i sin planlægning sikre en bæredygtig udvikling."

Kommune Kujalleq har en vision:

- *Qaqortoq skal fungere som hovedby i forhold til regional service som hospitalsspecialer, videregående uddannelser, og regional service.*
- *De tre store velfungerende bysamfund, Narsaq, Qaqortoq og Nanortalik, skal fungere som primære bosætnings- og erhvervsbyer samt som centerbyer for de 11 bygder samt fåreholderstederne.*
- *En række større bygder skal have et erhvervs- og servicegrundlag.*
- *Små bygder og fåreholdersteder skal servicemæssigt knyttes til nærliggende større bygder og byer.⁵³*

---

⁵⁰ http://kujalleq.odeum.com/dk/vision_og_hovedstruktur/hovedstruktur/

⁵¹

http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland_AR_AR10/ARXSTK1.px/table/tableViewLayout1/?rxid=ARXSTK124-11-2015%2010:12:49

⁵²

http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland_AR_AR10/ARXSTK1.px/table/tableViewLayout1/?rxid=ARXSTK124-11-2015%2010:12:49

⁵³ http://kujalleq.odeum.com/dk/vision_og_hovedstruktur/hovedstruktur/

Kommunalbestyrelsen og råstoffer

Kommunalbestyrelsen i Kommune Kujalleq (2013-17) består af tre partier Atassut, Inuit Ataqatigiit og Siumut. Kommunens borgmester kommer fra partiet Siumut. Ved indgåelse af koalitionen blev der underskrevet en aftale, hvori følgende står om Råstofområdet:

Koalitionen vil etablere et råstofsekretariat med henblik på øget deltagelse af det lokale erhvervsliv og den lokale arbejdsstyrke i råstofindustrien; det er nemlig formålsløst at udenlandske firmaer, der ikke ønsker samarbejde med lokalt erhvervsliv og arbejdsstyrken, skal udvinde råstoffer i vores lokale område.

Koalitionen er enig om at al råstofudvinding kun kan godkendes såfremt det kan dokumenteres at råstofudvinding kan ske uden at ødelægge miljøet og uden at skade folkesundheden. Det skal sikres at der er vedvarende tæt inddragelse og medbestemmelse af befolkningen og relevante interessegrupper.

Idet, det er centralt for Inuit Ataqatigiit, at de eksisterende erhverv ikke lider skade og at de derfor fastholder deres nultolerance politik overfor uran; og idet, Siumut og Atassut på den anden side er åben for udvinding af uranholdige forekomster, såfremt det kan dokumenteres at dette kan ske uden at skade folkesundhed og miljø, er Koalitionspartnerne enige om at tage spørgsmålet op, når det bliver aktuelt at drøfte udvinding af uranholdige og andre radioaktive forekomster. Koalitionen er nået til denne enighed fordi der er mange forhold i Sydgrønland der kræver fælleskab og samarbejde og fordi Koalitionen ikke ønsker at enkelte spørgsmål hindrer et samarbejde.

Det er en prioritet for Koalitionen at der er fuld indsigt omkring planerne fra de virksomheder der ønsker udvinding.⁵⁴

Rådhuset i Qaqortoq.

⁵⁴ DK_Rev_Suleqatigiinnissamut_isumaqatigiissut.pdf

Qassiarsuk, 28. september 2015

Personerne på billederne er fra venstre til højre: Henrik Knudsen og søn, Aviäja Lennert (Tasiusaq), Ismael Ottosen og Pia Rolsted Andersen, Elna Jensen og datter (Sillisit), Frederik Frederiksen og Sem Enoksen, Lars Josenius og Klaus Knudsen Frederiksen (Tasiusaq), Joorut Knudsen og Nuunu Frederiksen, Logan Petersen og Joorut Knudsen.

Fakta om Qassiarsuk

Qassiarsuk er en fåreholderbygd med ca. 90 indbyggere, der ligger på den modsatte fjordbred af lufthavnen i Narsarsuaq og ca. 40 km fra Narsaq. Qassiarsuk blev grundlagt i 1924 af fåreholderen Otto Frederiksen, og var i Nordbotiden hjemsted for Erik den Rødes Brattahlid. Bygden fungerer som et lille samfund med butik, skole, aldersrenteboliger, lejrskole, kirke og postkontor.

Skolen kan rumme ca. 20 elever fra 1.-8. klassetrin. Skolen er bygget i 1973. Til skolen er der knyttet et skolehjem.

Qassiarsuks hovederhverv er fåreavl, ligesom det er i bygdens opland. I hele området var der i 2011 17 fårehold med ca. 30 ansatte og ca. 8.500 får. Årligt sendes der ca. 150.000 kg slagtedyrl fra Qassiarsuk-området til slagteriet i Narsaq.

Udover fåreholdererhvervet er der også en betydelig aktivitet omkring turisme, fordi den første kirke på det nordamerikanske kontinent er blevet rekonstrueret sammen med Erik den Rødes langhus. Afdækningen af nordboruiner og gode indkvarteringsmuligheder betyder at mange turister besøger Qassiarsuk i sommerhalvåret.

Der synes at være store udviklingsmuligheder inden for fårehold og landbrug, såvel i forhold til udvidelse af mark- og staldarealer, som mulighed for forædling af fødevarerprodukter.⁵⁵

Dette interview, og alle følgende interviews er redigerede ned i referatform, således at for mange gentagelser ikke forekommer. Det betyder samtidig, at visse referater er blevet barberet for synspunkter, som stort set har været identiske med fremførte synspunkter under tidligere møder. Personangreb, hvor disse måtte forekomme, er udeladt.

Så vidt det har været muligt, er samtlige fremstillinger forsøgt gengivet objektivt, men der kan forekomme beklagelige svipsere pga. sproglige misforståelser i oversættelserne.

Cafémøde i Qassiarsuk

Mia Olsen Siegstad og Mads Fægteborg introducerede kort projektet "*Bedre borgerinddragelse om Kuannersuit*" og pointerede, at projektet ikke havde et *for / imod* agenda omkring Kuannersuit. Projektets udbytte vil være en objektiv rapport, hvor borgernes synspunkter *for / imod* vil komme til udtryk, men at projektets primære formål var at undersøge befolkningens grundlag for at tage stilling. Kort sagt, mener borgerne i Qassiarsuk, at de på nuværende tidspunkt har modtaget tilstrækkelige og uvildige informationer?

Indledningsvis spurgte vi om, på hvilke måder befolkningen var blevet informeret om planerne for udvindingen af sjældne jordarter med uran som biprodukt i Kuannersuit. Samtidig spurgte vi om borgerne var bekendt med deres rettigheder.

Frederik Frederiksen, der er formand for Savaatillit Peqatigiiffiit Suleqatigiissut (De Samvirkende Fåreholderforeninger) fortalte, at man i foreningen havde drøftet de tre informationsmøder, der havde været afholdt. På den baggrund oplyste han, at flertallet fandt informationerne nogenlunde tilfredsstillende og ikke var imod råstofudvinding, og heller ikke mod uran, hvis det kunne ske på en forsvarlig måde. Dog tilføjede Frederiksen, at udvindingen ikke måtte ske på bekostning af fåreholdererhvervet. Et flertal i foreningen

⁵⁵ http://kujalleq.odeum.com/dk/byer_og_bygder/redegoerelse/qarssiarsuk.htm

var dog særdeles negative overfor planerne om at deponere restmaterialet – de såkaldte tailings – i søen Taseq.

Ellen K. Frederiksen, som sammen med sin mand *Carl* driver et fåreholdersted, hvor man har indrettet et gæstehus til turister, er også lærer ved bygdeskolen. Hun mente, at de udtalelser, som var fremkommet gav anledning til bekymring, fordi de var mangelfulde. Bl.a. kunne man i spørgerunden ikke få oplysninger om det radioaktive støv, der kan transporteres med de stærke vinde i området. Ellen K. Frederiksen udtrykte endvidere, at mange er meget bekymrede for de påvirkninger, som den potentielle mine kan påføre deres nærområde, især græsningsområderne, hvor får og lam græsser i flere måneder om året. *"Det er en dårlig idé, at etablere en mine, som udvinder bl.a. radioaktive stoffer nær ved de fødevarerproducerende, som dyrker deres produkter i minens nærområde."*

Der blev herefter spurgt ind på, hvilket skriftligt materiale, som var blevet udleveret ved møderne.

Den lokale skoleleder i Qassiarsuk, *Pia Rolsted Andersen* fortalte, at hun havde modtaget USB-stik fra de to møder, og et USB-stik var blevet lovet fremsendt fra det tredje møde. Også *'Information og fakta om udvinding af uran i Grønland'* udarbejdet af GEUS på grønlandsk og dansk havde man modtaget. Hun havde været på Internettet for at finde yderligere oplysninger, fordi hun gerne ville anvende det i undervisningen. Men som Rolsted Andersen udtrykte det *"I stedet for at blive klogere, føler jeg mig mere frustreret."*

Frederik Frederiksen supplerede med at fortælle, at han havde begrænset adgang til Internettet, og dermed ikke kunne få mange yderligere informationer om uran. Han ville dog gerne udtrykke, at han generelt set helst modtog oplysninger fra etnisk grønlandske geologer, fordi de udenlandske kræver tolkning, og derved bliver dialogen langsom og stiv. Selv om man er nysgerrig for at få belyst de komplicerede spørgsmål taber man tråden under tolkningen.

Vedrørende selve borgermøderne blev det fortalt, at de typisk varede 2-3 timer, men det meste af tiden gik med fremlæggelsen, hvorfor der kun var meget kort tid til at stille spørgsmål.

Ellen K. Frederiksen forklarede, hvilke spørgsmål hun gerne ville have uddybet. *"Det er der med hensyn til miljøforurening vi er bekymrede for. Vi vil gerne vide noget om støvet, og hvordan de vil holde på det, fordi det blæser rigtigt meget hér i Sydgrønland. De siger, at støvet ikke vil blæse væk, men blive i minen. Og så var det Taseq, hvor de vil deponere affald. Hvordan kan man sikre, at søen ikke forurener den nærliggende natur, og hvorledes vil man overvåge den? Og hvad sker der, når der kommer forurening? Får vi nogen dispensation? Vi har sendt et brev til Naalakkersuisut, og spurgt om der vil blive nogen form for dispensation, hvis Taseq forurener? Svaret var, at det ikke var Naalakkersuisuts ansvar, men at det var GME's ansvar, men GME siger det modsatte. Det er mærkeligt."*

Pia Rolsted Andersen sagde, at der manglede informationer om, hvilke kulturelle påvirkninger de små samfund kunne forvente: *"Det vigtigste for os er fårene og vores erhverv, hvad bliver konsekvenserne for os når der kommer mange arbejdere udefra?"*

Frederik Frederiksen fulgte dette op, bl.a. med henvisning til debatterne omkring ALCOA, hvor der på et tidspunkt var blevet foreslået etableringen af bordeller med udenlandske prostituerede for at undgå nærkontakt med lokalbefolkningen. *"Omkring de sociale aspekter har vi ingen oplysninger, men vi må nok regne med et vist genetisk input udefra, sådan som vi så det da amerikanerne var tilstede i Narsarsuaq og med danskerne gennem mange generationer. Måske vil nogle af de fremmede flytte permanent til Grønland? Ja, måske får jeg en kinesisk svigersøn?"* Det sidste blev sagt med et glimt i øjet.

Pia Rolsted Andersen fortsatte: "Vi er ikke imod udlændinge, men vi er bange for at de kommer til at udgøre et flertal. På informationsmøderne har vi hørt, at der kan blive tale om, måske 750, ja måske helt op til 1.500. Vi har spurgt om, hvilke konsekvenser det kan få for vores sprog? Hvilke rettigheder skal disse udlændinge have? 'Ajorpoq' – vi får ingen svar! Vi må nok regne med at nogle udlændinge vil bosætte sig her, men hvorledes kan det styres, og hvordan undgår vi negative konsekvenser? Vi er jo kun få mennesker, og vi kan hurtigt komme i mindretal."

Carl Frederiksen fortalte lidt om demografien omkring fåreholderens holdninger til Kuanersuit. "De største bekymringer for fåreholderne er støv og tailings. Derfor er de fåreholdere, som bor nærmest minen langt mere bekymrede end de, som bor længere borte. Men når man spørger nærmere ind på disse problemstillinger, er der ingen, som kan komme med ordentlige svar, og de informationer, der er tilgængelige er meget svært forståelige. Derfor er det også svært for os at tage stilling. Jo, vi følger med i nyhederne, og her drejer råstofudvinning sig kun om økonomi – ikke om mennesker."

Klaus Knudsen Frederiksen havde håbet på en lokal debat efter informationsmøderne, men den udeblev fordi der var så mange løse ender. Geologerne fortalte, at spørgsmålene ikke kunne besvares før de endelige miljøundersøgelser (Vurdering af Virkninger på Miljøet = VVM) forelå. Det resulterer i, at ingen kan tage stilling. "Fra nogle canadiske turister har jeg hørt, at man i Canada har høringsfrister omkring lignende projekter på 10-15 år. Her får vi at vide, at GME kan få sin tilladelse allerede i 2018."⁵⁶

Ellen K. Frederiksen frygter både for turismeerhvervet og landbrugserhvervet: "Turisterne kommer til Grønland pga. vores rene natur. Det rene unikke landskab. Mit indre billede af det rene Grønland vil forsvinde, hvis uranminen bliver etableret." ... "Jeg frygter, at vi en dag ikke kan sælge vores får pga. miljøforurening." ... "Jeg håber, at vores bekymringer vil blive lyttet, at det ikke er for sent til at vi udvise vores angstfølelser for projektet."

Vædder i Qassiarsuk

Efter dette første møde med befolkningen i Qassiarsuk tog vi den følgende dag til Ipiutaq.

---

⁵⁶ Borgerinddragelse i andre lande bliver gennemgået i afsnittet 'Bedre borgerinddragelse'.

Qassiarsuk - Ipiutaq, 29. september 2015

Fra venstre til højre: Heste, kartofler og rodfrugter, og afrejse fra Qassiarsuk. Kalista Poulsen og Agathe Devisme, Ipiutaq. Rejsebåd fra Blue Ice, Narsarsuaq. Familien Devisme / Poulsen og regnbue mod syd fra Ipiutaq.

Fakta om Ipiutaq

Jf. Kommune Kujalleqs hjemmeside er Ipiutaq et fåreholdersted, hvis overordnede anvendelse er udlagt til bebyggelse, anlæg og anden intensiv arealanvendelse med tilknytning til fårehold, landbrug, havebrug, skovbrug, mv. I tilknytning til dette kan der indrettes faciliteter til betjening af turister. Der kan ikke etableres andre typer af erhverv.⁵⁷

Stedet bebos af en grønlandsk-fransk familie, *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen*, som driver stedet med fårehold og landbrug samt *'Ipiutaq Guest Farm'*, der er en lille turistvirksomhed, som i 2013 modtog *'Årets Pris'* fra Kalaallit Nunaanni Brugseni (KNB), der dette år havde sat fokus på grønlandske fødevarer: *"Fåreavlerparret Agathe Devisme og Kalista Poulsen har skabt et turistparadis i Ipiutaq, der tiltrækker den globale turist, der vil opleve naturen, landbruget og det grønlandsk-franske køkken, som Agathe Devisme står for. De er rollemodeller for andre fåreavlere, der bor isoleret på gårde i Sydgrønland. Med konceptet bliver der åbnet op for at øge indtægterne til landbruget, lyder det fra KNB."*⁵⁸

Året forinden, i 2012, blev *'Ipiutaq Guest Farm'* tildelt Grønlands Selvstyres Natur- og Miljøpris for 2012 i kategorien *'Løfte natur- og miljøbevidstheden hos os alle'*. I begrundelsen hed det: *"Ipiutaq Guest Farm, ejet af Agathe Devisme og Kalista Poulsen har siden sin etablering i 2005 haft et gennemgående fokus på miljø og ren energi. Ipiutaq Guest Farm er et glimrende eksempel på, hvad en fåreholder kan gøre, for at passe på miljøet, samt give inspiration til, hvordan husholdninger og større virksomheder kan hjælpe miljøet."*

*Ipiutaq Guest Farm har siden 2005 foretaget en omfattende oprydning på stedet, og taget initiativ til at undersøge muligheden for at få et skib rundt til fåreholderne for at indsamle affald. Desuden er der installeret solcelle-paneler for at nedbringe forbruget af diesel, og der gøres meget for i at udnytte lokale råvarer."*⁵⁹

Åbent brev til de grønlandske myndigheder og alle landets borgere ...

Agathe Devisme og Kalista Poulsen var i marts 2015 initiativtagere og medunderskrivere af et åbent brev vedrørende Kuannersuit:

"I forsættelse af de to ubesvarede breve sendt fra De samvirkende fåreholderforeninger, Savaatillit Peqatigiit Suleqatigiisut (SPS) til Grønlands selvstyre i 2014, ønsker vi at meddele vores tanker om Kvanefjeld projektet til de grønlandske myndigheder og alle landets borgere. Derfor vælger vi nu at skrive et åbent brev.

Vi er en gruppe landmænd fra Narsaq og Qassarsuk områderne, som omfatter Kitaa området (også kendt som Erik den Rødes Land) og Eqaluit Ilua (en gård hvor der holdes får og dyrkes grøntsager). Områderne er hjem for flere produktive fåreavlere og ca. 40 procent af de lam, der slagtes i Grønland hvert år slagtes netop her. Nogle i vores gruppe arbejder også med turisme.

En åben mine på Kvanefjeldet, hvor der graves efter sjældne jordarter og uran, indeholder nogle åbenlyse sundheds- og miljørisici, såsom radioaktivt støv, der kan transporteres med de stærke vinde i området, vandopløselig radium, den radioaktive gas radon, tungmetaller, kemikalier og enorme mængder tailings i form af bl.a. thorium, som er planlagt at opbevares i enten nærmiljøet (i Taseq søen, ca. 5 km fra Narsaq og 7 km fra Ilua floden, hvor der er udstedt en fiskeri koncession) eller i fjorden.

⁵⁷ http://kujalleq.odeum.com/dk/byer_og_bygder/delomraadeplaner/vedtaget/m19.htm

⁵⁸ <http://sermitsiaq.ag/node/147479>

⁵⁹ <http://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2013/02/Ipiutaq-miljoepri-2012>

På baggrund af ovenstående, vil vi gerne minde om, at Sydgrønland primært er et gammelt og traditionelt landbrugsområde, og at turisterne til området tiltrækkes af vores uberørte natur.

Vi har tegnet et kort, som viser, hvor både vores gårde, græsningsområder, floder, søer, vandrestier, bygder, vindforhold, fiskerikoncessionsområdet samt hvor den planlagte Kvanefjeld mine ligger.

Vores gårde producerer 40 procent af Grønlands lammekød, og Sydgrønland er landets brødkurv

Sydgrønland regnes for at være landets brødkurv, hvor der produceres nogle af verdens bedste og reneste fødevarer. Fåreavlere bor og arbejder meget tæt på naturen og deres produkters omdømme er forbundet med den rene Grønlandske natur. Mere end en tredjedel af året går fårene frit i store områder med uberørt natur. Der spiser de arktiske planter og drikker rent vand fra floder og søer, som er rige på mineraler, og som er beskyttet mod forurening.

Hvis en åben mine med uran starter i Kvanefjeldet, hvad vil vores kød- og fødevarers produktionskvalitet blive? Hvordan ville vi kunne leve og arbejde i vores fåreholdersteder uden risiko for vores sundhed og for vores erhverv?

Sydgrønlands kulturelle identitet har sine rødder i fåreavl, mens vores nutid er forbundet med udviklingen af en fødevarerindustri

De senere år har de grønlandske myndigheder vist tiltagende interesse for udviklingen af en fødevarerindustri, der kan gøre landet selvforsynende med fødevarer, samtidig med at det bidrager til at give Sydgrønland en stærkere identitet. Når området markedsføres til turisme, har fokus også været på netop kvalitet og renlighed, hvilket kan ses i bl.a. Visit Greenlands 'Taste of Greenland' filmene. Kommune Kujalleq har desuden oprettet hjemmesiden Mamartut, som beskriver Sydgrønlands rigdom af fødevarer. Siden 2012 har Sydgrønland også været vært for Igasa Food Festival, hvilket hylder både Grønlands gastronomi og de landmænd, fiskere, fangere og kokke, som står bag. Hvis en åben mine med uran starter i Kvanefjeldet, hvad ville Sydgrønlands kulturelle identitet blive for Grønlænderne, til hele verden og til turister som besøger os hvert år?

Stigende anerkendelse af sydgrønlandske fødevarer og viljen til at udvikle eksportmarkedet

I dag sælges det lammekød, som er produceret i Sydgrønland, i Grønland. Men det nybyggede slagteri i Narsaq i 2013 – til 40 millioner kroner – vil give mulighed til at nå eksportmarkedet indenfor en overskueligt årrække og til at omfatte andre produkter som kvæg- og rensdyrkød samt grøntsager.

Den stigende interesse for nordisk mad og grønlandske råvarer skaber grobund for, at Neqi slagteri sammen med levnedsmiddelskolen Inuili arbejder om denne udvikling.

Hvis en åben mine med uran starter i Kvanefjeldet, hvordan vil sydgrønlænderne stadig holde deres stolthed i deres unikke smagfulde fødevarer med rødder i den uberørte natur? Hvordan ville vi stadig være interesserede i at udvikle vores fødevarer til eksport, hvis den jord, de kommer fra er forurenede eller har et "forurenede image"? Hvad vil der ske med det nye Neqi slagteri i Narsaq?

Turisme i et uberørt naturområde: agro-turisme, vandring og fiskeri i ilua (Ilua floden i koncession)

Udover landbrug er flere fåreholdere i Sydgrønland begyndt at tilbyde "farm holidays", hvor de besøgende får mulighed for at opleve fåreholdernes liv, at lære mere om landbrug i Grønland, samt få mulighed for at smage nogle af gårdenes produkter og opleve de unikke områders øde og uberørte natur.

En af de ting, Sydgrønland kan tilbyde besøgende, er fiskeri. Ilua floden og søen er under en fiskerikoncession fra Grønlands Selvstyre, og ligger begge ca. 11 km fra Kvanefjeldet.

I de to sæsoner, hvor der har været koncessionen i Ilua floden, er antallet af fisketurister fordoblet. Aftalen mellem koncessionshaverne og Grønlands Selvstyre omfatter udviklingen af området for fiskeriturisme.

Hvis en åben mine med uran starter i Kvanefjeldet, vil det Grønlandske "image" som et rent og uberørt land, som mange turister søger efter, bare forsvinde. Og turistenes interesse for at besøge Sydgrønland vil blive mindre, og selv forsvinde. Samtidig ville den nye fiskeri koncession i Ilua floden blive umuliggjort.

Grønlændernes frihedens land

Udover den stærke turistinteresse i Sydgrønland og dens storslåede natur, kan man også nævne, at landmændene og de øvrige beboere i Sydgrønland nyder at komme ud i naturen og bruge den til alle mulige aktiviteter, såsom vandring, sejlads, jagt, fiskeri, bærplukning eller bare for at kunne trække vejret i den rene luft, der findes tæt på deres hjem.

Hvis en åben mine med uran starter i Kvanefjeld, hvordan ville beboerne i området og i hele Sydgrønland holde deres følelse af frihed og sikkerhed når de færdes i naturen for at nyde dens naturrigdom og renlighed?

Imod sameksistensen af to uforenelige industrier: radioaktiv råstofudvinding, fødevarer og turisme

Vi er meget bekymrede for påvirkninger af en eventuel åben mine med radioaktive råstoffer og tungmetaller der kunne blive spredt i vores nærområde, især de græsningsområder hvor vores får og lam bor flere måneder om året, men også de fjorde, søer og floder, hvor minens tailings vil blive opbevaret.

Vi er grundlæggende imod, at dette projekt realiseres: vi mener, at det bare er upassende at etablere en mineindustri, som udvinder og oparbejder bl.a. radioaktive råstoffer tæt på flere fødevarereproducenter, som henter deres råvarer fra den lokale natur. En åben mine vil også ødelægge Sydgrønlands image, og mulige kunder og besøgende vil ikke længere kunne stole på, at den grønlandske natur og produkter er rene.

Men, hvis minen kommer i gang, er vi også nødt til at gøre vores holdning klar.

Efter De samvirkende fåreholderforeningers generalforsamling i juni 2014, sendte SPS et brev til Grønlands Selvstyre, der gjorde klart, at de grønlandske fåreholdere kræver, at radioaktive og forurenende tailings ikke må opbevares i Taseq søen oppe over Narsaq. Fåreholderne kræver også, at Selvstyret garanterer, sikrer og erstatter deres aktiviteter, i det tilfælde at der skulle komme skader eller negativ påvirkninger på deres liv og erhverv.

I Kommune Kujalleqs svar til den forudgående offentlig høring, skrev kommunen, at de ville måle, hvordan projektet ville påvirke Sydgrønlands nuværende fødevarerindustrier og kulturelle identitet, samt hvordan fårenes græsningsområder påvirkes geografisk. Senere, i februar 2015, i avisen Tamanut (Sydgrønland), sagde Kujalleq Kommune, at de "må arbejde på at undgå lignende uheldige situationer, og dermed foretage nøjere vurderinger af storskalaprojekter, der kan have negative konsekvenser for lokale erhvervsdrivende eller fåreholdere i

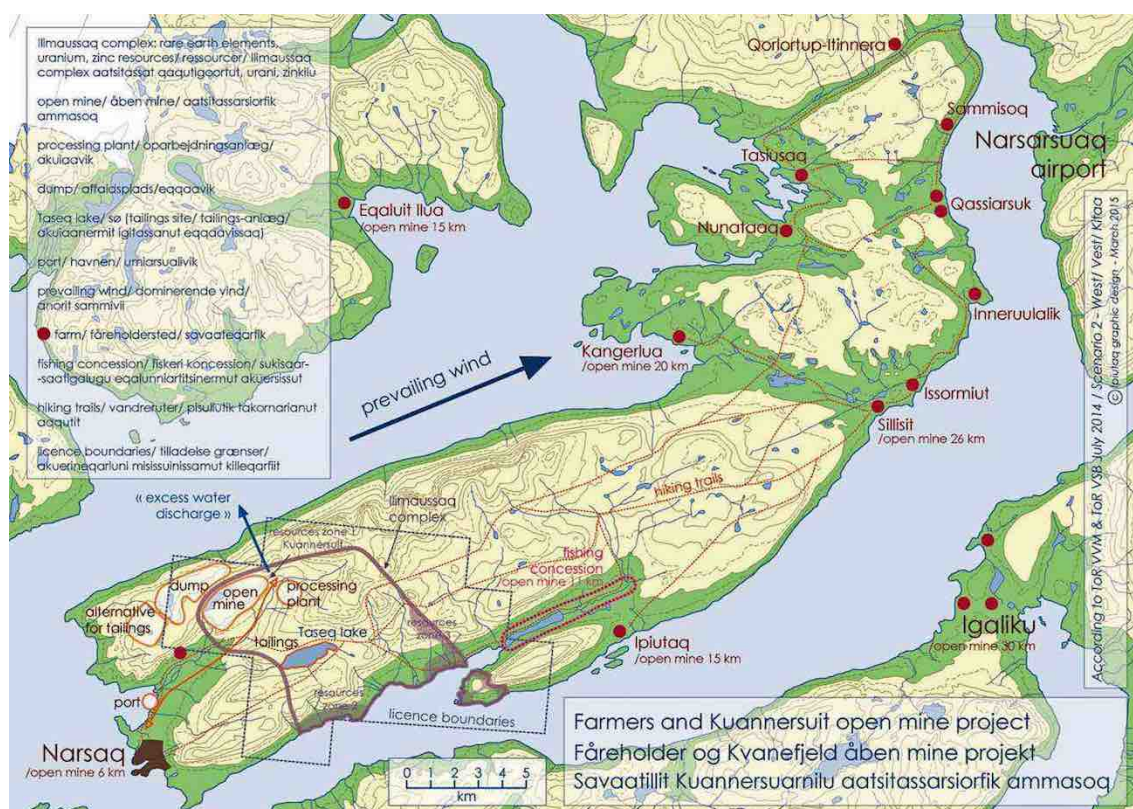
Sydgrønland". Desuden tilføjede kommunen, at "kommunalbestyrelsen i første omgang vil sikre, at store projekter ikke tilfører skader på allerede eksisterende erhvervsudvikling".

Vi vil gerne stole på Kommune Kujalleq, og håber, at vi snart vil se vurderingerne fra påvirkninger af dette storskalaprojekt, der sikkert vil påvirke negativt ikke kun vores liv og vores erhverv men hele landet. I så fald, håber vi, at de grønlandske myndigheder træffer den rigtige beslutning for Grønlands fremtid.

Men for at sikre, at vores borgerrettigheder bliver respekteret, kræver vi, at Grønlands Selvstyre bestiller en uvildig undersøgelse, udarbejdet af et uafhængigt videnskabsinstitut, af projektets sociale og miljømæssige konsekvenser på de eksisterende fødevarer- og turismeindustrier.

Vi håber, at vores holdning til Kuannersuit projektet vil blive taget alvorligt af Selvstyret. Vi ser frem til at læses og mødes med de grønlandske myndigheder om projektet."⁶⁰

Brevet var vedlagt nedenstående kort, som illustrerer beliggenheder, arealtildelinger og vindretninger mv., således som omtalt i selve brevet.

⁶⁰ http://noah.dk/wp-content/uploads/2015/03/aabent_brev_dansk_version.pdf
 Brevet er underskrevet af: Eqaaluit Ilua: Ole, Ferdinand & Arnaq Egede, Inneruualik: Piitaaq & Naasunnguaq Lund, Ipiutaq: Agathe Devisme & Kalista Poulsen, Issormiut: Erik & Mona Knudsen, Kangerlua: Aka & Elisa Motzfeldt, Nunataaq: Nukappiaaluk & Nina E. Motzfeldt, Qassarsuk: Carl & Ellen Frederiksen, Suulut Hansen & Ninna Ottosen, Aqqu & Maria Hansen, Qorlortoq: Eli-onora & Ole Paviassen, Qorlortup-Itinnera: Karl & Tippu Kleist, Sammisoaq: Joort Knudsen & Martina Abelsen, Sillisit: Elna Jensen & Henrik Knudsen, Kristina Knudsen, Tasiusaq: Klaus & Aviaja Frederiksen
 Brevet er sprogligt blevet rettet for nogle enkelte 'sprogblomster'!

Mødet med Agathe Devisme og Kalista Poulsen

Under interviewet med *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen* fremkom de stort set med de samme bekymringer som var kommet frem i Qassiarsuk og som fremført i det åbne brev gengivet ovenfor. '*Ipiutaq Guest Farm*' er i danske og udenlandske medier blevet rosende omtalt, men *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen* er skeptiske overfor fremtiden, fordi de i lighed med de øvrige fåreholdere er nervøse for de miljømæssige konsekvenser Kuanersuit kan aflede. Dog adskilte dette interview sig væsentligt ved også at omhandle arealtildeling. I Grønland er der nemlig ingen privat ejendomsret, hvorfor man enten kan arve brugsrettigheder til et areal eller få tildelt et areal af det offentlige efter ansøgning.

Agathe Devisme og *Kalista Poulsen* udarbejdede i 2005 et projektforslag om at genoprette Ipiutaq som landbrugssted suppleret med turisme – '*agro-turisme*'. Landbrugsdelen skulle bestå af en lammekødsproduktion og produktion af grønfoder til får og køer, suppleret med dyrkning af grøntsager, blomster, kyllingeavl og produktion af æg og mælkeprodukter. Turismedelen skulle tilbyde forskellige overnatningsformer som camping og små hytter til lystfiskere, vandrere, skoleklasser mv. Endvidere skulle der åbnes en restaurant, der skulle have et grønlandsk-fransk køkken baseret på lokale produkter. Projektforslaget blev støttet af turismeaktører i Grønland, Danmark, Frankrig og Spanien.

I efteråret 2005 fremsendte parret en ansøgning om arealtildeling til Hjemmestyret. Denne blev givet i januar 2007. Forinden havde de taget landet i brug, ryddet op, renoveret marker, anlagt forsyningsveje, vandforsyning og kloakering. En beskeden turistvirksomhed for især lystfiskere udviklede sig med et gæsteværelse i hjemmet inkluderet en gourmet menu fra 2007. '*Ipiutaq Guest Farm*' anlagde i 2009 en alternativ energiforsyning i form af solceller og i 2010 med en vindmølle.

For di parret ønskede at Ipiutaq fortsat skulle udvikles ville man ekspandere landbrugsdriften og turismen ind i Ilua dalen, hvor også Ilua elven og søen ligger. Forudsætningen var dog en ny arealtildeling og anlæggelsen af en vej til området. En ansøgning herom blev fremsendt i december 2009 og tildelingen fandt sted i 2010. I 2013 opnåede '*Ipiutaq Guest Farm*', koncession med eneret til sportsfiskeri efter fjeldørred i elven og søen. Yderligere arealtildeling fandt sted i marts 2015.

"Ved et tilfælde opdagede vi at der var givet efterforskningstilladelse til Greenland Minerals and Energy på vores jord allerede i 2011. Det var en stor overraskelse fordi vi ikke var blevet informeret om det. Det er skandaløst, og vi har svært ved at tro på selskabet eller myndighederne."

Efterfølgende vores besøg i Ipiutaq, den 14. oktober 2015, modtog *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen* en redegørelse fra Råstofdepartementet vedrørende efterforskningstilladelse:

"I sagsfremstillingen ovenfor har Råstofdepartementet redegjort for overlap af tre efterforskningstilladelsesområder og jeres arealtildelinger samt koncession vedrørende sportsfiskeri.

En foreløbig gennemgang af sagens dokumenter viser, at i flere af tilfældene er efterforskningstilladelse meddelt på tidpunkter før jeres arealtildelinger og koncession vedrørende sportsfisker blev meddelt.

Råstofdepartementets foreløbige oplysninger tyder på, at det kun er efterforskningstilladelse nr. 2011/27, der er meddelt efter to af jeres arealtildelinger (nr. 955-0004-00105 og 955-0004-01285).

Råstofdepartementet forstår således jeres klage om manglende partshøring som en klage udelukkende vedrørende efterforskningstilladelse nr. 2011/27 og arealtildelingerne nr. 955-

0004-00105 og 955-0004-01285.”

Den 17. oktober svarede *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen*: ”den 17.4.2015 sendte vi jer en mail (vedhæftet, samt bilag om efterforskningsstilladelser), som I først har svaret os på den 14.10.2015, 6 måneder senere.

vi takker for svaret (vedhæftet brev ”partshøring”), som I beder os komme med bemærkninger til senest den 28.10.2015.

vi finder det imidlertid rimeligt, at vi får en længere svarfrist på jeres mail af 14.10.2015, og foreslår derfor den 16.4.2016.”

Efter lidt korrespondance frem og tilbage parterne imellem fremsendte *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen* et 12 sider langt svar til Råstofstyrelsen den 17. januar 2016. Hovedpointen er, at parret har tre arealtildelinger, der viser at de var rettighedshavere til arealet før efterforskningsstilladelser nr. 2011/26, nr. 2011/27 og nr. 2010/02 blev givet.

Ved redaktionens afslutning er der ikke fremkommet nye oplysninger omkring efterforskningsstilladelserne på de arealer, som er blevet tildelt ’*Ipiutaq Guest Farm*’.

Under interviewet blev mineprojektet ved Killavaat Alannguat (Kringlerne) nævnt fordi der er sammenligningspunkter. Ligesom ved Kuannersuit er der tale om at udvinde sjældne jordarter, dog med den forskel, at der i denne malm ikke findes uran ligesom der heller ikke er nogen fluorproblematik. *Agathe Devisme* nævnte, at projektet syntes langt mere overskueligt end Kuannersuit. Tanbreez, som står for projektet, opererer med brydning, knusning og sortering af malmen. Den brugbare del af malmen transporteres med skib til videre forarbejdning udenfor Grønland, og restproduktet – de såkaldte tailings – som ikke indeholder miljøfarlige stoffer deponeres i en nærliggende sø.

Det blev nævnt, at Tanbreez’s hjemmeside er meget overskuelig og forståelig, ligesom det blev nævnt, at den informationsrejse folkene bag Tanbreez havde foretaget, og bl.a. besøgt ’*Ipiutaq Guest Farm*’, havde været meget informativ.

Ipiutaq set fra fjorden.

Efter en rundvisning på ’*Ipiutaq Guest Farm*’ og et besøg i det nye gæstehus forlod vi stedet og rejste videre til Narsaq med rejsebåden fra Blue Ice i Narsarsuaq.

Narsaq, 30. september 2015

Stemningsbilleder fra Narsaq. Fra venstre til højre: fire billeder fra havnen og fire fra slagteriet Neqi.

Fakta om Narsaq

Narsaq betyder sletten. Byen og nærområdet er beliggende på et stort fladt plateau omgivet af fjorde og fjelde. Området har gode udviklingsmuligheder, hvad angår fødevarerba- serede erhverv, som fårehold, jordbrug/gartneri og fiskeri. Disse erhverv har deres kerne- områder i byens fiskeindustri og slagteri ved havnen samt fødevareruddannelserne på Levnedsmiddelskolen Inuili. Andre udviklingsmuligheder i Narsaq på fødevarerområdet er bestræbelserne på at få af et arktisk forskningscenter for landbrug samt at oprette en egentlig grønlandsk levnedsmiddelkontrol.

I forslaget til kommuneplan 2011-2022, er der udlagt store arealer til bolig- og erhvervs- udbygningen. Byen kan således blive rustet til at huse minedrift ved Kuannersuit. Samti- digt ønsker man at fastholde byens grønne rekreative præg samt de bygningsmæssige kvaliteter.

I Narsaq by har der været en svag befolkningstilbagegang fra 1742 indbyggere i 1992 til 1693 indbygger i 2002 og 1607 indbyggere i januar 2011. Det skyldes dels at befolkningens alderssammensætning igennem de sidste 20 år er forrykket således, at der er blevet færre i den fødedygtige alder og flere ældre samt at erhvervsgrundlaget de sidste år er blevet forringet. Den fremtidige befolkningsudvikling er afhængig af, hvordan erhvervs- og uddannelsesområdet udvikler sig – herunder om Kuannersuit projektet bliver realiseret. I øjeblikket må der påregnes en fortsat befolkningstilbagegang som det har været kendt i de seneste år. Modsat mener kommunen, at hvis der sker de forbedringer i erhvervsmulighe- derne, kan befolkningsudviklingen vendes til en markant tilvækst.⁶¹

Bygningen A21 var tidligere et kommunalt fælleshus, men har i en årrække hørt under Narsaq Museum. I 2008 udstedte den daværende Narsaq Kommune et forbud mod at A21 kunne afholde møder af politisk karakter, herunder debatter blandt byens modstandere af uranudvinding. Kommune Kujalleqs borgmester i 2009 udtalte: *"et sådant forbud ikke hø- rer hjemme i en verden med ytringsfrihed."*⁶²

Kvægfarmen på Dyrnæs

Kort før vor ankomst til Narsaq bragte den lokale avis Kujataani Kujalleq en artikel om landbruget på Dyrnæs, som ligger på vejen fra Narsaq til Kuannersuit. Ægteparret Suka K. og Sofus Frederiksen startede et fåreholdersted, men er nu pionerer indenfor opdræt af kvæg og har drevet kvægfarmen siden 2004. I dag er bestanden på 130 køer. Ægteparret frygter som mange andre landbrug, at produkterne ikke kan sælges, når de er frembragt som nabo til en uranmine. Men modsat de fleste er parret villige til at flytte produktion bort fra den potentielle mine: *"Vi har aldrig været imod en udvinding, og vi flytter, hvis det bliver nødvendigt. Vi vil som enkeltpersoner ikke stille os i vejen for en erhvervsudvikling, der kan gavne hundreder af mennesker."* Sofus Frederiksen sagde endvidere: *"Som producenter af kvalitetskød er vi nødt til at tage hensyn til vore kunder. Vi kan ikke drive en kvægfarm på kanten af en mine, det vil være uansvarligt, hvis vi gjorde det."*⁶³

⁶¹ http://kujalleq.odeum.com/dk/byer_og_bygder/narsaq/

⁶² <http://knr.gl/en/node/129963>

⁶³ Nielsen, Thora H.: Står på en skillevej. Kujataani Kujalleq, d. 16. september 2015. s. 2.

Møde med Makka Karlsen og Grethe Lennert Poulsen

Makka Karlsen er kunstner og Grethe Lennert Poulsen er lærer og debuterede i 2014 som digter. Begge kvinder har på forhånd taget stilling til Kuannersuit projektet, uanset oplysning eller ej. "Nej tak til uran"! Begrundelserne er klare og entydige, uran kan bruges til ikke-fredelige formål. Hverken Karlsen eller Lennert Poulsen har generelt noget imod minedrift. Det drejer sig udelukkende om uran, som kan være et helbredsproblem hér og nu samt for mange generationer ud i fremtiden.

"Da man anlagde et fåreholdersted (på Dyrnæs) tænkte man jo ikke ligefrem på økologisk uranbestrålet lammekød."

"Under Aleqa Hammonds styre blev vi lovet en lokal afstemning for eller imod Kuannersuit, men hvem skal betale når det går galt? Det bliver jo Landskassen og dermed hele befolkningen. Det er så ufint – alle i Grønland skal stemme når konsekvenserne kan ramme os alle. På den anden side kan man også blive bange når alle skal stemme. Nogle bor langt borte og har måske aldrig været i Narsaq. De distancerer sig måske følelsesmæssigt fra problematikken. Hvad rager det os. Det er jo kun tale om nærmiljøet og landbruget det går ud over – tænker nogle måske?"

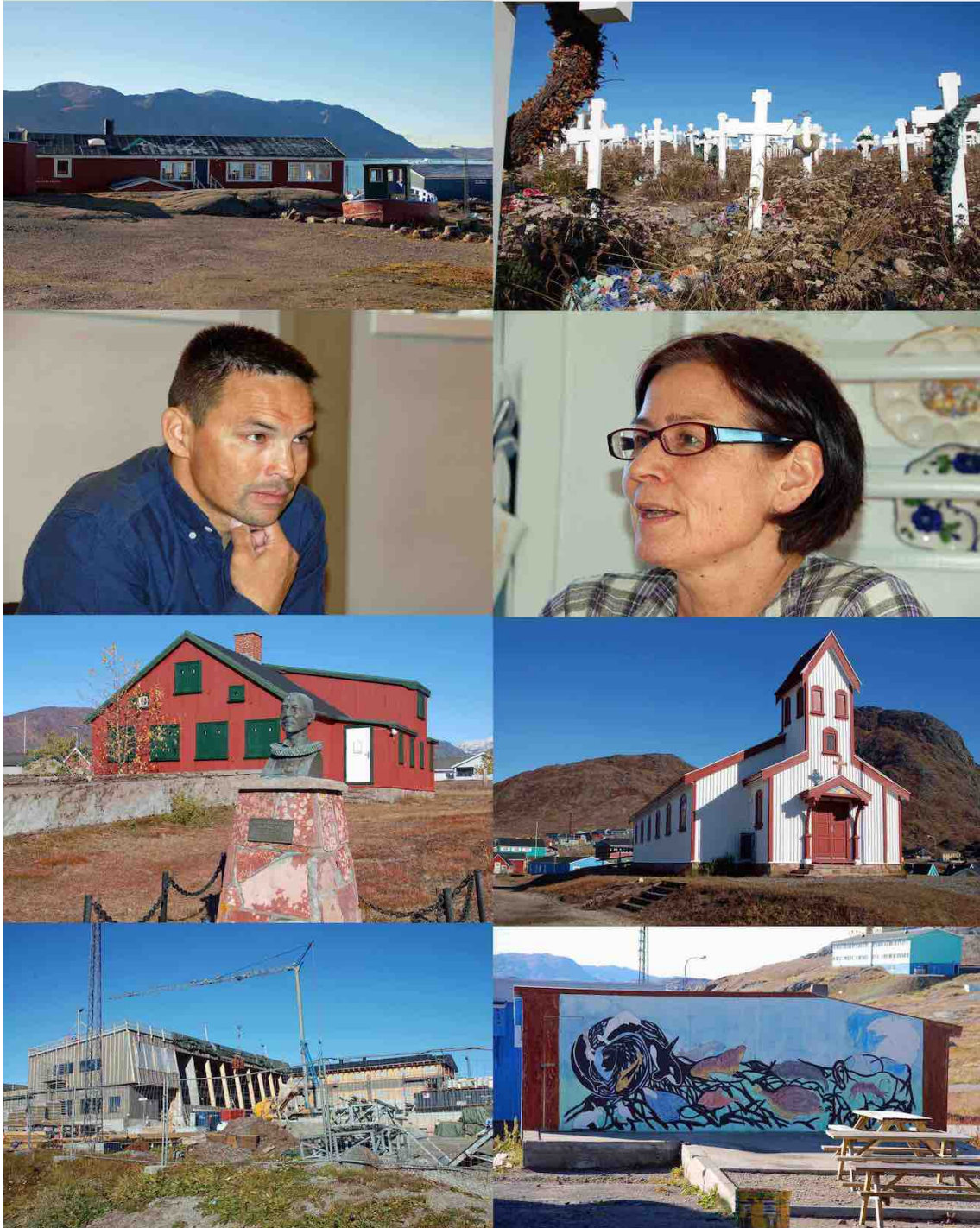
Fluorproblematikken blev nævnt, men ikke uddybet. På trods af modstanden mod Kuannersuit projektet har begge kvinder deltaget i flere borgermøder, men de informationer, som fremlægges er svære at forstå, og så får man også altid fortalt, at man skal lige afvente nogle nye undersøgelser. Det samme gælder også det oplysningsmateriale, som bliver delt ud. "Det er svært at forstå!"

"Da de begyndte her i byen var det en stor charmeoffensiv, hvor de nærmest købte sig ind med lovning om idrætsanlæg og alt muligt." ... "Men der er da blevet skabt nogle arbejdspladser, hver sommer fordi de skulle lave alle disse forundersøgelser oppe på fjeldet. Oppe i lejren foretog mændene vist mest boringer og kvinderne gjorde rent og lavede mad."

Makka Karlsen (tv) og Grethe Lennert Poulsen (th). Foto: Mia Olsen Siegstad.

Narsaq, 1. oktober 2015

Fra venstre til højre: Bygningen A21, kirkegården, Benjamin Kielsen, Ivalo Egede Lund, digterpræsten Henrik Lunds hus med buste, Narsaq kirke, tilbygning til skolen og en ukendt kunstners gavludsmykning på Niels Bohrs Plads.

Møde med Benjamin Kielsen

Den 1. oktober om formiddagen mødtes vi med Benjamin Kielsen, som er medlem af kommunalbestyrelsen i Kommune Kujalleq for partiet Siumut.

Kielsen havde i juni 2015 deltaget i en orienteringsrejse om uranminer i Saskatchewan i Canada. Her havde de mødt repræsentanter for uranindustrien, regeringen og andre interessenter, således at de havde fået kendskab til bl.a. også borgerinddragelse mv. Ud fra de indtryk han havde fået fra denne rejse var han udmærket tilfreds med oplysningsniveauet vedr. Kuannersuit projektet. Kielsen læner sig op ad Råstoflovgivningen, og mener at der er taget højde for alle eventualiteter, også selvom man endnu ikke har kendskab til VSB (Vurdering af Samfundsmæssig Bæredygtighed) og VVM (Vurdering af Virkning på Miljøet), men det vil ikke komme til at skade fåreholderne og deres landbrugsprodukter, og det vil heller ikke få en negativ indflydelse på turismen.

I Ipiutaq havde vi fået kendskab til arealtildeling til GME uden at den stedlige familie havde været partshørt. Kielsen forklarede, at tildelingerne til GME fandt sted før tildelingen til *Agathe Devisme* og *Kalista Poulsen*. Kielsen var åbenbart ikke orienteret om den igangværende korrespondance mellem Råstofstyrelsen og *'Ipiutaq Guest Farm'*.

Jf. Kommuneplan 2011-2022: "Alle arealansøgninger som kan have nabointeresse udsendes i 14 dages nabohøring umiddelbart efter modtagelse. Det sker i form af et A4 ark der oplyser om, anvendelse og beliggenhed/afgrænsning (kortudsnit).

Arealansøgninger af almen interesse, nybyggeri, større tekniske anlæg, anvendelseskift o.l. offentliggøres. Det betyder modsat at ejerskifter, kloakledninger, terrasser, haveanlæg o.l. ikke offentliggøres.

Arealansøgninger som er i overensstemmelse med plangrundlaget og hvor der ikke har været indsigelser i nabohøring eller offentlighedsperiode tildeles administrativt. Finder forvaltningen imidlertid at en arealtildeling er i strid med plangrundlaget eller hvis der har været indsigelser forelægges sagen for teknisk udvalg."⁶⁴

Kielsen mente, at de primære fordele ved at etablere minen er de øgede antal arbejdspladser og skatteindtægter med de afledte positive økonomiske aspekter for kommunen og hele landet.

Arbejdskraft udefra er ikke noget problem i Nuuk og derfor kan man godt sammenligne den med Narsaq, og iøvrigt kan man ikke sammenligne situationen med den store fremmede arbejdskraft i landet i 1960'erne og 70'erne. Nu tales der om 2015, og der bliver udfærdiget en immigrationslovgivning, der tager højde for alle aspekter ved fremmed arbejdskraft. At den fremmede arbejdskraft i Narsaq vil være temmelig stor i forhold til den eksisterende befolkning vil kunne reguleres gennem lovgivning. Ifølge Benjamin Kielsen vil der heller ikke være problemer med hensyn til at den fremmede arbejdskraft primært vil være mænd, og der vil heller ikke opstå et konkurrencemoment mht. til de lokale kvinder.

⁶⁴ <http://kujalleq.odeum.com/dk/arealtildelinger/>

Møde med Ivalo Egede Lund

Ivalo Egede Lund mødte vi om eftermiddagen den 1. oktober. Egede Lund er anæstesisygeplejerske og leder af Narsaq Sundhedscenter.

Egede Lund har deltaget i flere informationsmøder vedr. Kuannersuit. Disse har været afholdt af GME og Landsstyret m.fl. Det seneste møde fandt sted i sommeren 2015, hvor forskere fra GEUS fortalte om projektet: *"Jeg har hele tiden haft den opfattelse, at de er for, og jeg er ikke for!" ... "Mange af de informationer de kommer med synes jeg er misvisende." ... "F.eks. siger de, at det er ganske ufarligt." ... En kvinde i GEUS panelet var nærmest aggressiv når der blev spurgt nærmere ind til, hvor farligt det kan være at bo så nær på en mine som Narsaq borgerne kommer til at gøre. "Det er ikke farligt!" skulle vedkommende have råbt ud til forsamlingen. "Jeg følte nærmest hun var købt til at sige det."*

Egede Lund refererede til artikler hun havde læst om uranminer andre steder i verden, og udtrykte, at hun ikke havde tiltro til forskerens udtalelser. *"De kender ikke til forholdene her. De kender ikke til de kraftige Sydøstenvinde. Vi ved, hvordan støvet flyver helt inde fra bunden af fjorden og hertil. Selvfølgelig vil det også flyve herved oppe fra Kvanefjeldet. Så jeg tror ikke man kan leve op og ned ad det." ... "Det er jo ikke sådan noget de fortæller os, når de fortæller om projektet."*

Ivalo Egede Lund fortalte om nogle af de andre forekomster, som findes i Kuannersuit, nemlig om fluor og thorium, som sandsynligvis vil påvirke byen. I søen, hvor GME har planlagt at deponere de såkaldte tailings – affaldsprodukter – er der flere kilder. *"Jeg kan slet ikke forestille mig, hvorledes de kan tilbageholde alt det vand som fosser ud." GME har talt om at bygge en 18 meter høj dæmning i beton for at holde på vandet. "Vi har siden vi var børn fået at vide, at der er så meget fluor ude i elven, at børnene i Narsaq skulle have bedre tænder end i resten af Grønland. Det ved jeg nu ikke om er rigtigt. Fluor er godt i meget små mængder, men bliver meget hurtigt farligt i større mængder."*

"Jeg kan sige så meget, at hvis minen åbner – det håber jeg selvfølgelig ikke – så vil jeg flytte med det samme." ... "Jeg vil simpelthen ikke være her. Det vil jeg ikke udsætte mig selv for, og heller ikke min familie." ... "Jeg tror heller ikke Narsaq bliver så rar at bo i, hvis man ser på det fra den sociale side. De siger der kommer 750 eller 800 unge mænd som skal arbejde oppe i minen. Det bliver et ulige samfund med alle de unge mænd. Jeg ser i ånden at der kommer splid mellem de unge mænd hér, fordi der kommer spændende unge mænd til byen ... og hvad så med pigerne." ... "Man kan forestille sig kønssygdomme og en masse små børn uden for ægteskab, som ikke kender deres fædre, og så er det om igen, som man kender det fra 60'erne med alle de håndværker der kom."

Men hensyn til den lovgivning som politikerne vil indføre som en regulering af de unge udefrakommende mænds adfærd, mener Egede Lund ikke det er muligt. Det vil sikkert stride mod konventionerne om menneskerettigheder.

Egede Lund udtrykte, at hun generelt ikke havde noget imod minedrift, men havde meget svært ved at forstå, hvorfor man netop påtænker minedrift med så mange potentielle farer i nærheden af et sårbart sted som Narsaq. *"Der er ingen udmeldinger om vi kan blive, eller om vi skal forflyttes."*

Ivalo Egede Lund synes generelt ikke hun har fået nogen særlige oplysninger på de forskellige møder. Under møderne med forskere og politikere er udmeldingerne meget ofte "Det kan vi ikke svare på!" Alt virker så rosenrødt når GME er ude, at forklare om projektet. Der er blevet lovet en masse ting, som svømmehal og diskoteker mv. "De har givet øl nede på Hønekroen (Arctic Café), altså de forsøger at købe os til at have en positiv mening."

Når der er omkring 50% for og 50% imod mineprojektet udtrykte Ivalo Egede Lund, at mange forklarer deres velvilje med at der skal gøres noget ved arbejdsløsheden. Hun mener dog ikke, at der reelt vil ændres på arbejdsløsheden i byen, fordi mange slet ikke er interesserede, hvilket der er eksempler på fra andre lokale arbejdspladser. Flere "har desværre ikke lært af have et fast arbejde!" Hun udtrykte endvidere, at flere jasiere har vendt sig imod projektet fordi de har fundet ud af, at søen skal anvendes til at deponere affaldet. De kender godt til, hvor meget vand søen afgiver, og at det vand ledes ned til fjordens fiskepladser.

Ivalo Egede Lund refererede bl.a. til en australsk læge, Helen Caldicott, som havde givet flere interviews til danske medier, hvor hun bl.a. har udtrykt: "No uranium mines in the world have ever been cleaned up and people living near them, often indigenous people have a high incidence of cancers and also congenital deformities in their babies. The waste will remain radioactive for the rest of time. And will pollute the water supply, the food and the air."⁶⁵

Helen Caldicott i Danmark og Grønland

I marts 2014 besøgte den australske børnelæge Helen Caldicott Danmark og Grønland for at advare om Kuannersuit projektet. I den forbindelse bragte Information et interview med hende den 25. marts 2014. (Uddrag)

"Uranminer kan give minearbejdere og naboer lungekræft. Radioaktiv stråling vil uundgåeligt føre til epidemier af kræft, leukæmi og genetiske sygdomme i omgivelserne. Og mineselskaberne har endnu aldrig ryddet op efter sig selv. Sådan." ... "Jeg vil lære dem noget om medicin."

"Al radioaktiv stråling er farlig. Selv et røntgenbillede hos tandlægen øger risikoen for kræft. Baggrundsstråling står for 30 pct. af alle kræfttilfælde, som vi ser i dag. Folk i højradoaktive områder har større forekomster af kræft. Downs syndrom er en anden beslægtet anormalitet. Det er de medicinske fakta. Og du kan ikke tage medicinske forholdsregler. Så du bør aldrig udsætte dig for unødvendig stråling." ...

"Tidligere har videnskabelige studier vist, at omkring 50 pct. af arbejdere i uranminer fik lungekræft." ... "Det er mindre nu, fordi de ventilerer minerne. Men folk, der lever i nærheden af miner, er også udsat." ...

En af de pointer, hun gentager, er, at landet vil være forurenet for altid. ... "Selskaberne er ligeglade. Når de er færdige med minen er de sikkert døde eller syge, der er ingen ansvarlighed, ingen aftaler om at de skal gøre det. Selv om der vil være en aftale her om at rydde op, vil de ikke gøre det." ...⁶⁶

⁶⁵ <http://atomposten.blogspot.dk/2015/06/interview-med-lge-og-forfatter-helen.html>

⁶⁶ <http://www.information.dk/492265>

Narsaq, 1. oktober 2015

Personerne er alle fra Narsami Aalisartut Piniartulu Peqtigiit (Fangernes og fiskernes forening). Fra venstre til højre: Hans Kaspersen, Søren Janussen, Tittus Kleist, Jens Davidsen, Kurt Hansen, Isak Vahl, Karl Olesen og Jens Davidsen.

Mødet med Fangernes og fiskernes forening

Om aftenen, den 1. oktober, mødtes vi med otte medlemmer af Fangernes og fiskernes forening i Narsaq. Blandt foreningens medlemmer var der delte holdninger til Kuannersuit projektet.

Den største bekymring blev udtrykt omkring minens nærhed til Narsaq, og især de endnu ikke oplyste potentielle konsekvenser for miljø og samfund. Fra nogens side, blev det nævnt en vis bekymring for den potentielle strålingsfare og ulemperne ved affaldsdeponeringen. Andre udtrykte især bekymring for dyre- og fiskebestandene i området.

Få dage forinden vores møde havde Kommune Kujalleqs borgmester været på besøg i byen. Han havde bl.a. orienteret om den orienteringsrejse om uranminer i Canada som Benjamin Kielsen havde deltaget i tidligere på året 2015. Borgmesteren var tydeligt fortalende for Kuannersuit projektet, bl.a. ud fra de erfaringer man havde hørt om under rejsen. Derfor var der en også gennemgående holdning blandt foreningens medlemmer, at minen ville skaffe arbejdspladser, hvilket der var stærkt behov for i Narsaq. Bekymringerne var store for at den nuværende negative situation i byen vil blive forværret, hvis ikke minen bliver en realitet.

Fra visse medlemmers side, blev det også udtrykt, at hvis mineprojektet bliver gennemført vil der ikke blot blive skabt arbejdspladser, men at GME også vil være aftager af fiske- og fangstprodukter, hvilket kan få en stor økonomisk betydning for fangerne og fiskerne. GME har nemlig udtrykt, at forplejningen ved minen i høj grad vil blive baseret på lokale produkter. *"GME vil jo ikke aftage vore produkter, hvis der er en chance for at de er forurenede."*

Der blev udtrykt positive holdninger til, at politikerne vil overholde de grænseværdier for stråling, som er udstukket af EU og FN.

Fordi der hersker en vis usikkerhed om, hvor meget udenlandsk, indenlandsk og lokal arbejdskraft, som bliver beskæftiget, er der samtidig en vis usikkerhed omkring de fremtidige sociale forhold og den påvirkning 'de fremmede' vil påføre lokalsamfundet. Men selv om man er positiv overfor mineprojektet, er der fortsat mangel på informationer. *"Der er mange ting man skal forholde sig til."*

På de forskellige informationsmøder har der været uafhængige eksperter, som har forklaret borgerne i Narsaq om fordele og ulemper ved en mine nær ved byen, men det er blevet nævnt, at eksperterne ikke var uafhængige. *"Hvordan skal vi forholde os til noget sådant. Hvem skal vi tro på?"*

På et informationsmøde var det blevet udtrykt, at kinesere og danskere er det samme – de er fremmede i Grønland. Det var dog ikke den holdning fangerne og fiskerne havde. Man kender jo godt danskerne, og man ved også, at mange af dem har et godt kendskab til Grønland og over årene er blevet integrerede i samfundet. *"Vi kender jo intet til kineserne. Der er meget at drøfte."*

På mødet blev det udtrykt, at der var stejle holdninger mellem ja- og nejsigerne i byen, så derfor var det bedre ikke at give sine meninger til kende.

Narsaq, 3. oktober 2015

Stemningsbilleder fra Narsaq. Personerne er oppefra og ned: Sofie Siemsen, Erika Jensen og Helga Egede Godtfredsen. Sidstnævnte er formand for Sulinermik Inuussitissarsiuqartut Peqatigiiffiat Narsaq (Lønmodtagerforeningen i Narsaq).

Mødet med Lønmodtagerforeningen i Narsaq

Ved mødet den 3. oktober fik vi oplyst, at lokalforeningen har ca. 125 medlemmer. Foreningen er en lokalafdeling af Sulinermik Inuussutissarsiuqartut Kattuffiat, S.I.K., som er den landsdækkende lønmodtagerorganisation.

S.I.K. mener at man skal betragte uranen som en ressource. Og at man, som en del af det globale samfund, bør bruge den ansvarligt og til gavn for samfundet. I et interview i Sermitsiaq den 13. november 2014 meldte formanden Jess G. Berthelsen klart ud om organisationens holdning: *"Da ingen vil melde helt klart med hensyn til uran, vil jeg herved give rent besked. Den udvinding af sjældne jordarter, man gerne vil starte i Kuannersuit, bliver hele tiden drejet over til en uranudvinding, og det er vi i SIK efterhånden rigtig trætte af. Det er sjældne jordarter man gerne vil udvinde, og i disse sjældne jordarter er der uran. Når vi nu i forbindelse med udvinding af de sjældne jordarter har taget uran med op, hvorfor skal vi så ikke bruge det fornuftigt som biprodukt?" ... "Der er uran her i landet – om vi kan lide det eller ej." ... "Vi skal fra S.I.K.'s side sikre at de arbejdere, der skal arbejde i Kuannersuit, skal have de sikreste arbejdsforhold. For at kunne sikre dette, har vi søgt samarbejdspartnere i Canada. Vi mener at de canadiske sikkerhedsorganisationer er meget velkvalificerede til at samarbejde med på regeringsplan. Fordi det de jo gennem mange år, siden 1956, har arbejdet med uran og har konkret viden om, hvad de har med at gøre."*⁶⁷

Den nuværende regeringskoalition er godt tilfreds med S.I.K.'s og formandens positive udmeldinger om uranproblematikken. Således udtrykte Andreas Uldum, medlem af Naalakkarsuisut for Demokraterne, i forbindelse med Jess G. Berthelsens 25-års jubilæum som formand: *"I en tid, hvor der tales om, at forbindelsen mellem eliten og folket er for langt, er du en sjælden undtagelse. Der er ingen, som er i tvivl om, hvad du mener, når du udtaler. Det er befriende. Ikke mindst når du tør at stå på mål for synspunkter, der deler vandene i vores samfund. Her tænker jeg blandt andet på dine holdninger om uran ved Kvanefjeldet i Narsaq. Det er positivt. Hvis et samfund skal udvikle sig, forudsætter det, at man tør at tænke nyt – og stå ved det."*⁶⁸

Overordnet set deler lokalafdelingen synspunkt med landsorganisationen og dens formand.

Nogle af medlemmerne havde deltaget i samme orienteringsrejse om uranminer til Canada, som tidligere omtalt. Her mødtes de også med søsterorganisationer til S.I.K. Helga Egede Godtfredsen fortalte, at hun havde sat sig grundigt ind i forskellene og lighederne mellem de canadiske miner og Kuannersuit, ligesom hun havde fået kendskab til en række emner omkring miljø og affald fra den potentielle mine gennem samtaler med eksperter og møder med mennesker fra Risø.

Vedr. tailings havde man også forhørt sig i Canada. Der havde man ingen problemer haft, så det ville heller ikke ske ved Kuannersuit.

På orienteringsrejsen havde delegationen også talt med forskellige borgere, som boede i nærheden af minen. Ved et opklarende spørgsmål var det dog ikke borgere, som sådan, men minearbejdere fra den nærliggende mineby. En egentlig civil bebyggelse lå omkring 100 km borte.

Der var omkring 300 arbejdsløse i Narsaq iht. til statistikken, men reelt skulle der kun være omkring halvdelen iht. foreningen, og man regnede med at en del af disse vil komme i arbejde. Dog havde man ikke tal på, hvor mange. Den specialiserede arbejdskraft der vil

⁶⁷ <http://sermitsiaq.ag/sik-lad-uran-gavn>

⁶⁸ <http://naalakkarsuisut.gl/da/Naalakkarsuisut/Nyheder/2015/04/100415-Andreas-Uldum-jubilaeumstale>

komme udefra, her iblandt kinesere, vil øge konkurrencen for den lokale arbejdskraft. Måske også på den anden måde, i kampen om kvinderne. "Det er udviklingen!" I Maniitsoq har man haft debatten om prostituerede i forbindelse med ALCOA, og den kan måske også blive aktuel i Narsaq. Men det er ikke noget, som er aktuelt hér og nu.

Vi spurgte om Lønmodtagerforeningen var høringspart, hvilket viste sig, at det var S.I.K. der varetog denne rolle. Lokalforeningen og Landssammenslutningen drøftede dog indholdet inden hørings svar blev afgivet.

I Narsaq har foreningen forberedt sine medlemmer på, hvad det drejer sig om, og at man kan være helt trygge ved mineprojektet. Samtidig stod det klart for Helga Egede Godtfredsen, at dersom minen ikke bliver til noget, vil der over en 30-årig periode ske en meget stor affolkning af Narsaq, fordi der ikke vil være nogen beskæftigelse.

Ressourcerne i Kuannersuit

Cindy Vestergaard er forsker i den globale forvaltning af uran. I et interview bragt den 15. marts 2015 i Ingeniøren udtalte hun bl.a.:

"Ud over sjældne jordartsmetaller indeholder Kvanefjeld omkring 575 millioner pund uran. Det placerer ifølge det grønlandske råstofdirektorat Kvanefjeld som verdens femtestørste uranreserve." ...

"Selv om en tidligere undersøgelse fra DTU Risø karakteriserede uranreserven i Kvanefjeld som værende af lav lødighed, har det ikke nogen betydning." ... "Langt hovedparten af det uran, der hidtil er produceret, stammer fra lavkvalitets-uran. Mange miner har ingen problemer med at udvinde helt ned til 0,02 procent uran,« oplyser Cindy Vestergaard og tilføjer, at Canada som den eneste har årer over 1 og op mod omkring 20 procent uran, mens kvaliteten i Australien ligger under 0,06 procent. I Kasakhstan er uranindholdet på omkring 0,1 procent, mens det i Kvanefjeld, ifølge Greenland Minerals & Energy, der har eneretten til at udforske Kvanefjeld, ligger mellem 0,02 og 0,04 procent uran." ...

"Produktion og eksport af uran kræver omfattende kontrolelementer, lige fra sikkerhed for dem, der arbejder med uran, miljøstandarder, til de sikkerhedsforanstaltninger, der skal til for at leve op til internationale, regionale og nationale ikke-sprednings- og eksportkontrolkrav."

"Men minens levetid, fra udvinding til nedlukning og rehabilitering, må også med i overvejelserne: »I sådan et system vil Grønland og Danmark dele ansvaret, fordi Grønland er ansvarlig for sine naturressourcer, mens Danmark har ansvar for kongerigets forsvars-, sikkerheds- og udenrigspolitik." ...⁶⁹

⁶⁹ <http://ing.dk/artikel/groenland-kan-blive-verdens-femtestoerste-eksportoer-af-uran-157140>

Narsaq, 4. oktober 2015

Stemningsbilleder fra Narsaq, samt deltagerne fra mødet med medlemmer af foreningen Narsami Urani Naamik. Fra venstre til højre: Mariane Paviasen (formand), Bjarne Egede (næstformand), Marianne Nielsen, Ane Petersen, Niels Sakariassen og Theodora Høegh.

Møde med foreningen Nej til Uran i Narsaq

Foreningen Narsami Urani Naamik (Nej til Uran i Narsaq) mødtes vi med den 4. oktober. Foreningen blev grundlagt efter nultolerancen blev ophævet, og stiftet i december 2014. Den har nu omkring 200 medlemmer, men visionen er at samle alle som er imod uranudvinding, også fra kysten, og dermed få en klar stemme fra modstanderne i hele befolkningen.

Formanden Marianne Paviassen fortalte om ophævelsen af nultolerancen: *"Det skete uden, at vi blev spurgt om processen. Det var meningen, at borgerne først skulle høres, før sådan en beslutning blev taget." ... "Man kan ikke bo i nærheden af en uranmine, atomkraftværk eller tailings." ... "Vi er ikke imod alle mineraludvindinger, det som vi er imod er uranudvinding. Hvis der bliver etableret en uranmine, vil Grønland, som anses for at være det reneste land, blive miljøforurenat. Vores land er uerstatteligt. Hvis der bliver etableret en uranmine, vil Grønland miste sit image, som det rene land, og det er noget man ikke kan tage tilbage."*

Niels Sakariassen supplerede: *"En af vores bekymringer er, hvis der bliver etableret en mine, og Taseq (søen) bliver benyttet som tailings depot, at Narsaqs forbrugsvand ikke kan drikkes længere. Dermed vil Narsaqs borgere flytte fra byen. Det vil kun blive spørgsmål om, hvornår byen vil blive affolket. Det er det som borgerne føler." ... "Miljøet omkring Kuannersuit bliver undersøgt, men ikke borgerne. Vi bliver ikke inddraget på nogen måde. Det er ensidigt på den måde tingene foregår." ... "Man kan også sætte spørgsmålstejn ved GME's informationsmøder. Deres oplæg omhandler jo kun deres egen interesser." ... "Landets mulige økonomiske gevinster bliver ofte drøftet. Det bliver aldrig drøftet, hvorledes vores levevilkår vil ændre sig. Hvad nu hvis vandet bliver forurenat? Får vi dispensationer eller erstatninger for at flytte til en anden by?"*

Mariane Paviassen: *"Tænk, hvis vi nu ikke selv har søgt materialer om udvindingen, så ville have vi troet på de såkaldte eksperter, som hævder at uranudvinding ikke er farlig. Så havde vi måske troet på dem. Da en strålingseksperter fra udlandet var her, kunne ingen forstå, hvad hun sagde, fordi hun havde sådan en stærk accent, samtidig med at oversættelsen af hende ikke var til at forstå. Informationsmøderne har heller ikke endnu drøftet sundhedsemner, selv om mødearrangørerne har været her mange gange." ...*

"De som holder oplæg ved informationsmøderne prøver at sammenligne Kuannersuit med andre miner i verden. Det kan man ikke, fordi mineralerne i Kuannersuit har en hel speciel sammensætning. Den har thorium, fluor og uran. Sammensætningerne findes ikke i andre steder i verden. Men det er ikke noget som Naalakkersuisut eller GME informerer om, man skal selv søge på nettet for at finde ud af det. Vi bliver forsøgskaniner, når projektet åbner. Ved forarbejdningsanlægget kommer de til at bruge mange forskellige syrer og kemikalier. ... Dette bliver aldrig nævnt under informationsmøderne."

Bjarne Egede, der er næstformand i foreningen fortalte, at vandforsyningen til Narsaq kommer fra fjeldene mellem Qaqqarsuaq og Tasiilaq, hvorfra der er vandledninger til byen. Egede nævnte, at GME har planer om at sprøjte vand på brydningen for at begrænse støvet. *"Hvad sker der, hvis støvet nå til Narsaqs vandbassin? Der er nemlig meget kraftigt vind, især om vinteren. Vinden har ofte kurs mod Narsaqs vandbassin. Skal vi så drikke det vand? Dengang da fiskefabrikken var i drift tilbage i 80'erne, har kommunalbestyrelsen bedt Nukissiorfiit om at få undersøgt, hvorfra byen kan vandforsynes. Og de har undersøgt en areal nord for Napasup kuua, resultatet var, at man ikke kan drikke vandet, idet vandet løber fra Kuannersuit. Vandet var forurenat pga. uranudvinding tilbage i 60'erne."*

Marianne Paviassen mente, at: *"kønsfordelingen bliver skæv, og vi vil få store sociale problemer, vi har jo i forvejen vores egne sociale og sundhedsproblemer, som vi har svært ved at takle. Hvordan i alverden skal vi løse de problemer, som vil blive medført af minen? Radioaktivitet, kønssygdomme, aborter og jeg ved ikke hvad."*

Ane Petersen: *"Da GME holdte informationsmøde her i forsamlingshuset, fremlagde selskabet deres interesser og planer. Det nævnte det kommende affaldsdepot Taseq som et meget sikkert sted, med mindre der sker en naturkatastrofe. For to dage siden var der et jordskælv i Narsaq med 5,5 på Richter skalaen. Det at sige, at tailings er på et sikkert sted, er noget vrøvl. GME kan jo ikke styre naturen."*⁷⁰

De tilstedeværende var generelt meget utilfredse med de informationsmøder, som havde været afholdt. Manglende svar, osv., men Niels Sakariassen kunne fortælle om en noget kuriøs forklaring om uran: *"Der var et informationsmøde, som var arrangeret af Aarhus Universitet. Der blev det nævnt, at uran kan sammenlignes med cigaretter. De påstod, at det at ryge cigaretter, er lige så farligt som at spise uran!"*

Dagligdagen i Narsaq mellem tilhængere og modstandere af Kuannersuit er blevet meget anstrengende. Det var normalt at man hilste på hinanden, men det er der mange som er holdt op med, selv blandt familiemedlemmer. Modstanderne er blevet som luft for tilhængerne. Der er ingen debatkultur, hvor man indrømmer, at have forskellige holdninger og sætter sig sammen for at diskutere dette: *"Hvis man er uenig, holder man bare op med at snakke med hinanden, sådan føler jeg det,"* mente Marianne Paviassen, og fortsatte *"I min familie havde vi engang et stærkt sammenhold, nu er vi splittet. Vi snakker ikke længere sammen, og det er grundlæggende pga. af vores holdninger til projektet." ... "Jeg vil også gerne fortælle jer om mine børn. Et par af dem er under 18 år, hvilket betyder at de ikke kan blive medlem af Narsami Urani Naamik. Nogle af deres venners forældre som er tilhængere af uran, er holdt op med at hilse på dem. De er mine børn, og det er ikke dem som er nejsigere. Så skulle de alligevel opleve den fjendtlighed, selv om de ikke har taget en holdning til projektet. Jeg føler mig ikke tryk, når mine børn er udenfor mit hjem, jeg aner jo ikke hvad de kommer til at opleve, Narsaq er jo splittet i to." ...*

"En del af vores medlemmer vil ikke have, at deres navne fremstår i vores forening. De vil gerne være medlemmer, men vil også have anonymitet, for at undgå mobning eller for at undgå at blive hængt ud. Før de blev medlemmer havde de observeret, hvordan vi blev behandlet af tilhængere af projektet. Mange har sagt, at vi er modige, fordi vi kan stå ved vores meninger selv om konsekvenser er alvorlige."

Ane Petersen: *"Der er også nogle tidligere tilhængere af projektet, som kommer og siger, at når de først har fået at vide hvor farligt uranudvinding er, vil de gerne blive medlem af vores forening."*

Bjarne Egede: *"Her i byen, ved man hvem der er imod og er for projektet. Der er ingen diskussion eller dialog mellem disse to grupper, og det er irriterende." ... "Der mangler grundlæggende informationer om uran."*

---

⁷⁰ Spørgsmål: Hvad hvis der sker jordskælv? Er det med i VMM-redegørelsen? Gert Asmund: Risikoen for jordskælv skal indgå i VVM-redegørelsen. Jf. Fyldigt uddrag og spørgsmål under borgermøde i Qassiarsuk 3. juni 2015.
http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Erhverv/Uranoplysning_2015/DA/resumé%20Qassiarsuk.pdf

Mariane Paviasen: "Der mangler informationer, og der mangler forståelse for hinanden, uden at man fordømmer en med det samme." ... "Jeg synes tilhængerne af projektet er respektløse overfor vores holdninger og meninger, især her i Narsaq. Eksempelvis blev vores Siumut lokalformand meget vred, da vi etablerede foreningen. Han var gal på os! Da han kom ind i lokalet, hvor vi har vores informationsmateriale om uran liggende på bordet, og som vi selv har oversat til grønlandsk, tog han det og spurgte os, hvorfra vi havde sådanne informationer, og hvem der har lavet dem. Han spurgte også om det er de rigtige informationer, og nærmest smed dem ned på bordet igen. Han var så gal, at jeg rystede af skræk. Fra den dag, har jeg aldrig snakket med ham igen."

Theodora Høegh: "De som er tilhængere af projektet er meget respektløse over for os. Vi er så få her i byen, at alle kender til, hvem der er tilhængere eller, hvem der er imod."

Mariane Paviasen: "En af dem har endda skrevet på facebook: "jeg glæder mig til den dag når modstandere af uranproduktionen er udryddet". - taannaqa akerlisiusut nungunnissaat."

Den 2. oktober var sidste udstillingsdag i bygning A21 i Narsaq af Bolatta Silis-Høeghs protestmalerier mod Selvstyrets ophævelse af nultolerancen uden først at spørge den grønlandske befolkning gennem en folkeafstemning.

Narsaq, 5. oktober 2015

Narsaqs børn og unge, og de fire deltagere i det offentlige møde. Fra venstre til højre: Ivalo Motzfeldt, Paul Cohen, Lars Kristiansen og Jørgen Nathanielsen.

Offentligt møde

Desværre var der kun mødt tre frem til det offentlige møde den 5. oktober. Der kom dog en senere.

Ivalo Motzfeldt udtrykte, at der generelt blandt modstanderne var udtrykt bekymring for det oplysningsmateriale, som var tilgængeligt ofte var på dansk og engelsk. Når materialet var på grønlandsk var det meget svært forståeligt.

Paul Cohen fortalte, at mineselskabet måske ikke rigtig havde forstået de klimatiske forhold i Grønland. Et år, da de forlod efterforskningslejren oppe på Kuannersuit om efteråret havde de ikke pakket den ordentligt sammen, og da de så kom tilbage om foråret var meget af lejren forsvundet pga. de kraftige vinde.

"Der er så mange åbne spørgsmål, især omkring miljøpåvirkning og socialpåvirkning fordi de rapporter, der skal belyse disse ting endnu ikke er blevet offentliggjort. Når det tager så lang tid, at få færdiggjort disse rapporter er der noget der kan tyde på, at det er fordi der er mange problemer som skal undersøges langt grundigere end antaget.

Hele byen er gået i stå, eller er i en venteposition. Ingen tør vove at investere i nye projekter, fordi ingen kender fremtiden. Alle venter på om minen bliver til noget, eller ikke. Der er et konkret eksempel på, at en mand fra Qaqortoq havde købt et stort hus, hvor han ville åbne en restaurant og muligvis et hotel. Materialer og alt var indkøbt, men så fik han besked om, at mineprojektet alligevel ikke kom i gang så hurtigt som forventet. Han ærgrer sig for hans projekt kunne blive en 'guldgrube', når minen først er i gang.

Økonomisk kan man mærke det overalt – der er ikke så mange penge i omløb i byen nu. Man afventer, og der kommer ingen investeringer før man får et konkret svar, om minen bliver en realitet, eller ej. Så alle står i en venteposition. Man kan se den samme effekt i Maniitsoq, hvor man afventer, hvad der sker med ALCOA. Den økonomiske afmatning gør sig også gældende på den måde, at den udlærte arbejdskraft ikke kan få jobs i byen og derfor søger til andre byer, hvor det er muligt at finde arbejde."

Ivalo Motzfeldt: *"Man kan tydeligt mærke at byen er gået i stå."*

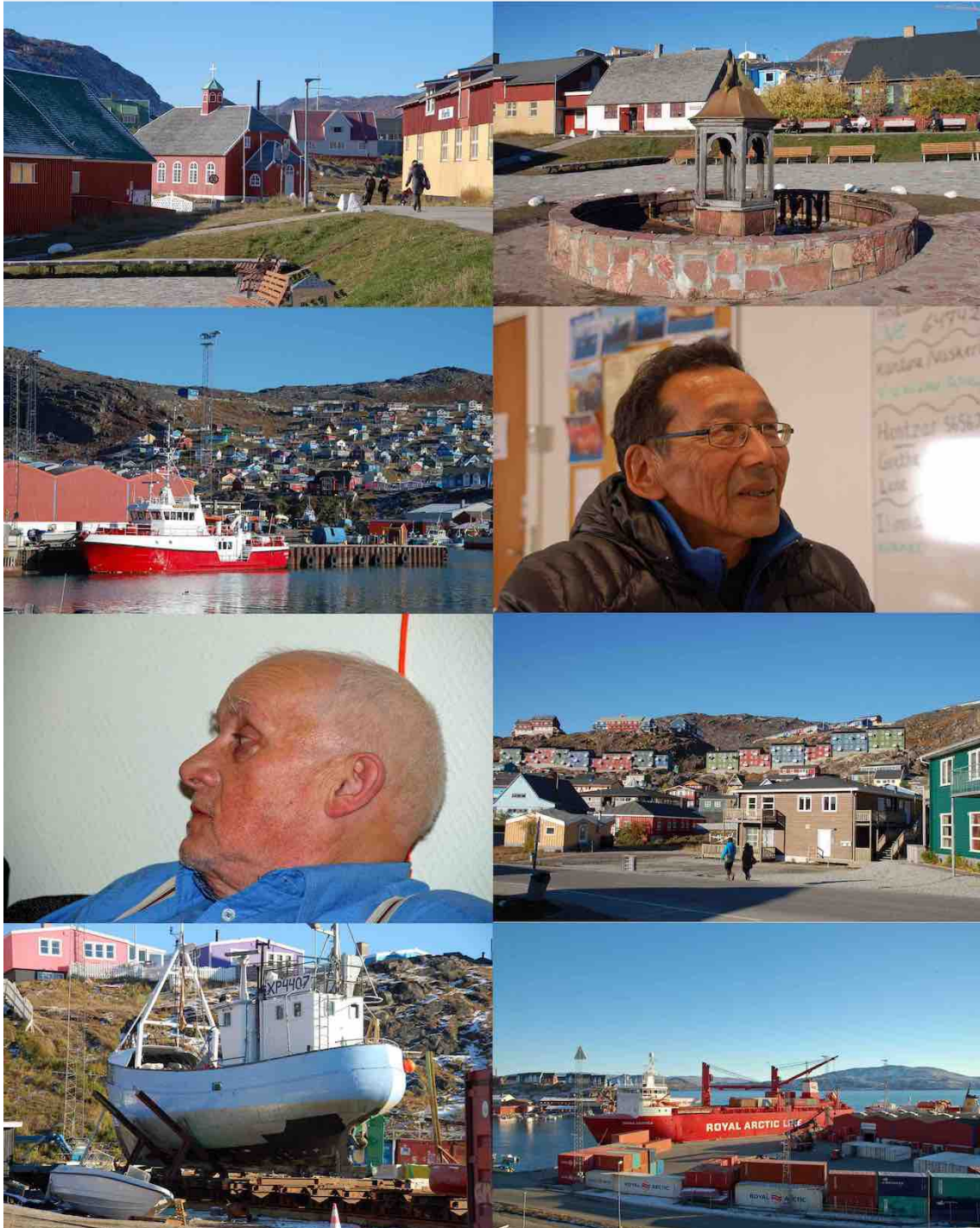
Lars Kristiansen: *"Det har også stor indflydelse på turismen, fordi Narsarsuaq står til lukning, hvis lufthavnen i Qaqortoq bliver en realitet, og den realitet har noget at gøre med Kuannersuit. Turismeindustrien ved ikke, hvorledes den skal planlægge den fremtidige turisme i Sydgrønland. Der er dog også et andet aspekt, fordi en uranmine næppe vil tiltrække mange turister."*

Alle udtrykte, at de oplysninger man også mangler, er 'worst case scenario'. Ved alle hidtidige informationsmøder har dette ikke været omtalt. Man får kun at vide, at der ikke er nogen risici forbundet med minen og anbringelsen af tailings i søen. Men hvis der nu alligevel sker noget alvorligt, hvad så? Hvem skal betale? Og kan et ødelagt miljø genoprettes?

Jørgen Nathanielsen, som kom ret sent til mødet, var klar tilhænger af Kuannersuit projektet, og forstod ikke modstanden, men mente at det nok bundede i, at modstanderne ikke satte sig ind i problemstillingen. *"De møder jo aldrig op til informationsmøderne!"* Herefter startede han en lang forsvarstale for projektet, som mest var baseret på en livslang erfaring, der ikke omhandlede uranminer eller problemstillinger, som var relaterede hertil. Dette forlængede mødet unødigt, og de tre øvrige deltagere blev efterhånden utålmodige og ville forlade mødet.

Den følgende dag fløj vi med helikopter til Qaqortoq, hvor det første møde blev aflyst.

Qaqortoq, 7. oktober 2015

Stemmingsbilleder fra Qaqortoq, og de to interviewpersoner. Øverst Kasperaq Davidsen og nederst Jens Skærlund.

Fakta om Qaqortoq

Qaqortoq blev oprettet som kolonien "Julianes Haab" i 1775 af købmand Anders Olsen. Den oprindelige koloni udgør i dag byens centrum. I dag er Qaqortoq den største af de tre sydgrønlandske og er administrativt centrum for Kommune Kujalleq.

De seneste 20 år har befolkningstallet i Qaqortoq ligget stabilt omkring 3.000 indbyggere, med en svag stigning de sidste 10 år. Den 1. januar 2011 var befolkningstallet 3.245. Befolkningsudviklingen vil være afhængig af, hvorledes mulighederne er for en erhvervs- og uddannelsesmæssig udvikling, herunder råstofudvinding og infrastruktur.

Qaqortoq har en enestående bymidte, som rummer flere fredede og bevaringsværdige bygninger. Byens erhvervsliv er hovedsageligt placeret ved havnen med et højt aktivitetsniveau. Byen har et centerområde, hvor flere større butikker, posthuset, hotellet, kirken og den kommunale administration ligger. Herudover er der mindre nærbutikker i de øvrige bydele.

I den vestlige del af byen ligger Campus Kujalleq, som tilbyder en række uddannelser, gymnasiet, erhvervs- og turismeuddannelser mv. Der er tilknyttet kollegier til uddannelsesstedet.

Elproduktionen til byen forestås af Nukissiorfiit og foregår på vandkraftværket i Qorlortorsuaq, og føres til via et højspændingsnet. De fleste fritliggende boliger har eget oliefyr til varmforsyning. Herudover er der etableret et fjernvarmenet, der løbende udbygges. Der er initiativer til at erstatte den oliebaseerede opvarmning med opvarmningskilder baseret på den CO₂-neutrale vandkraft. Storesøen er i dag byens eneste mulighed for forsyning af ferskvand og udgør et af landets største drikkevandsreservoirer.

I dag kan man komme til og fra Qaqortoq med skib eller helikopter. Der er dog fremskredne planer om at anlægge en egentlig lufthavn.⁷¹

Qaqortoq fra oven.

---

⁷¹ http://kujalleq.odeum.com/dk/byer_og_bygder/qaqortoq/

Møde med Kasperaaq Davidsen

Kasperaaq Davidsen, som er formand for lokalafdeling af KNAPK, Qaqortoq Aalisartut Piniartullu Peqatigiit (Fangernes og fiskernes forening i Qaqortoq), beklagede, at han var den eneste fremmødte fra foreningen, som har omkring 25 medlemmer. Derfor blev mødet den 7. oktober forholdsvis kort, og et nyt møde blev aftalt til den 11. oktober.

Davidsen fortalte, at han ikke havde taget stilling til Kuannersuit projektet, fordi han ikke har kunnet finde ud af om der kan opstå miljømæssige konsekvenser som følge af udvindingen. På et møde tidligere på året, havde foreningen dog drøftet spørgsmålet, og kommet frem til den holdning, at der må foretages en uvildig undersøgelse på miljøområdet for at kunne tage stilling til projektet. Man er især interesseret i at få at vide om det få betydning for fiskepladserne i fjorden.

For et par år siden var han for projektet fordi han mente, at det kunne skabe nogle tiltrængte arbejdspladser, men for et år siden var han sammen med tre grønlandske geologer i Kangerlussuaq, som ikke mente, at man skulle åbne en mine på Kuannersuit fordi en brydning af malmen vil medføre meget støv til stor skade for miljøet. Denne oplysning var ny for ham, og han begyndte derfor at søge efter yderligere informationer. Disse har han imidlertid endnu ikke fundet, og derfor har han endnu ikke taget stilling.

For ikke længe siden havde en skolelærer fortalt Kasperaaq Davidsen, at man kan fremstille sæbe af affaldsstofferne (tailings) efter 100 år! Med denne overraskende og epokegørende nye viden, afsluttedes mødet.

Møde med Jens Skærlund

Skærlund havde været i Grønland siden 1970, hvor han havde haft skiftende stillinger forskellige steder i landet indenfor administration. I Sydgrønland havde han været siden 1974, og fra 1975 i Qaqortoq. I dag er han pensioneret som økonomichef i den tidligere Qaqortoq Kommune.

Skærlunds helt generelle holdning er, at landet behøver en råstofsektor med aktive miner. Mere specifikt om Kuannersuit, udtalte han: *"Jeg kan da godt følge, at uran, som er et af verdens farligste stoffer – ingen tvivl om det – men anvendt rigtigt, så er det også et gode for verden, at man har uran. Nu har vi klimaændringerne og de har altså sat sig sine spor, også her i Grønland – så det basker. Vi har oplevet hvordan vintrene har udviklet sig lige siden 1974. Hvad er der sket med vegetationen hernede? – og det bliver endnu værre. Hvis man ikke gør noget ved klimaspørgsmålet, bliver det blot værre. Så derfor bliver man også nødt til at finde alternativer til energi, opvarmning og hvad man ellers skal bruge. Måske kan uran sammen med sol- og vindenergi være et produkt.*

Jeg har en lidt ambivalent holdning til producenterne, men også til jasiagerne. Men jeg har sagt til mig selv, at det kan da ikke være så svært for landets politikere og den danske regering. De skal få hånd i hanke med situationen. Hvor skal det hen? Hvem skal købe det? Jeg er fuldstændig enig med den danske regering og måske og med den grønlandske, fordi jeg har forstået, at de har åbnet op for forhandlinger om spørgsmålet. Men man bliver engang imellem nødt til at træffe beslutninger så menneskene har noget at leve af i de små samfund."

Skærlund kom herefter ind på problematikken omkring det australske mineselskab, som vil udvinde sjældne jordarter ved Killavaat Alannguut (Kringlerne). Mineselskabet havde fået de nødvendige tilladelser til at gå i gang, men fordi selskabet ønskede, at Udvide området, blev det hele sat i bero, og selskabet skulle herefter påbegynde en helt ny ansøgningsrunde. Han synes det er en helt forkert indfaldsvinkel til denne problematik i et sam-

fund, som kæmper med arbejdsløshed og fattigdom, og et fiskeri der kæmper med klimaændringer. Landet kan ikke forsørge sig selv, hvis der ikke bliver iværksat nye initiativer.

Selvstyrets embedsværk som det er blevet bygget op har fået alt for stor magt: *"Der har ikke været nogen politikere, udover måske en eller to, der har kunnet sætte dem på plads og så sige 'her til og ikke længere – resten er politik'."* Men politik i Grønland handler meget om detaljer frem for at skabe en overordnet langsigtet politik.

Informationer om, hvad der skal ske finder sted på et uoplyst grundlag: *"Emnet er så svært for menigmand, især for den midaldrende og den ældre del af befolkningen, som ikke har været igennem en længerevarende uddannelse og har lært at læse og udtrykke sig om komplicerede ting. Og det grønlandske sprog kan ikke rumme alle de videnskabelige og komplicerede ting der er om alskens ting. Herunder også uranproblematikken."*

Jens Skærlund mente, at borgerne i Qaqortoq nok havde en mere afslappet holdning til Kuannersuit end den man kunne finde i Narsaq. Han havde således aldrig hørt noget om fjendskaber mellem ja- og nejsigere, og slet ikke noget om mobning blandt børn.

"Hvis der kommer minedrift vil det skabe vækst, ikke kun hos de, som bliver ansat ved minen. Det vil jo brede sig som ringe i vandet. De, som får arbejde vil få en rimelig god løn, hvilket vil sige, at de betale deres huslejer og alt det andet, og der bliver en større købekraft, der vil blive udbudt mere service og flere skatteindtægter, hvilket betyder at kommunens drømme om forbedringer af skoler, plejehjem, ældreforsorg mv. vil give en vækst. Jeg tror også, at kulturlivet ... vil blomstre op. Jeg tror også, at det vil medføre en ændret omgangstone mellem borgerne, altså mellem de fattige, de mellem og de rige."

Skærlund udtrykte, at Grønland ikke er noget statisk land. Der er sket en løbende udvikling fra fangersamfund til fiskerisamfund til et teknokratisk samfund, og den udvikling vil fortsætte, også i kraft af klimaændringerne, som medfører nedgang for visse dyrearter og tilgang af nye fiskearter og en ændret botanik. Dermed kan det nuværende billede af Grønland ændre sig. Fåreholdernes bekymringer for miljøet deler han, men det må være en politisk beslutning, hvilket erhverv, som skal prioriteres. Hvis minen bliver en realitet, vil Narsaq blive en totalt ændret by – det bliver en industriby, hvor nogle vælger at flytte, andre at blive, og andre igen vil blive tilflyttere.

Jens Skærlund sagde om affaldsproblematikken, at myndighederne sandsynligvis vil stille de mest skrappe krav man kender i dag. Men er de skrappe nok i fremtiden, når man har fået ny viden? Han drog sammenligninger til f.eks. Aalborg Portland (cementfabrik, hvor der også blev fremstillet asbestcement). Alle var glade da fabrikken startede, men først efter mange år blev man bevidst om asbestens sundhedsfarlige beskaffenhed, ofte med dødelig udgang, og derfor blev forbudt i 1986. Det vidste man ikke dengang, og der er mange eksempler på, hvad man engang anså som godt, ved vi i dag ikke er godt. Man kan blot se på fødevarerindustrien, hvor man engang sprøjtede alle mulige giftstoffer på dem. Det gør man ikke længere. Men dengang vidste man ikke bedre!

Qaqortoq, 9. oktober 2015

'Sten og menneske' – et kunstnerisk udsmykningsprojekt i Qaqortoq. Begge udsmykninger er udført af Aka Høegh. Jesper Petersen fra Permagreen og Søren Skærlund fra Arssanerit. Stemningsbillede afsluttet med aftenstemning og nordlys (Aurora Borealis). Arssanerit (arsarnerit) = nordlys.

Møde med Permagreen

Den 9. oktober besøgte vi Jesper Petersen, der er direktør og medejer af entreprenørselskabet Permagreen Grønland A/S. Virksomheden har afdelinger i Nuuk, Maniitsoq, Sisimiut, Qaqortoq og Narsaq. Permagreen har indgået et samarbejde med MT-Højgaard og EMJ/Atcon for at bane vejen for øget lokal involvering i de kommende mineprojekter.

Jesper Petersen fortalte, at virksomheden helt klart har interesser i at der bliver etableret miner i Grønland, også Kuannersuit fordi man har en afdeling i Narsaq: *"Vi ser naturligvis et stort potentiale i, at der vil komme noget mere udvikling i Narsaq, primært på vores område, anlæg og byggeri. Om vi så vil have en vil have en kontakt i selve opstartsfasen, hvor de skal etablere en camp mm. Det er svært at sige, for det drejer sig om rigtig mange penge. Umiddelbart vil jeg ikke tro det er noget man bare bevæger sig hovedkuls ind i. Man skal nok tænke sig godt om. Vi er godt nok det største firma af vores slags i Grønland, men når man kigger på det globalt og i en størrelsesorden som vi her taler om, så er vi jo en miniput. Vi har tidligere kigget på det i bestyrelsen, hvad det er vi gerne vil være med til ved de her miner. Min vi har trukket følehornene lidt tilbage. Det ville knække en virksomhed som vores, hvis man virkelig kommer galt af sted. Det vigtigste for vil være den synergi der kommer når minen først er etableret. Boliger og institutioner og hvad der ellers kan afledes af en mine."*

"Umiddelbart er det min holdning, at der bliver brug for en ret specialiseret arbejdskraft. Det har vi da hørt på de informationsmøder vi har deltaget i. Det er elektrikere, ingeniører og sådan. Og så vil der være en del ufaglærte som kan arbejde i de afledte jobs, og det vil naturligvis også betyde rigtig meget." ... "De afledte job vil nok kunne besættes lokalt, hvorimod man i minen nok skal have en eller anden uddannelse. Håndværkeruddannede vil de nok søge mange af. Jeg tror ikke på at arbejdsløsheden bliver udryddet hen over en kam. Der er jo nogen, der ikke vil have med den slags at gøre."

"Jeg har svært ved at se, hvorledes vi kan håndtere de her store projekter som kommer. Vi har jo ikke den uddannede arbejdskraft til det. Man kan jo sagtens tømme Qaqortoq og Narsaq tilsammen ved sådan et projekt, hvis de begynder at sjakre på timeprisen. Så ville vi jo ikke have nogen medarbejdere tilbage. Det vi også kunne blive et problem. Så jeg kan ikke se andet, end der vil komme arbejdskraft udefra." ...

Personligt har Jesper Petersen ikke noget imod Kuannersuit projektet, forudsat at det kan gøres på en forsvarlig måde: *"Hvis miljøet og sundheden kan sikres, har jeg ikke noget imod projektet."*

Umiddelbart mente han ikke, at det bliver den store rolle Permagreen for at spille i anlægsfasen, men der kan da altid falde nogle underentrepriser af for nogle af de store, fordi man måske har noget lokal viden og noget materiel, som mangler. Man vil gerne deltage i disse mindre underentrepriser. Virksomheden har ekspertise indenfor boligbyggeri – ikke med at bygge camps og infrastruktur. Men det kan blive aktuelt at blive medspiller hos nogle af de større underentreprenører som f.eks. MT-Højgaard.

Jesper Petersen mente ikke, at spørgsmålet om en mine på Kuannersuit har den store betydning i Qaqortoq, men visse andre virksomheder overvejer sikkert også, hvilke muligheder de har, hvis minen bliver en realitet.

Møde med Arssarnerit

Samme dag, den 9. oktober, afholdt vi møde med Søren Skærlund, der er Arsarnerits afdelingsleder i Qaqortoq og Nanortalik.

Arssarnerit er Grønlands største installationsforretning med afdelinger i Nuuk, Kangerlussuaq, Qaqortoq, Nanortalik og Sisimiut. Arssarnerit er datterselskab af den danske el-installatør virksomhed Lindpro, som har hovedkontor i Glostrup.

I lighed med Permagreen mente Søren Skærlund ikke, at Kuannersuit projektet vil aflede store opgaver for virksomheden, men at der kan blive tale om visse underentrepriser i lighed med guldminen Nalunaq ved Nanortalik. *"Hvis projektet går i gang, bliver vi nok spurgt om at give nogle priser, hvilket vi er meget interesserede i. Vi har jo tidligere haft elektrikere gående nede på Nalunaq, da var vi også underentreprenører. Problemet var, at de ikke selv kunne få elektrikere fra Canada, så havde vi to mand, der bare skulle være dernede, hvis der skulle ske et uheld, elektrisk."* Skærlund mente også, at der kan blive tale om diverse leverancer af udstyr. Han mente ikke der var nogen muligheder for en fast servicering af en kommende mine, fordi minen sikkert vil ansætte deres egne folk til dette. *"Hvis de ikke kan få folk, som nede ved Nalunaq, kommer de sikkert og spørge de lokale virksomheder."*

Om arbejdstagerne i Narsaq, mente Skærlund ikke, at der var mange, som kunne komme i betragtning, fordi firmaet næsten udelukkende beskæftiger faglært arbejdskraft. *"Jeg kan jo ikke bare sende en ufaglært ud og sætte en stikkontakt op. Man skal være faglært."*

Skærlund mente ikke, at velfærdssamfundet kan opretholdes, hvis ikke der kommer gang i minedriften. Der er behov for at sætte noget i gang, hvor der kommer udenlandsk kapital ind i landet. Kommunen har ingen penge, og derfor er der ikke meget fremdrift. Man mangler initiativer for at få økonomisk fremdrift.

Skulptur ved Sulisartut Højskoliat.

Qaqortoq, 10. oktober 2015

Udendørs og indendørs udsmykning på Sulisartut Højskole. Personerne er fra venstre til højre: Bebiane J. Hesikiassen, Ivalu Hansen Nielsen, Marie Rødgaard, Anthon Joseassen, Jacob Motzfeldt og Mathæus Adolfsen.

Møde med Lønmodtagerforeningen QSIP

Der var aftalt møde med *Qaqortumi Sulinermik Inuussutissarsiuteqartut Peqatigiit* (Lønmodtagerforeningen i Qaqortoq) på Sulisartut Højskøliat (Arbejderhøjskolen) den 10. oktober.

Formanden Jacob Motzfeldt indledte mødet med at fortælle, at foreningen grundlæggende var positive overfor Kuannersuit projektet, men at projektet ikke var blevet drøftet i detaljer, hvorfor man heller ikke endnu har taget endelig stilling til det. Projektet vil dog blive nærmere drøftet inden for kort tid.

Anton Joseassen fortalte, at han var for udvinding af mineraler, hvis det ikke er farligt for miljøet og menneskene, som bor i nærheden. Han er dog forvirret over de informationer han får, Inuit Ataqatigiit fortæller, at Kuannersuit projektet er meget farligt, men de lægger ingen konkrete informationer frem om, hvorfor det er farligt! Ellers var han meget for projektet, fordi det vil skabe arbejdspladser.

Mathæus Adolfsen har tidligere arbejdet for GME med at samle sten. Han talte for projektet, hvis det ikke fik negativ indflydelse på miljøet. Samtidig udtrykte han, at der manglede informationer om projektet.

Marie Rødgaard mente heller ikke, at minedriften måtte være farlig, men at der var brug for arbejdspladser. Bebiane J. Hesikiassen og Ivalu Hansen Nielsen havde endnu ikke taget stilling til projektet pga. manglende informationer.

Man var klar over, at det blev nødvendigt at hente arbejdskraft udefra, men var meget modstandere af for mange udefrakommende. Det er meget, som behøver at blive drøftet inden man kan tage beslutninger, men der er jo kun en meget kort frist til at drøfte det i – otte ugers høringsfrist er alt for kort tid til at drøfte det store materiale, som også for mange i befolkningen er svært forståeligt. Der mangler informationer, der er let forståelige, så man kan orientere sig i problemstillingerne og komme frem en kvalificeret holdning.

Indtrykket fra mødet var, overordnet set, at medlemmerne var positive overfor Kuannersuit, men samtidig, at de efterlyste let forståelige informationer.

Møde med Fangernes og fiskernes forening QAPP

Tidligere havde vi afholdt møde med formanden for *Qaqortumi Aalisartut Piniartullu Peqatigiit* (Fangernes og fiskernes forening). Ved dette møde var Kasperaaq Davidsen alene, og et nyt møde blev aftalt og afholdt den 11. oktober. Ved mødet var foruden formanden, Hans Janussen, Egede Sikemsen, Jens Abelsen, Erling Titussen og Tjerkild Poulsen tilstede.

Optagelserne fra mødet med QAPP den 11. oktober er desværre gået tabt! Det vil være uretmæssigt overfor deltagerne i mødet, at referere ud fra de notater, som blev taget. Dertil er de alt for utilstrækkelige.

Vi undskylder overfor deltagerne, som brugte tid og energi på at mødes med os.

Mia og Mads

Qaqortoq og Narsarsuaq

Borgmester Jørgen Wæver Johansen og udviklingschef Keld Jensen. Værtsparet på vandrehjemmet Siniffik, Heidi og Mads. Gryende vinter i Narsarsuaq og underholdning af vejrfaste elever fra 3. G i Qaqortoq.

Møde med borgmesteren i Kommune Kujalleq

Den 12. oktober havde vi aftalt vores sidste møde på rejsen til Sydgrønland. Borgmester Jørgen Wæver Johansen var valgt som den sidste, fordi vi på den måde havde haft mulighed for at indsamle oplysninger fra borgere og foreninger, som har holdninger til Kuannersuit projektet – enten for eller imod. Disse holdninger kunne derfor inddrages i samtalen under mødet. I mødet deltog også udviklingschef Keld Jensen.

Kommunen har været høringspartner i 'Terms of Reference', som er de forudsætninger, som udstikker linjerne for VVM (Vurdering af Virkninger på Miljøet) og VSB (Vurdering af Samfundsmæssig Bæredygtighed).

Et af hovedpunkterne i kommunens høringssvar var ønsket om bedre borgerinddragelse. Der har været afholdt forskellige borgermøder vedrørende Kuannersuit og de andre mineprojekter, som har været ret godt besøgte, men der er befolkningsgrupper, som ikke dukker op. Derfor er der behov for at anvende andre måder til at kommunikere med borgerne.

Det blev fastslået, at kommunen, som mange tror, ingen myndighedsrolle har på råstofområdet.

Råstofmyndigheden under Naalakkersuisut er den samlede administrative myndighed for råstofområdet, herunder alle forhold vedrørende mineralske råstoffer, råstofaktiviteter, anvendelse af undergrunden til lagring eller formål vedrørende råstofaktiviteter, tilknyttede energiaktiviteter, tilknyttede rørledningsaktiviteter og andre tilknyttede aktiviteter.⁷²

Kommunen prøver derfor at finde frem til andre muligheder for at gå ind i projekterne, og har derfor lagt sin egen råstofprofil ud på dens hjemmeside.⁷³ I kommunalt regi hører råstofområdet under borgmesteren med deltagelse af medlemmer fra koalitionen. Man forsøger også inddrage erhvervslivet ved at have etableret en 'Bygge, anlæg og råstofklynge' i september måned. Formålet er, at lokale virksomheder også får deres fair andel i udviklingen.

Jørgen Wæver Johansen: "Grønlands Økonomiske Råd har forudset at multiplikatoreffekten er 1,9 i projekter af en vis størrelsesorden, hvilket betyder, at en virksomhed, som bruger 10 mia. i et område, svarer det til effekt på 19 mia. Det er derfor vi må arbejde for at de lokale virksomheder får en fair andel af dette."

Multiplikatoren afspejler, at en indkomst giver anledning til en afledet stigning i efterspørgsel og produktion. Hvis kommunen f.eks. opfører en bygning, vil håndværkerne få øgede indkomster, og dem kan de bruge på forbrug, hvorved de handlende opnår indkomstforbedringer mv.

Keld Jensen: "Erfaringerne fra Nalunaq minen viste, at hele entreprenørdelen og mekanikerdelen under etableringsfasen gik til lokale virksomheder, og senere var det også lokale, som stod for serviceringen mens det var et firma fra Nuuk, der tog sig af catering. Sådan vil vi også se det ved de to andre mineprojekter."

Jørgen Wæver Johansen: "Det gode ved Nalunaq projektet var, da det startede var der 20% lokal og 80% tilkaldt arbejdskraft, men de sidste par år af driften var det omvendt 80% lokal og 20% tilkaldt arbejdskraft. Selv om det var i en mindre skala end Kuannersuit viser det sig at det kan lade sig gøre ad åre at fremskaffe lokal arbejdskraft. Så det er også derfor, at pro-

⁷² Råstoflovens § 3

⁷³ http://www.kujalleq.gl/Emner/Erhverv/Raastof.aspx?sc_lang=da

jektet ved Killavaat Alannguat (Kringlerne) siger, at allerede i opstartsfasen vil mindst 80% af arbejdskraften være lokal." ...

"Forskellen mellem minerne Kuannersuit og Killavaat Alannguat er den samme, som overalt i verden, grundstof U. Ser man over på den anden side af Davisstrædet har inuitpolitikere jo valgt at åbne op for uranminer, og hvis man kan gøre det forsvarligt uden at skade miljøet, medarbejderne og borgerne, og hvis det hjælper med mindre CO2 udslip verden over, er det en god løsning. Vi skal dog sikre at konventionerne overholdes og at uranen ikke falder i de forkerte hænder." ... "Den canadiske model er særdeles interessant, fordi der har man Canadian Nuclear Safety Committee, som er udpeget af regeringen, men er politisk uafhængig. Det er komiteen, der afholder alle offentlige møder, hvor enhver som ønsker at komme til orde kommer det. Forudsætningen er at man har forberedt et statement, som man har 10 minutter til at præsentere for et videnskabeligt panel, komiteen og virksomheden. Herefter får man en teknisk og en videnskabelig forklaring – ikke en politisk! Det er ud fra dette, indstillingen til regeringen bliver givet."

Der blev talt om arealtildeling, jf. Ipiutaq, og da blev der forklaret, at arealtildeling normalt hører ind under kommunen, men når der er tale om råstofudvinding, så er det råstofmyndighederne, som foretager arealtildelingen. Kommunen har været i tvivl om denne fremgangsmåde og har derfor bedt en advokat nærmere at undersøge de nærmere omstændigheder. I første omgang fik kommunen et oplæg, der var meget svært forståeligt, hvorfor der blev lavet en ny. Den er nu blevet omdelt til fåreholderne og andre, og udstikker retningslinjerne klart. Primært 'først til mølle' princippet. På grund af disse og andre tvistmuligheder vil kommunen i de kommende IBA forhandlinger sørge for at minen skal betale for en advokat til at bistå fåreholderne. Det samme vil ske for kommunens vedkommende.

IBA (Impact Benefit Agreement) er en aftale, der indgås mellem Selvstyret, kommunen og selskabet. En IBA laves når der skal startes en mine, og den skal sørge for at der skabes fordele for landet og lokalsamfundet i minens nærhed.

Omkring støvproblematikken og tailings skal selskabet dokumentere, at der ikke findes nogen forurening. Alle betingelserne skal overholdes iht. lovgivningen, ellers får selskabet ikke tilladelse til at etablere minen. "Indtil videre er jeg meget fortrøstningsfuld med den lovgivning vi har," sagde borgmesteren, og fortsatte "Det er jo vigtigt for os at vide om al fødevareproduktion i Narsaq og omegn bliver truet eller ej. Hvis ikke vi kan fortsætte med at producere fisk, lam og grøntsager, så er det jo en af disse mærkbare negative konsekvenser, som vil ændre vores holdning fundamentalt, og det har vi sagt til dem fra starten af." ... "Vi vil gerne have ny industri, men ikke på bekostning af fødevareindustrien."

Efterfølgende blev der også talt om den planlagte lufthavn. Dette er ikke medtaget i referatet hér.

Den følgende dag forlod vi Qaqortoq for at flyve til hhv. Nuuk og København. Turen til København blev forlænget med to døgn pga. vejret.

Bedre borgerinddragelse

Inuit Circumpolar Council – ICC Grønland og WWF – Verdensnaturfonden samarbejde i perioden 2012 – 2015 omkring et projekt om bedre borgerinddragelse i forbindelse med større industriprojekter, herunder også minedrift. I alt udkom der 5 delrapporter og en afsluttende rapport. Rapporten 'Med folkets mandat?' udkom i 2013 og er skrevet af Rune Langhoff.⁷⁴ Indledningsvis skriver Langhoff:

"Borgerinddragelse og krav om at gennemføre det behandles i flere konventioner, ligesom også Råstofloven kommer ind på det.

Centralt står i denne sammenhæng ILO-konventionen⁷⁵, konventionen om oprindelige folks rettigheder, som Rigsfællesskabet ratificerede i 1996.

Her fremgår det blandt andet af artikel 15, at regeringer, når der sker udnyttelse af undergrunden eller ressourcer i landområder, som oprindelige folk råder over, skal 'indføre eller opretholde procedurer for konsultation af disse folk, med henblik på at fastslå, om og i hvilket omfang deres interesser vil lide skade, før de iværksætter eller tillader programmer vedrørende udforskning eller udnyttelse af sådanne ressourcer i forbindelse med deres landområder. De pågældende folk skal, hvor det er muligt, have del i udbyttet af en sådan virksomhed og skal modtage en rimelig erstatning for enhver skade, som de måtte lide som resultat af en sådan virksomhed.'

Det betyder, at befolkningen har en ret til at blive aktivt involveret i beslutningsprocesserne om deres landområder.

Det fremgår videre af konventionens artikel 6, stk. 2, at 'konsultationer, der gennemføres i forbindelse med gennemførelsen af denne konvention, skal finde sted i god tro og i en form, der er afpasset omstændighederne, med den målsætning at opnå enighed om eller samtykke til de foreslåede foranstaltninger' ligesom samtykket fra det berørte folk ifølge artikel 16 bør være frit og informeret.

Ifølge artikel 7, stk. 3 og 4 skal regeringer sikre, 'at der, hvor det er hensigtsmæssigt, gennemføres undersøgelser, i samarbejde med de pågældende folk, med henblik på at vurdere de sociale, åndelige, kulturelle og miljømæssige konsekvenser for dem af planlagte udviklingsaktiviteter. Resultaterne af disse undersøgelser skal betragtes som grundlæggende kriterier for gennemførelsen af disse aktiviteter.'

Ifølge artikel 15 skal regeringer 'respektere den særlige betydning for de pågældende folks kultur og åndelige værdier af deres forhold til de landområder og/ eller territorier, som de besidder eller på anden måde udnytter, og især de kollektive aspekter af dette forhold.'

Endelig omhandler artikel 17 overdragelse af rettigheder til landområder til personer uden for kredsen af det oprindelige folk. I den forbindelse skal det oprindelige folk konsulteres ved vurdering af overdragerens bemyndigelse til dette.

Det vil blandt andet ske ved råstofprojekter, hvor Naalakkersuisut overdrager rettigheder til et givent mineselskab for eksempel."⁷⁶

---

⁷⁴ Alle rapporter kan hentes gratis på de to organisationers hjemmesider.

⁷⁵ <http://inuit.org/dk/oprindelige-folks-rettigheder/ilo-konvention-169.html>

⁷⁶ Rune Langhoff, 2013: s. 12 f.

Rune Langhoff konkluderer i sin rapport:

"Det kan siges kort: Der er stadig lang vej endnu, før høringsprocesserne i råstofsektoren i Grønland er optimale – endsige tilfredsstillende.

Der er ingen tvivl om, at det er en stor opgave at sikre grundig borgerinddragelse og at få høringsprocesserne til at fungere optimalt.

Grønland er et lille land med begrænsede økonomiske og menneskelige ressourcer, som tilmed har den ekstra udfordring, at meget information og debat vil skulle foregå på flere sprog.

Landets geografi med en spredt bosætningsstruktur gør det også dyrt og besværligt at arrangere borgermøder på tværs af landet.

Men konklusionen efter en gennemgang af de seneste høringsprocesser er ikke desto mindre klar: Høringsprocesserne er ikke gode nok. Borgerinddragelsen er ikke god nok.

Og hvis man endnu ikke har pengene, evnerne eller redskaberne til at gennemføre ordentlige, objektive høringsprocesser og grundig borgerinddragelse, må man stille krav om, at de relevante selskaber stiller finansiering til rådighed, som Selvstyret selv kan råde over.

Politikere og embedsmænd kan måske synes, at de flere gange har vedtaget råstofstrategier, som fastslår hvilken retning Grønland skal bevæge sig i og at befolkningen jo har valgt dem med velvidende, at den råstofstrategi er en del af deres politiske program. Og det er også rigtigt. Men konsekvenserne af at vælge den vej, kan blive så store, at det kræver kontinuerlig konsultation af og konstruktiv dialog med befolkningen.

Der ligger en kæmpe kommunikativ opgave på Selvstyrets bord. Det er man i administrationen også godt selv klar over. Men hvis man pinnedød vil gøre Grønland til en råstofnation – og det vil man – må man også forstå, at det kræver en mere seriøs tilgang til oplysningsarbejdet om fremtiden som råstofnation og hvad konsekvenserne er for den enkelte borger.

ICC Greenland og WWF Verdensnaturfonden mener derfor, at det er kritisabelt, at

- *borgerne må vente på at få svar på de spørgsmål, de stiller til et borgermøde*
- *borgerne ikke kan få de oplysninger, de efterlyser*
- *høringsportalen ikke fungerer optimalt*
- *der igen og igen er problemer med oversættelsen til grønlandsk og dansk*
- *høringsperioderne er så korte, at borgerne ikke kan nå at sætte sig ordentligt ind i høringsmaterialet*
- *høringsmøder kan opleves som partiske eller en forlænget arm for det selskab, som søger tilladelse*
- *borgerne oplever, at myndighederne ikke vil dialogen*
- *borgerne får indtryk af, at beslutningen om tilladelse er uafhængig af deres input*
- *der kan sås tvivl om, om borgerne og organisationernes hørings svar bliver taget seriøst og brugt i beslutningsprocessen*
- *høringsprocessen ikke allerede er blevet markant bedre*
- *en for stor del af informationsarbejdet lægges i de pågældende selskabers hænder. Myndighederne må selv tage større ansvar for at informere*
- *borgermøder bliver aflyst frem for udskudt på grund af dårligt vejr*
- *høringsmøder kan forveksles med informationsmøder*
- *konsultationer i forbindelse med udarbejdelse af VVM- og VSB-rapporter gennemføres så overfladisk, at de deltagende parter ikke opfatter, at de bliver konsulteret*
- *man ikke inddrager relevante miljøorganisationer som Avataq i konsultationsprocessen*

- store mineprojekter kan udvikle sig uden, at der gøres en aktiv indsats for at informere befolkningen om projektet via kanaler, som befolkningen faktisk bruger og har adgang til

ICC Greenland og WWF Verdensnaturfonden mener tilmed, at Selvstyret skal sikre sig, at der

- *kommunikerer til folk på et sprog, der er til at forstå*
- *afholdes borgermøder om storskalaprojekter i alle landets kommuner*
- *afholdes borgermøder tæt på folket og i rammer som lægger op til debat, så flere vil dukke op og flere vil give sit besyv med*
- *er så god tid, at der ikke skal tages stilling til en stribe store projekter på samme tid*
- *finder en grundig inddragelse af både organisationer og borgere sted på et så tidligt tidspunkt i processen som muligt*
- *på borgermøder fremlægges både positive og negative aspekter ved et givent projekt*
- *på borgermøder gives plads til, at modstandere af projektet også kommer til orde*
- *for medierne ikke opstår problemer med at sikre sig de informationer, de har krav på fra Selvstyret og selskaberne*
- *stilles uafhængig ekspertviden om og ekspertvurdering af et givent projekt til rådighed for befolkningen*
- *bliver mulighed for, at alle og enhver kan skrive sig på Selvstyret liste for faste høringsparter*
- *bliver mulighed for, at organisationer og borgere bliver inddraget i scopingprocessen for VVM- og VSB-undersøgelser, så de er med til at afgøre, hvad der skal undersøges*
- *gøres en indsats for, at befolkningen har de redskaber og den viden, der er nødvendig for at deltage i den demokratiske proces*
- *høringsprocesserne løbende evalueres grundigt og forbedres efter input fra borgere og organisationer.”⁷⁷*

En anden rapport blev skrevet af Mette Frost og Olivia Handberg Scott. Den hed 'Arktiske erfaringer – sammenlignende studie af borgerinddragelsen i forbindelse med råstofaktiviteter i en række arktiske lande' og udkom i 2014. Heri finder man bl.a. noget om borgerinddragelse i Canada. Nå vi særligt fokuserer på Canada i denne rapport, skyldes, at under rejsen til Sydgrønland, blev netop Canada nævnt ved flere lejligheder, men også fordi den er på visse punkter sammenlignelig med Grønland.

"Aktuelt er man i Nunavut gået i gang med at lægge brikkerne for fremtidens brug og forvaltning af ressourcer. Nunavut Planning Commission har fået til opgave at kortlægge brugen af det åbne land og ressourcerne i dag, men mere relevant at se frem også. Målet er at sikre en fortsat udvikling af Nunavut, men også at styre udviklingen hen hvor den gør mest gavn. Vejen til målet går via en langstrakt og åben proces, hvor organisationer, lokalsamfund og befolkningen bredt inviteres til at deltage i at udarbejde en sammenhængende forvaltningsplan.

Processen startede i april 2013 og forventes afsluttet i marts 2015.

Den færdige forvaltningsplan – Nunavut Land Use Plan – er bindende for regeringerne i Iqaluit og Ottawa, eksempelvis hvor regeringerne skal tage stilling til en ansøgning om udnyttelse af mineraler. Planen sikrer at befolkningen tidligt er blevet inddraget i diskussioner om, hvilken udvikling der potentielt kan ske i deres lokalområde.

---

⁷⁷ Rune Langhoff, 2013: s. 61 f.

Konkret afholdes der en serie borgermøder i 27 lokalsamfund. Med udgangspunkt i landkort drøfter man om et område er vigtigt i forhold til en række samfundsmæssige mål, eksempelvis om området er særligt vigtigt i relation til beskyttelse af miljø og natur, om området spiller en rolle i forhold til at udvikle sunde lokalsamfund, om området kan være en brik i bæredygtig økonomisk udvikling, eksempelvis om der i området er mineralske ressourcer som kan udvindes, eller om området allerede i dag benyttes til eksempelvis fiskeri og fangst.

Hele processen understøttes af en velfungerende hjemmeside (www.nunavut.ca), hvor det er muligt at følge processen, læse udkast til forvaltningsplan i takt med at de tager form og at finde ud af hvordan man næste gang kan spille ind i processen.

Et aktuelt projekt, der har givet anledning til stor debat, er Kiggavik uranprojektet nær Baker Lake i Nunavut, Canada. Siden 2006 har selskabet AREVA arbejdet hen imod at kunne udvinde uran fra tre åbne miner i området. I drift vil minen give 600 nye arbejdspladser og afledt heraf ventes der er at opstå omkring 1.300 nye jobs i regionen.

Allerede på et tidligt tidspunkt etablerede man et bindeled mellem selskabet og lokalsamfundet i form af Kiggavik Community Liaison Committee. Komiteen blev sammensat af repræsentanter fra lokale fangerorganisationer, lokale erhvervsorganisationer og organisationer med fokus på uddannelse. Komiteen har fulgt projektet fra starten og holder hvert år en stribe borgermøder, hvor befolkningen inviteres til at drøfte emner og bekymringer knyttet til projektet.

I kølvandet på Kiggavik projektet er der også opstået uafhængige grupper og netværk. En af de mest synlige er Nunavummiut Makitagunarningit, forkortet bare Makita. Makita har til formål at sikre, at befolkningen kender konsekvenserne af at udvinde uran ved Kiggavik og at befolkningen aktivt deltager i beslutningsprocessen. Aktiviteterne er mange og favner bredt - fra studier og debat over undervisning i rettigheder og lovgivning til arbejde for at Inuit Qaujimagatuqangit (traditionel Inuit viden) bliver en del af beslutningsprocessen.

Makita netværket har også udviklet sig til at være en vidensbank, der med en veludbygget hjemmeside og aktiv brug af de sociale medier har formålet at skabe debat om potentiel uranudvinde ved Kiggavik såvel som ved Kuannersuit / Kvanefjeld.

Set i et borgerinddragelsesperspektiv indeholder den canadiske model en række elementer, der fremmer aktiv borgerinddragelse.

Borgerinddragelsen lægges ofte ud til en organisation – et review board eller et permanent review panel – udenfor centralforvaltningen. Organisationen er ansvarlig for at tilrettelægge borgerinddragelsesprocesser så inddragelsen sker tidligt og så der er flere muligheder for at borgerne bliver hørt. Processen synes klar og overskuelig – hver fase afsluttes med en konsultation af offentligheden – og der investeres i at sikre, at lokalsamfund inddrages. Eksempelvis er der programmer, der sikrer at organisationer der ellers ikke har midler til at deltage kan søge om støtte hertil.

Set med grønlandske øjne er det canadiske eksempel også interessant fordi myndighederne har igangsat en national debat om forvaltning af land, natur og ressourcerne her. I Grønland som i Nunavut er der behov for at få defineret hvilke værdier man råder over, hvilke man vil beskytte og hvilke man vil udvikle til gavn for samfundet.

Inspireret af Kiggavik projektet kunne virksomheder, der ønsker at operere i Grønland, i samarbejde med kommunerne forsøge at etablere lokale råd, der fungerer som et synligt og tilgængeligt bindeled mellem befolkningen og selskabet. I forbindelse med debatten om True North Gems projektet ved Qeqertarsuatsiaat / Fiskeriet blev ideen et bindeled – her i form af en person – foreslået for at få en bedre dialog om stensamleres adgang til rubinforekomsten ved Aappaluttoq fjeldet.

Udfordringen er især ressourcer. Den canadiske model skal tilpasses og skaleres hvis ideerne skal kunne anvendes i det grønlandske samfund.”⁷⁸

Afsluttende bemærkning

Vi vil gerne takke alle, der har bidraget til, at denne rapport om bedre borgerinddragelse om Kuannersuit nu foreligger. Samtidig vil vi gerne takke alle – tilhængere og modstandere af Kuannersuit projektet – for den varme og venlige modtagelse vi blev mødt med hos enkeltpersoner, virksomheder, administration og foreninger.

Med denne rapport håber vi, at hovedbudskabet – nemlig bedre information og bedre borgerinddragelse – fra både tilhængere og modstandere af Kuannersuit projektet bliver hørt! Men ikke blot hørt, også taget til efterretning!

Vi foretog en række interviews i Nuuk, som vi ville have bragt i denne rapport. Imidlertid har vi vurderet, at disse interviews adskiller sig så meget i karakter og indhold fra vore interviews i Sydgrønland, at de bedst behandles i en separat rapport. Et andet forhold gør sig ligeledes gældende, nemlig, at der i den mellemliggende periode er sket meget på råstofområdet og i Rigsfællesskabets samarbejde omkring uranudvinding og eksport af samme.

Tak for det gode samarbejde.

Mia og Mads

---

⁷⁸ Mette Frost, 2014: s. 25 f.

Kuannersuit – a uranium project in South Greenland

Introduction

Kuannersuit is a mountain eight kilometres Northeast of the small town Narsaq in South Greenland.

After the municipality reform in 2008, the former municipalities Nanortalik, Narsaq and Qaqortoq merged in the municipality Kommune Kujalleq January 1, 2009. Although the municipality is the smallest of the four Greenlandic municipalities, it is covering an area of approximately 32,000 km² with just 7,000 inhabitants. The municipality consists of three towns, 11 villages and 37 rural locations (sheep breeding, reindeer breeding and animal husbandry).

Qaqortoq is the largest of the three cities and have the most overall service functions, but also Nanortalik and Narsaq are communities, which have important functions in relation to their vicinity areas, villages and agricultural sites.

The average workforce in the municipality between 18-64 M/W was in 2013 on 3,111 people, of which 2,693 were employed and 418 unemployed. Hereto should be added 1,349 persons who were outside the labour force. For the whole country, the labour force were 27,021 persons, of which 24,296 employed and 2,725 unemployed. Outside the labour force were 9,489 persons.

The municipality faces new priorities for business development. Fishing and hunting will continue to be significant with a potential for development and growth through increased self-sufficiency and the processing and innovation.

The mining industry is expected to become important in the future, and is considered to be of great importance for employment opportunities and secondary support jobs in e.g. crafts and services. Also, the tourism industry is expected to prosper in the coming years. Narsaq has a population of approximately 1,600 citizens. The tendency has for many years been negative.⁷⁹

Norsemen

The outlawed Norseman Erik the Red's arrival to the area, later called the Eastern Settlement is dated to 982. Erik and his wife Tjodhilde built the farm Brattahlid at the present Qassiarsuk opposite the airport Narsarsuaq. The first Norsemen were not Christians, but in 999 Erik the Red's son Leif Eriksson was christened in Norway. On his way back from Norway to Greenland, in year 1000, Leif was blown off course and found Vinland. After a brief stay in Vinland he went to Greenland, where he introduced Christianity. Tjodhilde built the first church in Greenland, and thus North America, nearby Brattahlid.

The Norsemen were farmers both in the Eastern Settlement in the south, and later in the Western Settlement at the present Nuuk. The economy was mainly based on sheep, goats and cows. At the same time they were also fishing and hunting caribou, birds, seals and whales. In the early 1200s there were more than 200 farms in the Eastern Settlement and nearly 100 in the Western Settlement. From that time there was regular trade relations between Greenland, Iceland and Norway. From Greenland it was export of skins and rarities as white gyrfalcons live polar bears and tusks of walruses and narwhals.

---

⁷⁹ Mia Olsen Siegstad & Mads Fægteborg: 'Ajorpoq' – vi får ingen svar! p. 33.

The last written information we have on the Norsemen in Greenland, mentions that there was a wedding in the church of Hvalsø on September 15, 1408. It is also known that the last ship returned to Norway in 1410. Hereafter the contact with Europe ceased and the Norsemen's fate is subsequently uncertain.

The present population

The last major immigration to Greenland, the Thule culture, took place in the centuries after the Norsemen's arrival. The west coast from Thule to the south was gradually populated, and eventually the Inuit met with the Norsemen.

The new Inuit culture was superior to the previous Paleo Eskimo cultures in its flexibility of utilizing the country and marine resources. Thus they had kayaks, qajaq, for sealing, women boats, umiaq, for transport and whaling, and dog sledges for winter transport. At the same time they changed the exploitation of living resources from being primarily land based to be mainly marine-oriented.

Modern Greenlanders, Kalaallit, have their roots in the Thule culture, but with cultural and genetic input from Europe, mainly from Danes.⁸⁰

Narsaq was officially founded in 1830 as a trading post under the colony Julianehåb (Qaqortoq). In 1914 a fishing station was established for the processing of halibut. A real urban development did not take place until 1949, when a sheep slaughterhouse was built. Narsaq got independent municipality status in 1950.

In the Narsaq area sheep and reindeer ranching and fishing are the main occupations. Hunting is of no great importance. The city's economy is mostly based on the processing of sheep and fish products. Besides the primary school there is a foodstuff school and a local vocational school.

Anders Olsen was Norwegian farmer's son who came to Greenland in the mid-1700s to help building up the colonial society through more than 40 years. He founded several colonies as well as Julianehåb (Qaqortoq) in 1775, and he started a farm with cows and sheep in Upernaviarsuk.

The agricultural industry has to day attached the Agricultural Station Upernaviarsuk, which includes the training of sheep farmers, breeding and horticulture experiments.

---

⁸⁰ Mads Fægteborg, 2000: p. 36 f.

Uranium

Uranium was found in the Kuannersuit Mountain in 1956 and has since been geologically mapped and measured. In the period 1958-1981 the Danish state extracted uranium in Kuannersuit, and in 1962 it was taken 180 tonnes of ore and 1979-81 4,700 tonnes.

In 1988 the so-called zero tolerance was introduced, which meant that no mineral extraction could take place, if accompanied with occurrences of uranium.⁸¹ The idea of uranium mining has not previously divided the Greenlandic population, but in recent years when it has to be considered to extract the rare earth elements, in particular, found in Kuannersuit it had to be decided whether they could be recovered, or not, because the rare earth elements are found in the same ore, where the uranium is. Doing so the uranium will be recovered as a by-product.

In the election campaign to the Inatsisartut (parliament) in 2013, there were two opposing views for and against the termination of the zero tolerance. The majority, that wanted to abolish the zero tolerance won the election, and by a majority of one in the Inatsisartut the zero tolerance was lifted in October the same year.

The arguments for the abolition of the zero tolerance is clear and unambiguous, the creation of new jobs and increased export earnings. The argument against the repeal is likewise clear, the problem of waste, foreign labour and social problems.

ICC Greenland followed the debate in the media, and found that in Narsaq and more generally in the municipality of Kommune Kujalleq are shared views on a future exploitation. It is also found that many people feel they do not receive the information necessary to conduct qualified opinion to the mining project on Kuannersuit.

The project 'Better citizen involvement on Kuannersuit' was granted DKK 250.000, - by the Premier's Office, and to undertake the investigation project, ICC Greenland hired Eskimologist Mads Fægteborg and Mia Olsen Siegstad, BA in social sciences.

The study attempted to identify, which needs there are for nuanced and qualified information of the public in Kujalleq. In this context, ICC Greenland leaned on the ILO Convention no. 169 and the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP), where people are entitled to have an independent, prior informed information (FPIC) in order to give its consent for projects of this nature and of this magnitude.

Greenland Minerals and Energy (GME) is an Australian owned company and has been operating in Greenland since 2007. The primary focus from GME has been on advancing the Kuannersuit multi-element project (rare earth elements, uranium and zinc) through a feasibility period leading into a mine development project. By late 2007, it stood clear that Kuannersuit had the potential to become a resource of global significance with a polymetallic deposit, strongly enriched by rare earth elements and uranium.

On November 25, 2015 GME announced that the Self-Government had approved the public pre-hearing, the so-called 'White Paper' and the 'Terms of References', which will allow the company to go on with their application for exploitation.

---

⁸¹ The zero tolerance was decided by the Joint Council for Mineral Resources in Greenland, but is not seen reflected in any legislation.

Danish worries

When the Premier of the Self-Government proclaimed that Greenland could become one of the biggest exporters of uranium, because extraction of rare earth elements could be a seminal factor for international markets and will be an introduction to a break of China's monopoly on these minerals.

Immediately a long debate among the politicians in the Danish Parliament started. Could Greenland do so? Will it be legal?

The extraction of rare earth elements can't be done without the extraction of uranium, which can be used to produce nuclear weapons. Security and non-proliferation aspects of uranium mining belongs to the Danish foreign policy, while Greenland has full rights to its resources in accordance with the Self-Government Act of 2009, then Greenland and Denmark had to work together to ensure an approach to co-management of the uranium area covering the whole of the Danish kingdom.

Was there actually an existence of a zero tolerance policy? A new report argues that a practice of zero tolerance existed, albeit on a case-by-case basis until the 'moratorium' was put to a vote in Inatsisartut in 2013. Until then, no laws guided the practice on uranium mining, and a decision on a zero tolerance policy has not been located in the archives.

Trade with uranium, however, requires a clear set of laws and regulations, such as an application of the Additional Protocol, which has applied to Denmark since 1998 but was not introduced to Greenland until 2013.

In 2013, Greenland and Denmark established the Uranium Working Group (UWG) to look at all relevant issues related to mining and exporting radioactive minerals.

*"The work of the UWG demonstrates a joint approach to legalities and standards, which will define the Realm's pathway in the years to come. At this moment in history, the outlook is positive."*⁸²

Agreement between Denmark and Greenland

On January 19, 2016 the Greenlandic newspaper Sermitsiaq brought a story that Denmark and Greenland had signed agreements on the rules for future commercial export of uranium. According to the Danish Minister of Foreign Affairs, the countries agreed after 'prolonged discussions'. *"We had to agree on how we deal with the fact that Greenland has the right to extract uranium, while Denmark is responsible for what happens to it when it is ready to be exported."*

The biggest opposition party in the Inatsisartut, Inuit Ataqatigiit was not satisfied on how the agreements on uranium exports and control were handled by the naalakkersuisut (self-government). *"From Inuit Ataqatigiit we demand that the agreements are taken up in Inatsisartut for consideration and approval before signing. Furthermore, we demand that the people be involved in the decision. The people voted a definite yes to the Self-Government Act in 2008. Returning some of the rights that Greenland took over with the Self-Government Act shall be decided through a new referendum."*⁸³

In the spring of 2016, the Inatsisartut and the Danish Parliament shall deal with a number of legislative proposals to set the framework for how uranium should be exported from Greenland – when and if a mine with uranium as a by-product opens.

---

⁸² DIIS Report 2015:17. P. 29.

⁸³ Press Release from Inuit Ataqatigiit January 21, 2016. Signed Sara Olsvig, Chairman.

According to the agreements a number of international conventions related to nuclear safety and physical security that Denmark has signed shall include Greenland.

"The Kingdom of Denmark's international obligations in regard to export control of dual-use products under the United Nations Security Council Resolution 1540/2004 on non-proliferation of weapons of mass destruction to non-state actors and the Kingdom of Denmark's membership of the four international export control regimes the Nuclear Suppliers Group, the Australian Group, the Wassenaar Arrangement, the Missile Technology Control Regime and the Zangger Committee. Through its membership of these regimes the Kingdom of Denmark is obliged to comply export control regimes regulation, including the monitoring of exports of dual-use goods and technologies.

*Export controls of dual-use goods and technologies are designed to ensure that sensitive goods and technology not are falling into the wrong hands and thus contribute to the development and spread of weapons of mass destruction, or being exported to countries that pose a risk to international security and stability."*⁸⁴

Local worries

Mads Fægteborg and Mia Olsen Siegstad visited Kommune Kujalleq for 3 weeks in September and October 2015. The first stop was Qassiarsuk, which is a sheep farming settlement with about 90 inhabitants, located on the opposite bank of the fjord where the airport Narsarsuaq is situated, and about 40 kilometres from Narsaq. Qassiarsuk was founded in 1924 by sheep farmer Otto Frederiksen, and was at the time of the Norsemen home of Erik the Red. The settlement serves as a small community with shops, school, elders' home, church and post office, etc.

Sheep farming is the main occupation of Qassiarsuk, as it is in the village hinterland. The whole area had in 2011, 17 sheep farms with about 30 employees and about 8,500 sheep. Annual there is sent about 150.000 kg animals from the Qassiarsuk area to the slaughterhouse in Narsaq. There seems to be a large potential in developing the sheep farming and agriculture, both in relation to the expansion of the fields and stables, which also includes refining of food products. Besides sheep farming there is also considerable activity around tourism.

When we meet the citizens we asked initially about the ways in which they had been informed about the plans for the extraction of rare earth elements with uranium as a by-product in Kuannersuit. At the same time, we asked the citizens if they were aware of their rights.

The chairman of Sheep Farmers Association said that the association had discussed the three information meetings that had been held. On this basis, he indicated that a majority found the information fairly satisfactory and was not opposed to mining, or against uranium if it could be done in a responsible way. However, he added that the extraction should not be at the expense of sheep farming. A majority of the association however was very negative towards the plans to deposit the residual material - known as tailings - in the lake Taseq.

A woman and her husband runs a sheep farm, where they have a guesthouse for tourists, believed that the statements that were made were of concern because they were incomplete. Among others questions about the radioactive dust that can be carried by strong winds in the area could not be answered. Further she expressed that many are very con-

---

⁸⁴ Fælleserklæring mellem Erhvervs- og Vækstministeriet og Departementet for Erhverv, Arbejdsmarked og Handel om eksportkontrol af dual-use produkter og teknologi. p. 1.

cerned about the impacts that the prospected mine may inflict the neighbourhood, especially the grazing areas, where sheep and lambs graze for several months a year. *"It's a bad idea to establish a mine that extracts minerals that is including radioactive materials, and close to the food producers who grow their products close the mine."*

What questions did the citizens want to have elaborated? *"It is with regard to environmental pollution we are worried about. We want to know something about the dust and how they will keep it, because it is very much windy here in South Greenland. They say that the dust not will blow away, but stay in the mine, and about Taseq where they will deposit the waste. How can we be ensured that the lake does not pollute the nearby countryside, and how will they monitor it? And what happens when there is contamination? Do we get any dispensation? We have sent a letter to the Self-Government, and asked if there will be any kind of compensation, if Taseq pollutes? The answer was that it was not the Government's responsibility, but that it was GME's responsibility, but GME says the opposite. It is strange."*

Another said that there were no information about the cultural influences on the small communities that might be expected: *"The most important thing for us are the sheep and our profession, what are the consequences for us when there will be many workers from outside?"*⁸⁵

Conclusion

We could conclude from this meeting and the meetings held in Ipiutaq, Narsaq and Qaqortoq that both groups, those for and those against mining at Kuannersuit, expressed that they needed more information on the project.

The closer people live to the potential mine at Kuannersuit, the more worried people are, and this counts especially those who are dealing with sheep farming and food production. Since many of these besides are dealing with tourists they are also worried about if the tourists will find other destinations, because of the 'uranium' mining.

The whole question about uranium as a by-product of rare earth elements has divided the Greenlanders i two groups by almost 50 per cent on each side. In Narsaq the situation is the same, but with the side effect that families, neighbours and others no longer speak to each other. But the worst we experienced was that children were mopped.

Shall Greenland join the club of uranium-producing countries? Will there be a referendum, as promised by the previous naalakkersuisut? Opponent organizations are angry about the lack of a referendum, and meets only political silence from the naalakkersuisut. Meanwhile the mining company is working to prepare the final application for extraction.⁸⁶

The project 'Better citizen involvement on Kuannersuit' was conducted during the period 1 August to 30 November 2015. The final editing was carried out in December-February.

---

⁸⁵ Mia Olsen Siegstad & Mads Fægteborg: 'Ajrpoq' – vi får ingen svar! p. 33 f.

⁸⁶ Tavshed om uranafstemning. Sermitsiaq, February 4, 2016.

Litteratur

- Arnfred, Signe, 1991: Kvinder, mænd, arbejde og seksualitet i den grønlandske moderniseringsproces. Kvinder i Grønland – sammen og hver for sig. Atuakkiortfik. (Red. Lise Lennert m.fl.)
- Brøsted, Jens, 1979: Et beskåret hjemmestyre. Rhodos Radius.
- Bøgvad, Richard, 1950: Grønland som mineralproducerende land. Grønlandsbogen, Bd. 1. Schultz. (Red. Kaj Birket-Smith m.fl.)
- Dahl, Jens & Karl Johan Lyberth, 1980: Grønlandske migrantarbejdere i Marmorilik. Institut for Eskimologi Nr. 8.
- DIIS Report 2015:17: Cindy Vestergaard and Gry Thomasen. Governing Uranium in the Danish Realm. From, Anders m.fl., 1975: Sociale problemer i Grønland. Socialforskningsinstituttet, Nr. 64.
- Frost, Mette & Mads Fægteborg, 2014: Råstofaktiviteter i Grønland. Historie, rettigheder og borgerinddragelse**
- Frost, Mette, 2014: Arktiske erfaringer – sammenlignende studie af borgerinddragelsen i forbindelse med råstofaktiviteter i en række arktiske lande.**
- Fægteborg, Mads, 2000: Grønland i dag – en introduktion år 2000. Arctic Information.
- Fægteborg, Mads, 2013: Råstofaktiviteter i Grønland. En historisk introduktion til efterforskning, udnyttelse og følger i en sårbar natur og et samfund i forvandling**
- Gad, Finn, 1967: Grønlands Historie I. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Hansen, Thomas Trier, 2013: Beskyttelse af grønlandernes kollektive rettigheder i nationalt og internationalt perspektiv**
- Hertz, Ole, 1995: Økologi og levevilkår i Arktis. Uummannamiut. Christian Ejlers' Forlag.
- Historisk udredning. Afgivet til Statsministeriet d. 1. juni 2011
- Høyem, Tom, 1986: Dagens Grønland. Rhodos.
- Johansen, P. m.fl., 2010: Environmental monitoring at the cryolite mine in Ivittuut, South Greenland, in 2010. National Environmental Research Institute, Aarhus University – NERI Technical Report No. 812
- Langhoff, Rune, 2013: Med folkets mandat?**
- Liljensøe, Jørgen, 1977: Barakkerne. Branner og Korch
- Lodberg, Torben, 1993: Maarmorilik. Et halvt århundrede med bjergværksdrift i Grønland. Greenex.
- Lynge, Finn, 1977: Tanker i et bulldozerspor. Det grønlandske Forlag.
- Minelovskommission for Grønland: Betænkning nr. 340, 1963.
- Mosbech, Anders, 2014: Miljøeffekter af råstofaktiviteter i Grønland - Hvad er de mulige effekter på natur og miljø, og hvordan kan påvirkningen bedst reguleres?
- Nielsen, Mette Mygind, 2002: Forsøg med tungmetaller og TBT i havnesediment i Sisimiut. Center for Arktisk Teknologi, DTU.
- Nielsen, Thora H.: Står på en skillevej. Kujataani Kujalleq, d. 16. september 2015
- Olsen, Angmalortoq, 1976: Grønland i dag. Kragestedet.
- Stigø, Sven, u.å. (1987?): Eventyret om Kryolit, Kryolitselskabet Øresund A/S.
- Thomasen, Gry, 2014: Nultolerance - en politik der aldrig var? Ren Energi? Tag stilling.
- Trap, J.P., 1970: Danmark. Bind 14 – Grønland. Gads Forlag.
- Udvalget vedrørende grønlandske kvinders forhold, 1975: Kvinders liv og vilkår i Grønland. Bd. 1 & 2. København.
- Wamsler, Lasse, 2. juli 2012: Grønland giver køb på retten til egne mineraler. Information.

Den fremhævede litteratur kan frit hentes på:

- WWF Verdensnaturfondens hjemmeside: http://www.wwf.dk/nyheder_og_publicationer/
og
ICC Grønlands hjemmeside: <http://www.inuit.org>